

Економічні науки

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 1(40)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2014

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Подолька А. М., д-р юрид. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Піляєв І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Пила В. І., д-р екон. наук, проф., Радзівський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф., Сафонова В. Є., д-р екон. наук, Хачатрян Г. Е., д-р екон. наук.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Гаркуша В. С., канд. юрид. наук, доцент, Демченко С. Ф., д-р юрид. наук, Джунь В. В., д-р юрид. наук, проф., Ковальська В. В., д-р юрид. наук, ст. наук. співр., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Курко М. Н., д-р юрид. наук, доцент, Мартиненко О. А., д-р юрид. наук, проф., Муравйов К. В., канд. юрид. наук, доцент, Недюха М. П., д-р філос. наук, проф., Подолька А. М., д-р юрид. наук, проф., Темченко В. І., канд. юрид. наук, доцент, Христинченко Н. П., канд. юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук, проф., Ярмиш О. Н., д-р юрид. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Сильнов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф., Бучек А. О., д-р психол. наук, проф.

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 2 від 26 лютого 2014 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М 58 Наукові праці МАУП / редкол.: А. М. Подолька (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 — Вип. 1 (40). — К. : ДП “Вид. дім “Персонал”, 2014. — 252 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник “Наукові праці МАУП” зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з політичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 р.) та юридичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/5 від 31 травня 2011 р.).

Міністерством освіти і науки України збірник “Наукові праці МАУП” визнано як фахове видання з економічних наук (за наказом МОН України від 21.11.13 № 1609).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2014
© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2014

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	5	ЮРИДИЧНІ НАУКИ	67
Бідзюра І. П., Абдулкеримов Т. Ю. <i>Мультикультуралізм: сутність явища та основні проблеми</i>	5	Заросило В. О., Заросило В. В. <i>Система профілактики адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку</i>	67
Головатий М. Ф. <i>Феномен мультикультуралізму як засіб досягнення міжнаціональної єдності народів країн</i>	12	Недюха М. П., Подоляка А. М. <i>Нормативно-правове забезпечення здобуття середньої освіти в умовах сільської місцевості: законодавчі ініціативи</i>	73
Козловець М. А. <i>Політична еліта як чинник цивілізаційного поступу України</i>	20	Скрипнюк В. М. <i>Передумови і форми системи демократичної публічної влади в сучасній державно-правовій теорії</i>	80
Гольцов А. Г. <i>Євразійський союз як неоімперський проект Російської Федерації</i>	27	Бистрик Г. М. <i>Принцип законності і засоби його правового забезпечення у функціонуванні механізму держави</i>	85
Іщук С. І. <i>Право на підприємницьку діяльність у структурі економічних засад громадянського суспільства в Україні</i>	34	Шашкова-Журавель І. О., Журавель М. І. <i>Міжнародно-правові аспекти регламентації праці ув'язнених</i>	91
Пригунов П. Я. <i>Сучасні підходи до формування державної політики у сфері забезпечення безпеки підприємництва в контексті розбудови громадянського суспільства в Україні</i>	41	Астіон С. І. <i>Удосконалення правової організації розмежування бюджетних відносин в Україні</i>	97
Абдулкеримов Т. Ю. <i>Проблема полікультурної Європи: крах мультикультуралізму?</i>	46	Кушнір О. В. <i>Державне управління підприємницькою діяльністю: питання теорії і методології дослідження</i>	101
Бодров А. В. <i>Класифікація неурядових організацій в сучасній науковій літературі</i>	53	Панчук І. О. <i>Особливості правової ідеології у перехідних суспільствах (транзитних демократіях) в контексті досвіду вітчизняного державотворення</i>	105
Санченко С. П. <i>Засади і механізми формування та практичної реалізації політики соціального захисту громадян: українська практика</i>	58	Соркін Б. В. <i>Відносини в системі державного управління як предмет правового регулювання</i>	111
Филиппов Р. В. <i>Концептуальные вопросы негосударственного обеспечения безопасности и предпринимательской деятельности в Украине</i>	62		

Толстенко В. Л.

Державно-правовий режим і його роль
у визначенні форми держави 115

Ульмер М. М.

Характеристика суб'єктивних та об'єктивних
передумов реалізації права касаційного
оскарження 122

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ 127**Дахно І. І.**

Концептуальні хиби у змісті дисципліни
“Міжнародні економічні відносини” 127

Денисенко М. П., Терещенко Н. М.

Формування системи управління якістю послуг у
сфері туризму 134

Шконда В. В., Кальянов А. В.

Зарубіжний досвід в галузі соціалізації розподілу
благ у контексті
соціоекономіки 139

Біленчук П. Д., Медвідь Ф. М., Шульга Ю. О.

Інноваційні засоби підготовки управлінських
кадрів: ноотехнології і грид-технології 143

Литвиненко В. І.

Особливості визначення змісту діяльності
підрозділів економічної безпеки підприємств
та їх фахівців 149

Утвенко В. В.

Управління житлово-комунальною сферою міст
України в контексті діяльності органів
місцевого самоврядування 155

Марченко С. М.

Оцінювання чинників формування
та реалізації маркетингової логістичної
системи ціноутворення підприємств
сільськогосподарського
машинобудування 162

Алмамедов Рустам Гамза огли

Забезпечення сталого економічного розвитку
і формування глобальних управлінських
стратегій 170

Ігнатенко А. В.

Аналіз в процесі управління фінансами
як засіб забезпечення ефективності
функціонування банків 176

Литвинов С. В.

Класифікація засобів, способів та форм захисту
прав платників податків 181

Михайлюк О. В.

Модель управління розвитком кадрового
потенціалу підприємства 187

Олишевский А. С.

Элементы системы управления
человеческими ресурсами как составная
часть системы управления персоналом
Государственной службы Украины
по чрезвычайным ситуациям 193

Омельченко О. В.

Теоретичні передумови стратегічного аналізу
протистояння підприємств-конкурентів 200

Романенко А. М.

Обґрунтування необхідності спрощення
процедур міжнародної торгівлі 205

Солопенко С. Р.

Механізм формування та реалізації прийняття
управлінських рішень в системі маркетингового
менеджменту бібліотеки 210

Шестак М. Л.

Теоретико-методологічне обґрунтування
та сутнісна характеристика поняття
“державна інвестиційна політика” 214

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ 218**Мельниченко О. В., Кудренко О. В.**

Роль особистості у відносинах з державою 218

Василевський А. М.

Організаційно-управлінська модель забезпечення
адаптації молодих працівників СБУ до умов
професійної діяльності 223

Храцевський А. О.

Основні заходи щодо підвищення стимулюючої
ролі мотиваційних складових у менеджменті
морських портів України 228

Варзарь И. М.

Теоретико-историологический взгляд на диалог
“революция — реформа” в Украине эпохи
достижения ею политико-государственной
независимости 237

ДЕЯКІ ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ

**БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У СПИСКУ
ДЖЕРЕЛ (БЮЛЕТЕНЬ ВАК УКРАЇНИ, № 5,
2009) 258**

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 260

УДК 339.9

І. І. ДАХНО

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ХИБИ У ЗМІСТІ ДИСЦИПЛІНИ “МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ”

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 127–133

Міжнародні економічні відносини є важливим напрямом економічної науки і актуальною навчальною дисципліною. Необхідно покінчити з невизначеністю щодо суб'єктів міжнародних економічних відносин, їх об'єктів і предметів. Наведення елементарного порядку сприятиме чіткому виокремленню міжнародних економічних відносин у середовищі споріднених дисциплін і наукових напрямів.

У статті “Політична економія — це філософія економіки” [1] було висловлювалося думку про те, що потрібно відмовитися від класичних поглядів на політекономію і трансформувати її у філософію економіки, або ж таке спрямування надати досить новій галузі науки (дисципліні) “Основи економічної теорії”. Поки що поділ між “Політекономією” і “Основами економічної теорії” залишається розмитим, а то й зовсім відсутнім. Ніби є “Політекономія”, ніби є “Основи економічної теорії”, але точно немає “Філософії економіки”. Очікувалося сподівання, що стаття [1] викличе певне збурення (а то й невдоволення) у середовищі вченої економічної громадськості. Як не-як, але відзначалося, що досі економічна наука наплодила чимало непотрібного, а потрібний напрям — “Філософію економіки” — створити не спромоглася. Докторів економічних наук та й різноманітних академіків різ-

ношерстих академій (у тому числі і тих, які годуються з держбюджету) в Україні вистачає, а от “Філософії економіки” поки що не створено.

Тож йтиметься про те, що в Україні (та й у Росії також) досі немає і достатньо нормально опрацьованої дисципліни “Міжнародні економічні відносини”. На жаль, немає і нормального посібника чи підручника з міжнародних економічних відносин. Загалом же підручників і посібників з міжнародних економічних відносин і у нас, і в Росії хоч греблю гати.

Виявимо хибі у сучасному стані дисципліни “Міжнародні економічні відносини” та сформулюємо адекватні концептуальні підходи до неї.

Автор стверджує, що бачив англомовні посібники з міжнародних економічних відносин. У грудні 2013 р. ним було проведено такий експеримент: достатньо кваліфіко-

ваним викладачам англійської мови пропонувалася вгадати, яку назву мали такі підручники у Великій Британії. Вони відповідали: “International Economic Relations”. Насправді ж на обкладинках книг зазначалося: “International Political Economy” (“Міжнародна політична економія”). Отже, економіка укупі з політикою та ще й у міжнародному контексті. Слід запам’ятати цю назву, до неї ще повернемося. Не завадить згадати, як політика і економіка зчепилися в один клубок восени і в грудні 2013 р. у трикутнику Україна — Європейський Союз — Росія.

Автору не доводилося бачити вітчизняних навчальних посібників і підручників з назвою “Міжнародна політична економія”. Пам’яталося, що міжнародні аспекти підручники з політекономії описували на всьому життєвому шляху автора від студентських років і до професорства.

У процесі підготовки цієї статті вирішив освіжити в пам’яті, що ж колись писали сталінсько-хрущовсько-брежнєвські підручники з політекономії про міжнародні економічні відносини. Молоде покоління цих підручників не знає. Для молодого покоління — це такий же “антикваріат”, як і рахівниця чи арифмометр.

В особистій бібліотеці автора цих рядків є чотири підручники з політичної економії радянських часів: [2; 3; 4; 5].

У книзі [2] була лише одна глава, яка стосувалася міжнародних економічних відносин. Це — глава XLII “Економічне співробітництво країн соціалістичного табору”. Глава містила параграфи:

- Виникнення і зміцнення світового демократичного ринку.
- Характер економічних відносин між країнами соціалістичного табору.
- Основні форми економічного співробітництва країн соціалістичного табору.

Як бачимо, у Радянському Союзі слово “табір” було настільки шанованим і поширеним, що без нього не обійшлося для позначення і кластера країн, яких поставили на шлях соціалізму. Підручник опубліковано після смерті Й. Сталіна 5 березня 1953 р., але до XX з’їзду КПРС 1956 р. жодної згад-

ки про Й. Сталіна чи посилання на нього книга не містила. У 1954 р. ще відверто не лунала і критика на адресу Й. Джугашвілі.

Окремі зернятка з міжнародних економічних відносин у книзі були, але їх було замало. Ця книжка — письмовий доказ сталінщини, коли ідеології надавався статус релігії.

Навчальний посібник [3] містив главу XIX “Розкол світу на дві системи і боротьба між ними”. Глава складалася з параграфів:

- Суперечність між соціалізмом і капіталізмом — основна суперечність сучасного світу.
- Критика буржуазних теорій єдиної “індустріальної системи” і “конвергенції” двох систем.
- Економічне змагання двох систем.

Певною мірою питання міжнародних економічних відносин стосувалася і глава XX “Крах колоніалізму і проблеми економічного розвитку країн, що розвиваються”. Як бачимо, подібно тому як двом котам тісно в одному мішку, так і соціалізму та капіталізму було тісно на одній планеті. Дві системи змагалися. На радянський соціалізм Захід відповів соціал-демократією і вистояв. Та чи вистойть соціал-демократія без протизваги з боку марксистського соціалізму? Чи поповзе людство назад до класичного капіталізму, а то й феодалізму?

Книга з’явилася тоді, коли з хрущовською “відлигою” вже давно було покінчено, але керівник держави ще не величався “дорогой Леонид Ильич”.

У книзі боротьба двох систем є, а конструктиву у їх взаємодії — немає. Про долю цієї книги можна дізнатися зі статті [1].

Підручник [4] створено в класичні часи “застою”. Наближалася до кінця “дніпропетровська епоха” в історії СРСР. У листопаді 1982 р. помер її лідер — Леонід Ілліч Брежнєв.

Тринадцята глава книги “Вивіз капіталу. Економічний і територіальний розділ світу. Світова система капіталістичного господарства” містила параграфи:

- Вивіз капіталу.
- Економічний розподіл світу союзами капіталістів.

- Територіальний розподіл світу великими державами і боротьба за його переділ. Міжнародна політика імперіалістичних держав.

- Система світового капіталістичного господарства.

Сімнадцята глава “Крах колоніальної системи імперіалізму. Особливості економіки країн, що розвиваються” складалася з параграфів:

- Крах колоніальної системи як вияв загальної кризи колоніалізму.

- Неокolonіалізм.

- Два шляхи розвитку молодих національних держав. Соціально-економічні перетворення в країнах, що розвиваються.

У книзі не йшлося про економічне суперництво (та співробітництво) світових систем капіталізму і соціалізму.

Книга [5] охопила як політекономію капіталізму, так і політекономію соціалізму. Її було опубліковано після смерті Л. І. Брежнєва, але до смерті його наступника — Юрія Володимировича Андропова.

Її XIV глава — “Суть загальної кризи капіталізму. Розподіл світу на дві суспільно-економічні системи і боротьба між ними” — складається з двох параграфів:

- Сучасна епоха всесвітньої історії і загальна криза капіталізму.

- Перетворення соціалізму у вирішальний чинник розвитку людства. Мирне співіснування двох систем — об’єктивна необхідність сучасності.

Глава XVI висвітлює крах колоніальної системи імперіалізму та особливості економіки країн, що розвиваються.

Розділ VI “Дві системи світового господарства” складається з двох глав. Глава XXXV “Соціалістична система світового господарства” містить три параграфи:

- Новий тип світового господарства.

- Розвиток соціалістичної системи світового господарства.

- Механізм і форми економічного співробітництва соціалістичних держав.

Прикінцева глава XXXVI “Змагання двох світових систем господарства і неминучість перемоги комунізму у всесвітньому масштабі” складається з трьох параграфів:

- Економічне змагання двох світових суспільних систем.

- Економічні зв’язки соціалістичних країн з неосоціалістичними країнами.

- Неминучість перемоги комунізму у всесвітньому масштабі.

Констатуємо: певні аспекти міжнародних економічних відносин є, їх замало, зате багато ідеологічної засміченості, а то й лайки на рівні Кайдашевої сім’ї.

Отже, вище з Радянським Союзом покинуто. Минули часи, коли у державному гімні УРСР співалося: “Живи, Україно, прекрасна і сильна, в Радянським Союзі ти щастя знайшла!” та ще не настали і часи, коли у державному гімні України співали б: “Живи, Україно, прекрасна і сильна, в Європейському Союзі ти щастя знайшла!”

Далі у хронологічному порядку поглянемо, що ж писали про міжнародні економічні відносини вітчизняні підручники і навчальні посібники з “Основ економічної теорії” та “Політекономії” часів незалежності. Ці книги також є в особистій бібліотеці автора.

Підручник [6] містить розділ IV “Світове господарство”. Його структурні частини:

Тема 18. Закон розвитку світового господарства та місце у ньому України.

Тема 19. Міжнародні валютні відносини.

Тема 20. Місце і роль країн, що розвиваються, у світовому господарстві.

Тема 21. Економічні аспекти глобальних проблем.

Дещо є такого, чого раніше не було у радянських підручниках і посібниках. Зрозуміло, що хотілося б більше і більшої конкретики. Тобто хотілося б бачити фігурантів і те, що вони вчиняють. Відносин без цього не буває.

Книга [7] містить розділ IV “Світове господарство”. Структура практично повторює структуру книги [6] за винятком того, що не містить розділу “Місце і роль країн, що розвиваються, у світовому господарстві”.

У розділі 5-му “Світове господарство” книги [8] містяться ті самі підрозділи, що і в книзі [7]. Крім них є й підрозділ “Міжнародні економічні відносини та їх структура”. Він охопив параграфи:

- Міжнародна торгівля та особливості її розвитку в сучасних умовах.

- Міжнародний рух капіталу.
- Міжнародна міграція робочої сили та міграційна політика.
- Міжнародна економічна інтеграція.

Остання книга має єдиного автора. Ще дві попередніх вийшли за його ж редакцією. Мова йде про доктора економічних наук, професора Степана Васильовича Мочерного. Він був на понад 5 років старший за автора цих рядків, відіграв позитивну роль у захисті його кандидатської дисертації, чимало зробив для “Основ економічної теорії”. З огляду на зазначене, рука не підіймається критикувати С. Мочерного. Здається, що він був би здатний очолити новий напрям — “Філософія економіки”. На жаль, помер 30 липня 2005 р. на 63-му році життя.

Знайомлячись з книгами, зазначеними вище, бачимо певні явища у контексті міжнародних економічних відносин. Хотілося б бачити і фігурантів цих явищ.

Книга [9] містить розділ 6 “Світове господарство і міжнародні економічні відносини”. Складається розділ з трьох параграфів:

6.1. Світове господарство.

6.2. Форми міжнародних економічних відносин.

6.3. Економічні аспекти глобальних проблем.

У складі першого параграфа є рубрика “Економічні зв’язки між країнами”. Там йдеться про інтернаціоналізацію господарського життя, міжнародний поділ праці, міжнародну економічну інтеграцію. Рубрика “Форми міжнародної економічної інтеграції” стисло описує зону вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз, політичний союз. На наш погляд, розгляд міжнародної економічної інтеграції слід було б текстуально об’єднати з її формами.

У параграфі 6.2 містилася рубрика “Форми світогосподарських зв’язків”. Йдеться лише про міжнародну торгівлю. Не згадуються жодні інші форми. Інші рубрики параграфа:

- Засоби регулювання зовнішньої торгівлі (протекціонізм, митні тарифи, експортні

премії, встановлення низького курсу національної валюти, політика вільної торгівлі).

- Міжнародний рух капіталів.
- Міжнародні валютні відносини.
- Валютні системи та елементи валютних систем.
- Валютний ринок. Валютний курс.
- Міжнародні валютно-фінансові організації.

Отже, як казав перший Президент незалежної України, якому у січні 2014 р. виповнилося 80 років: “Маємо те, що маємо”.

Розділам наших політекономічних книг з міжнародних аспектів ще далекувато до “Міжнародної політичної економії”. Нагадаємо: економіка має бути укупі з політикою та ще й на міжнародному рівні.

За браком місця і часу (а недарма ж К. Маркс мудро зазначив: “Будь-яка економія у кінцевому рахунку зводиться до економії часу”) наведемо далі поглавну структуру лише одного підручника. До того ж візьмемо [10] не вітчизняний, а зарубіжний підручник з міжнародних економічних відносин. Підручники і посібники інших авторів мають дещо інші структури, але відхилення не є значними і на загальне враження не впливають.

Розділ I. Світове господарство і міжнародні економічні відносини: основні риси і особливості.

Глава 1. Міжнародні економічні відносини на рубежі XX і XXI століть.

Глава 2. Міжнародний розподіл праці.

Розділ II. Міжнародний товарообмін і рух факторів виробництва.

Глава 3. Міжнародна торгівля.

Глава 4. Суперечності міжнародної торгівлі (“торговельні війни”) та шляхи їх урегулювання.

Глава 5. Міжнародний рух капіталу.

Глава 6. Іноземні інвестиції в економіку Росії.

Глава 7. Вільні економічні зони.

Глава 8. Міжнародна міграція робочої сили.

Глава 9. Міжнародний обмін технологіями.

Глава 10. Міжнародні корпорації як суб’єкт міжнародних економічних відносин.

Розділ III. Міжнародні валютно-фінансові і кредитні відносини.

Глава 11. Міжнародні валютні відносини.

Глава 12. Міжнародні валютно-фінансові і кредитні ринки.

Розділ IV. Проблеми міжнародних економічних відносин центр — периферія.

Глава 13. Країни, що розвиваються в системі міжнародних економічних відносин.

Глава 14. Нові індустріальні країни в світогосподарських зв'язках.

Розділ V. Інтеграційні процеси в системі міжнародних економічних відносин.

Глава 15. Міжнародна економічна інтеграція.

Глава 16. Економічні інтеграційні процеси країн СНД.

Можна лише здогадуватися, що корінна проблема підручників і посібників з міжнародних економічних відносин полягає у тому, що їх автори не мають належної правової підготовки.

Не маючи правничої підготовки, вони учасниками міжнародних економічних відносин вважають суб'єктів не лише міжнародного публічного права, а й міжнародного приватного права.

Зупинимось на складових назви дисципліни. “Відносини” — це певні взаємини. Вони можуть бути дружніми, недружніми, нейтральними, узгодженими, хаотичними тощо.

“Економічними” можуть бути відносини, що передбачають у кінцевому рахунку певну господарську вигоду: грошову, матеріальну тощо. Можна уявити, що економічні відносини можуть бути не лише активними діями, а й певною бездіяльністю. Наприклад, прикордонну ріку мали почистити спільними зусиллями дві держави. Одна з них схитрувала і чищення не виконувала. Інша ж держава виконала сама те, що повинна була виконати і сусідка.

“Хитра” країна, хай тимчасово, але отримала економічну вигоду.

Підходимо до найважливішого елемента назви дисципліни — “міжнародні” (international). Це слово — збірне: між+народні (inter+national). “National” походить від слова “nation”. Воно означає :

- народ, націю, народність;

- націю, державу, країну.

Слово “nationality” означає:

- національність (національну належність);

- національні риси;

- громадянство, підданство;

- націю, народ;

- національну єдність.

Мабуть, найчастіше “nationality” означає громадянство. Коли, наприклад, в аеропортах далекого зарубіжжя під час паспортного контролю вимагають заповнити графу “nationality”, то це означає, що там має бути зазначене громадянство прибульця, а не його етнічне походження.

І ось тут необхідно знати елементарні речі з міжнародного права (часто його ще називають — міжнародне публічне право).

Головними суб'єктами міжнародного права є держави і міжнародні міждержавні організації. Два інші суб'єкти, — державоподібні утворення та нації, що борються за свою незалежність, — на даному етапі можуть вважатися чи то екзотичними, чи то зниклими.

Отже, у міжнародних економічних відносинах суб'єктами (гравцями, акторами, фігурантами) можуть бути держави і міждержавні міжнародні організації.

Подивимось на назву 10-ї глави книги [10]. Там записано, що міжнародні корпорації — суб'єкт міжнародних економічних відносин. Поміж транснаціональних корпорацій є такі, які за своїм економічним потенціалом перевищують багато країн, разом узятих. Найпотужніша ТНК, на відміну від найслабшої держави, не є суб'єктом міжнародного права і, отже, не може бути суб'єктом міжнародних економічних відносин у чіткому науковому розумінні цього терміну. ТНК — суб'єкт не міжнародного публічного права, а суб'єкт міжнародного приватного права. Автор цих рядків є автором трьох різних за змістом навчальних посібників з міжнародного приватного права, тому стверджує, що знає про що пише.

Вважаємо, що на даному етапі найбільш досконалою книгою з міжнародних еконо-

мічних відносин є книга І. Д. Шутака [11]. Її структура:

Розділ 1. Міжнародні економічні відносини та необхідність їх правового регулювання.

Розділ 2. Правове регулювання міжнародної торгівлі.

Розділ 3. Правове регулювання міжнародних міграційних процесів.

Розділ 4. Правове регулювання міжнародних валютно-фінансових і кредитних відносин.

Розділ 5. Правове регулювання міжнародної інвестиційної діяльності.

Розділ 6. Правове регулювання міжнародного науково-технічного співробітництва.

Розділ 7. Правове регулювання міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем сучасності.

Книга перебуває на межі міжнародного економічного права (а воно — підгалузь міжнародного публічного права) та вітчизняного права зовнішньоекономічної діяльності. Книга може слугувати авторам-економістам взірцем як потрібно писати про міжнародні економічні відносини.

На думку автора цих рядків, існує проблема щодо поділу між дисциплінами “Міжнародна економіка” і “Міжнародні економічні відносини”. Якби, припустимо, на палітурці книги [10], зміст якої було подано вище, замість її назви “Міжнародні економічні відносини” було написано “Міжнародна економіка”, то більшість читачів сприйняли б таку назву як належну і цілком адекватну.

Якщо суб’єкти міжнародних економічних відносин будуть вибрані правильно, а відносини будуть показані у динаміці як певні взаємодії, а не у статичі як явища, то тоді все стане на свої місця. “Міжнародне економічне право”, “Міжнародні економічні відносини”, “Міжнародна економіка”, “Міжнародна торгівля” — усі ці дисципліни не перетинатимуться одна з іншою.

Отже, висновки:

1. Нині дисципліни “Міжнародні економічні відносини” і “Міжнародна економіка” не є чітко окресленими і розмежованими.

2. Головним недоліком навчальних посібників і підручників з міжнародних економіч-

них відносин є те, що вони написані авторами, які не мають достатніх знань з міжнародного публічного права і міжнародного приватного права.

3. Суб’єктами міжнародних економічних відносин можуть бути лише держави та міжнародні міждержавні організації, а не транснаціональні компанії.

4. Міжнародні економічні відносини мають вписуватися у норми міжнародного економічного права як підгалузі міжнародного публічного права.

5. Міністерству освіти і науки України не завадило б оголосити конкурс на кращий підручник з “Міжнародних економічних відносин” з урахуванням міркувань, викладених у цій статті.

Література

1. Дахно І. І. “Політична економія — це філософія економіки” // Наук. праці МАУП. — Вип. 3 (34). — К.: МАУП, 2012. — С. 10–16.
2. Политическая экономия: Учебник. — М.: Гос. изд-во полит. л-ры, 1954. — 640 с.
3. Брегель Э. Я. Политическая экономия капитализма: Учеб. пособие. — 2-е изд., доп. — М.: Междунар. отношения, 1969. — 640 с.
4. Политическая экономия: Учебник для экон. вузов и ф-тов. Т. 1 “Капиталистический способ производства” / Редкол.: акад. А. М. Румянцев, чл.-корр. Г. А. Козлов, проф. М. И. Волков, проф. Н. И. Мохов, проф. П. А. Скипетров. — М.: Политиздат, 1980. — 560 с.
5. Политическая экономия: Учебник для неэкон. вузов / Редкол.: акад. А. М. Румянцев, чл.-корр. Г. А. Козлов, проф. М. И. Волков, проф. Н. И. Мохов, проф. П. А. Скипетров. — 3-е изд., доп. — М.: Политиздат, 1983. — 592 с.
6. Основи економічної теорії: Підруч. / За ред. проф. С. В. Мочерного. — Тернопіль: АТ “Тарнекс” за участю АТ “НОЙ” та вид-ва “Світ”, 1993. — 688 с.
7. Основи економічної теорії / За ред. проф. С. В. Мочерного. — К.: Вид. центр “Академія”, 1998. — 464 с.
8. Мочерний С. В. Економічна теорія: Посіб. для студ. вищ. навч. закл. освіти. — К.: Вид. центр “Академія”, 1999. — 592 с.
9. Політична економія : Навч. посіб. / За заг. ред. Г. А. Оганяна. — К.: МАУП, 2003. — 520 с.

10. Авдокушин Е. Ф. Международные экономические отношения: — М.: Экономистъ, 2004. — 366 с.

11. Шутак І. Д. Правове регулювання міжнародних економічних відносин: Навч. посіб. — К.: Алерта, 2012. — 412 с.

Розглядається стан навчальних посібників і підручників з дисципліни “Міжнародні економічні відносини”. Недоліки книг пов’язані з недостатніми знаннями їх авторів у сфері міжнародного публічного права та міжнародного приватного права. Створення адекватного підручника з “Міжнародних економічних відносин” є можливим в рамках конкурсу під егідою Міністерства освіти і науки України.

Рассматривается нынешнее состояние учебных пособий и учебников по дисциплине “Международные экономические отношения”. Недостатки книг связаны с недостаточными знаниями их авторов в сфере международного публичного права и международного частного права. Создание адекватного учебника по “Международным экономическим отношениям” является возможным в рамках конкурса под эгидой Министерства образования и науки Украины.

The article reveals present state of manuals and textbooks on International Political Economy. The shortcomings of books are due to inadequate knowledge of their authors in the spheres of International Public Law and Private International Law. Creation of adequate textbook on “International Political Economy” is possible under the aegis of Ministry of Education and Science of Ukraine.

Надійшла 3 січня 2014 р.

М. П. ДЕНИСЕНКО

Київський національний університет технологій та дизайну

Н. М. ТЕРЕЩЕНКО

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПОСЛУГ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 134–138

Розглянуто питання формування системи управління якістю на підприємствах туристичної індустрії. Побудовано модель координації функцій управління з загальними завданнями управління якістю обслуговування на туристичних підприємствах.

Якість послуг у сучасних умовах розвитку сфери туризму є однією з найважливіших складових ефективності та рентабельності суб'єктів туристичної індустрії. Система управління якістю у сфері туризму має стати постійним процесом діяльності, спрямованим на підвищення рівня послуг, удосконалення елементів виробництва та впровадження системи якості. Усі процеси із проектування, забезпечення та збереження якості туристичного продукту мають бути об'єднані в систему управління якістю.

При управлінні якістю комплексної туристичної послуги безпосередніми об'єктами управління виступають процеси, що зумовлюють якість кожної послуги. Розробка управлінських рішень щодо визначення показників, які обумовлюють надання якісного туристичного продукту, розглядається як важлива складова програми управління якістю туристичних послуг [5, 62].

Ефективна виробнича діяльність підприємств туристичної індустрії можлива за таких умов:

- комплексна туристична послуга задовольняє всі вимоги вітчизняного законодавства та інші вимоги регіону, суспільства;

- туристична послуга відповідає потребам сфери застосування або призначення;

- туристичний продукт задовольняє вимоги та очікування споживачів;

- туристичний продукт відповідає стандартам та технічним вимогам;

- комплексна туристична послуга, з одного боку, спрямована на одержання прибутку суб'єктами туристичної індустрії, з другого — пропонується споживачам та туристичним агентам за конкурентоспроможними цінами;

- туристичний продукт задовольняє всі вимоги безпеки.

Управління якістю туристичного обслуговування має проводитись системно, тобто на підприємствах — суб'єктах туристичної індустрії має функціонувати система управління якістю туристичних послуг. Така система являє собою організаційну структуру з чітким розподілом відповідальності, процедури, процесів та ресурсів, які необхідні для управління якістю туристичного продукту.

Світовий досвід сформував не тільки загальні ознаки діючих систем управління якістю, а й принципи та методи, які можуть

застосовуватись у кожній із них [2]. Виокремлюють три типи систем управління якістю, що мають концептуальні розходження:

- системи, що відповідають вимогам стандартам ISO серії 9000;
- загальнофірмові системи управління якістю (TQM — загальне управління якістю — Total Quality Management);
- системи, що відповідають критеріям національних або міжнародних (регіональних) премій, дипломів з якості.

Життєвий цикл послуг включає всі стадії її існування: від первісного визначення вимог і потреб споживача до кінцевого їх задоволення. Життєвий цикл за стандартом ISO 9004:2009 схематично подається петлею або спіраллю якості [4].

Таким чином, при управлінні якістю туристичних послуг доцільно розрізняти поняття “забезпечення якості”, “управління якістю”, “поліпшення якості” відповідно до ISO 9001:2008 [3].

Забезпечення якості (Quality Assurance) — сукупність запланованих і систематично здійснених заходів, необхідних для створення впевненості в тому, що послуга задовольняє певні вимоги щодо якості.

Управління якістю (Quality Control) — скоординовані дії щодо спрямовування та контролювання діяльності організації стосовно якості [1]. Зазвичай управління якістю представлено системою методів та заходів, що здійснюються для задоволення вимог до якості. Звичайно, це поняття рекомендується застосовувати з уточнюючими визначеннями на зразок управління якістю в процесі виробництва (Manufacturing Quality Control) або управління якістю на рівні фірми (Company — Wide Quality Control).

Управління якістю містить у собі методи і види діяльності оперативного характеру, спрямовані одночасно на управління процесом і усунення причин незадовільного функціонування на відповідних стадіях петлі якості.

Поліпшення якості (Quality Improvement) — постійна діяльність, спрямована на підвищення технічного рівня продукції, якості її виготовлення, удосконалювання

елементів виробництва і системи якості. Призначення постійного поліпшення системи управління якістю — підвищення ймовірності задоволеності замовників та інших зацікавлених сторін [1]. Відповідно до національного державного стандарту ДСТУ 9000-2007 “дії щодо поліпшення охоплюють:

- аналіз і оцінку наявного стану для визначення сфер поліпшення;
- установлення цілей поліпшення;
- пошук можливих рішень для досягнення цілей;
- оцінку цих рішень і обрання одного з них;
- упровадження обраного рішення;
- вимірювання, перевірку, аналізу та оцінку результатів упровадження для визначення того, чи досягнуто цілі;
- оформлення змін”.

Поєднання та координація забезпечення, управління і поліпшення якості являє собою діяльність у системі якості.

Загальне управління якістю (Quality Management) — складова загальної функції управління, що визначає та забезпечує політику з якості. Ця функція управління включає: оперативне планування, розподіл ресурсів та інші систематичні дії у сфері якості, такі як планування якості, проведення робіт і оцінка результатів.

Система управління якістю обслуговування в процесі впровадження й удосконалення органічно взаємодіє з іншими соціальними й виробничими системами підприємств туристичної індустрії. У першу чергу це управління розробкою туристичного продукту (маршрути, тури), плануванням виробництва, технологічною підготовкою, матеріальними та фінансовими ресурсами, якістю праці, підготовкою кадрів тощо. Сукупно ці системи охоплюють усі сфери діяльності трудового колективу туристичного підприємства: виробничу, економічну, соціальну, технологічну та ін.

При розробці системи управління якістю обслуговування на туристичному підприємстві має бути забезпечено органічну, планову взаємодію усіх її підсистем на всіх етапах функціонування. Основними з них є такі підсистеми управління:

- планування туристичних маршрутів, турів, удосконалення програм обслуговування;
- застосування економічних методів господарювання з метою підвищення якості обслуговування туристів, агентів та контрагентів;
- технологічна та технічна підготовка матеріальної бази до обслуговування туристів;
- організація процесів надання послуг і виконання програм обслуговування;
- систематичне планування та проведення аудиту якості;
- інноваційна діяльність;
- підготовка, підвищення кваліфікації кадрів;
- упровадження заходів із забезпечення якості праці персоналу;
- соціальний розвиток трудового колективу.

Досягнення ефективності системи управління якістю обслуговування на підприємствах туристичної індустрії не може бути забезпечено без використання різних форм конкретної участі й активного впливу обслуговуючого та управлінського персоналу на підвищення якості обслуговування туристів, туристичних агентів та контрагентів.

Провідним заходом з тотального управління якістю на туристичних підприємствах є створення груп якості як форми предметної участі працівників у вирішенні актуальних завдань з поліпшення якості туристичного обслуговування. Е. В. Ополченова вважає групи якості важливою системою управління якістю на туристично-рекреаційних підприємствах, які мають два основних напрями діяльності [6, 14]:

- перший — підвищення якісного рівня процесів обслуговування клієнтів;
- другий — поліпшення умов праці.

Обидва напрями взаємозалежні, тому мають органічно поєднуватись.

При впровадженні системи управління якістю кожне туристичне підприємство має визначити цілі та політику з якості, поставити відповідні завдання із забезпечення стабільного, довгострокового характеру. Досягнення єдиних цілей підвищення якості має враховувати всі елементи та операції

процесу комплексного обслуговування клієнтів, якості роботи всього трудового колективу. Крім того, система управління якістю передбачає об'єднання цілого ряду взаємозалежних заходів щодо підтримки необхідного рівня якості реалізації програм туристичних маршрутів, турів, екскурсій на всіх стадіях “життєвого циклу” туристичного продукту. Тобто включати заходи з проектування, планування, організації роботи туристичного підприємства з обслуговування туристів та заходи з поліпшення їх задоволеності. Всі заходи з управління якістю — організаційні, технічні, фінансово-економічні, правові, соціально-психологічні, виховні і т. д. — мають бути об'єднані в єдиний, планово реалізований комплекс.

З огляду на необхідність поширення системних підходів в управлінні якістю туристичного обслуговування та оптимізації управлінських рішень з питань управління якістю туристичного продукту доцільним вбачається формування нормативно-методичної бази для планування, контролю, аналізу, обліку та стимулювання якості праці й обслуговування у сфері туризму. Сукупність усієї нормативно-методичної бази, нормативно-технічної документації має планомірно перерости в систему стандартизації у сфері туризму та підприємств туристичної індустрії.

Ефективність реалізації завдань управління якістю туристичного обслуговування має виступати критерієм науковості управління у сфері туризму, що дасть можливість визначити ступінь знання й використання законів і закономірностей управління якістю обслуговування на практиці.

Розвиток системи методів управління якістю туристичного обслуговування передбачає посилення координаційної діяльності відповідних підрозділів туристичних підприємств при вирішенні завдань із досягнення мети управління. На рисунку подано координацію функцій управління із загальними завданнями управління якістю туристичного обслуговування.

Система управління якістю обслуговування складається з безлічі вхідних у неї блоків, що відрізняються входами, вихода-

Координація функцій управління із загальними завданнями управління якістю туристичного обслуговування

ми і процесами, що інтегруються у загальний системний процес. У кожному блоці здійснюється управління приватним процесом за допомогою зворотного зв'язку. У цілому завдання системи зводиться до інтеграції конкретних завдань кожного блоку.

Система управління якістю являє собою погоджену робочу структуру, що функціонує на туристичному підприємстві, та має включати ефективні технічні й управлінські методи, що забезпечують найкращі і найбільш практичні способи взаємодії персоналу туристичного підприємства, його агентів, контрагентів та споживачів туристичних послуг.

Таким чином, здатність туристичних підприємств досягати своїх цілей, забезпечуючи конкурентоспроможність послуг, визначається діючою системою організації й управління — системою управління якістю.

Література

1. ДСТУ 9000-2007 "Системи Управління Якістю. Основні положення та словник". — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: document.ua/sistemi-upravlinnja-jakistyu.-osnovni-polozhennja-ta-slovnik-nor14237.html

2. ДСТУ 9001-2009 "Системи Управління Якістю. Вимоги". — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrcsm.kiev.ua/index.php/uk/2009-02-03-14.../325--2009-

3. ISO 9001:2008 Quality management systems — Requirements. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=46486

4. ISO 9004:2009 Managing for the sustained success of an organization. A quality management approach. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.iso.org/iso/ru/catalogue_detail?csnumber=41014

5. Астахов А. Система управління якістю — інструмент удосконалення загальної системи управління організацією (підприємством) / А. Астахов, Л. Хриплива // Стандартизація, сертифікація, якість, 2011. — № 4. — С. 60–64.

6. Ополченова Е. В. Управление конкурентоспособностью туристической организации на основе повышения качества ее производственной системы: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. е. н. / Е. В. Ополченова // Ін-т між нар. права та екон. — М., 2006. — 29 с.

Проаналізовано поняття управління якістю туристичних послуг відповідно до стандарту ISO 9001:2008: "забезпечення якості", "управління якістю", "поліпшення якості". Визначено координацію функцій управління з загальними завданнями управління якістю туристичного обслуговування.

Проанализированы понятия управления качеством туристических услуг согласно стандарту ISO 9001:2008: "обеспечение качества", "управление качеством", "улучшение качества". Определена координация функций управления с общими задачами управления качеством туристического обслуживания.

Analyzed the concept of quality management of tourist services according to the standard ISO 9001:2008 "quality assurance", "quality management", "quality improvement". Defined coordination functions of management with the General tasks of quality management of tourist services.

Надійшла 4 лютого 2014 р.

В. В. ШКОНДА

А. В. КАЛЬЯНОВ

Донецький інститут МАУП

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД В ГАЛУЗІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ РОЗПОДІЛУ БЛАГ У КОНТЕКСТІ СОЦІОЕКОНОМІКИ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 139–142

Досліджується зарубіжний досвід у сфері соціалізації розподілу благ з точки зору провідних принципів соціоекономіки з метою вдосконалення соціальної політики держави.

У рамках діючої теорії соціалізації капіталу важливу роль, з точки зору провідних принципів соціоекономіки, відіграє соціалізація розподілу благ, яка може розглядатися як інтегральний результат закономірної форми адаптації суб'єктів економіки до нового етапу їх розвитку, нового місця людини у сучасному виробництві. У цьому зв'язку конкуренція, яка підтримується та доповнюється соціально-спрямованими заходами держави, дає можливість поєднати важелі зростання економіки із поширенням високих стандартів життя для всіх категорій населення [1].

Соціалізація економічних систем на сучасному етапі розглядається як процес поступового еволюційного наповнення підсистем та елементів економічної системи капіталізму соціалістичним змістом [2].

Виділяються такі складові економічної соціалізації: соціалізація продуктивних сил, господарського механізму та економічних відносин. В структурі продуктивних сил виділяють: соціалізацію людини, науки, засобів праці, організації виробництва та поділу праці.

Соціалізація економіки відображає формування таких пропорцій розподілу ресурсів і доходів, інститутів, правил і норм взаємодії економічних суб'єктів, які перетворюють економіку на інструмент поліпшення добро-

буту різних верств населення. У широкому розумінні соціалізація економіки розглядається як узагальнення складних процесів, що відбуваються у сфері економічної, соціальної, політичної та ідеологічної взаємодії [2].

Із насиченням суспільного виробництва капіталом, зниженням жорстоких обмежень на масштаби його залучення у виробництво, більш рідкісним та, відповідно, пріоритетним у розподілі доходів став саме людський, а не фізичний капітал. Це проявлялося у формуванні розгалуженої системи соціального забезпечення, що поєднувала засади соціального страхування і державних трансфертів, вбудовувала соціальні стандарти в процес вільної контрактизації на ринку праці.

Слід зазначити, що на початок ХХІ ст. у більшості країн Європейського Союзу склалася більш-менш збалансована система розподілу фінансового тягаря і вигод від формування фондів соціального захисту населення. Такі країни, як Латвія, Литва, Румунія та Естонія, витрачають на соціальне забезпечення менше 15 % ВВП, тоді як в інших країнах (Данія, Франція і Швеція) ці видатки перевищують 30 %.

Зростання масштабів ресурсів, що виділяються на вирішення соціальних завдань суспільства в процесі соціалізації, супроводжується зниженням соціально-економічної ефективності їх використання. Монополія

держави на ресурсне забезпечення розв'язання соціальних проблем стає наслідком зниження суспільного контролю за ефективністю інститутів, які забезпечують розподіл і використання ресурсів соціальної сфери.

Наведений рейтинг країн Європейського Союзу за витратами, ефективністю використання ресурсного забезпечення та співвідношенням державних витрат на соціальне забезпечення до приватних соціальних витрат (див. табл.) відображає розподіл навантаження щодо фінансування соціальної сфери між державним бюджетом і ринковими суб'єктами [3].

Так, країни з трьома першими рейтингами за співвідношенням державних витрат на соціальне забезпечення до приватних соціальних витрат розподілилися як до групи з високою ефективністю використання ресурсів соціальної сфери, так і до групи із середньою та низькою ефективністю. До речі, Чеська Республіка має 5 рейтинг за співвідношенням державних витрат на соціальне забезпечення до приватних соціальних витрат і 1 — за ефективністю використання ресурсів на соціальне забезпечення; Норвегія — відповідно 7 та 2; Словаччина — 10 та 3, тобто в цих країнах спостерігається порівняно висока частка держави у формуванні ресурсів

соціальної сфери, що не перешкоджає високій ефективності їх використання для зменшення масштабів бідності.

Аналіз показує, що Польща, де державне фінансування виступає єдиним джерелом ресурсів соціальної сфери, Австрія, яка посіла 9-те місце за часткою держави у фінансуванні соціального забезпечення, перебувають у групі країн із середньою ефективністю використання ресурсів на соціальне забезпечення для зменшення масштабів бідності, маючи, відповідно, 9 та 8 рейтинг за цим показником.

Стосовно України, частка соціальних витрат у державному бюджеті була однією з найвищих в Європі протягом усієї історії її незалежності. Проте, якість українського життя населення завжди була нижча стандартів країн Європейського Союзу. Поширення бідності серед працюючого населення, відсутність помітного зв'язку між освітнім рівнем і розмірами доходів, скорочення середньої тривалості життя та погіршення медико-демографічних показників свідчать про те, що навіть ціною вагомego негативного впливу фінансового навантаження соціальної сфери на українську економіку не вдається забезпечити прийнятний для суспільства рівень розв'язання існуючих соціальних проблем [4].

Рейтинг країн Європейського Союзу за витратами, ефективністю використання ресурсного забезпечення та співвідношенням державних витрат на соціальне забезпечення до приватних

Країна	Рейтинг країни за часткою витрат на соціальне забезпечення ВВП	Рейтинг країни за ефективністю використання ресурсного забезпечення соціальної допомоги для зменшення бідності	Рейтинг країни за співвідношенням державних витрат на соціальне забезпечення до приватних
1	2	3	4
Швеція	1	7	16
Франція	2	12	14
Данія	3	6	15
Німеччина	4	10	11
Бельгія	5	13	13
Австрія	6	8	9
Великобританія	7	14	17
Фінляндія	8	4	8
Греція	9	18	12

1	2	3	4
Словаччина	10	3	10
Норвегія	11	2	7
Іспанія	12	17	6
Польща	13	9	1
Ісландія	14	11	18
Чеська Республіка	15	1	5
Кіпр	16	5	2
Болгарія	17	16	4
Румунія	18	15	3

Враховуючи міжнародний досвід у галузі соціалізації розподілу благ, слід відзначити, що для України розв'язання проблем соціалізації вимагає не просто зміни пропорцій розподілу доходів між сферами ринкові і неринкові блага), комерційним обігом і державним бюджетом, а принципового оновлення місця соціальної сфери в процесах економічного відтворення, перетворення її на джерело конкурентних переваг для малого і середнього бізнесу, підпорядкування забезпечення високої соціальної та економічної мобільності населення підвищенню продуктивності праці і доходності трудової діяльності як об'єктивної основи зростання рівня соціальної захищеності усіх прошарків населення.

Здійснений аналіз свідчить, що можливими напрямками використання в Україні зарубіжного досвіду в галузі соціалізації розподілу благ можуть бути [5]:

- удосконалення державної політики в сфері страхування соціальних, економічних, екологічних і виробничих ризиків;
- запровадження цивілізованих механізмів функціонування соціальних інститутів суспільства;
- спрощення процедури надання різних видів соціальної допомоги окремим категоріям населення;
- повне використання кожною людиною своїх прав для звернення до відповідних соціальних інститутів держави;

- перевірка об'єктивності стану рівня життя осіб, сім'ї, соціально вразливих груп населення, що звертаються за соціальною допомогою;

- посилення наукової обґрунтованості заходів у галузі соціалізації розподілу благ окремим категоріям населення та нормативно-правового його забезпечення з урахуванням передового зарубіжного досвіду.

Таким чином, створення та реалізація сучасної концепції соціалізації розподілу благ є однією з найважливіших проблем соціоекономіки і трансформації на її засадах розбудови цивілізованого українського суспільства.

Література

1. Ерхард Л. Социально-рыночное хозяйство / Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. — Т. 3. Эпоха социальных переломов / Отв. ред. А. Г. Худокормов. — М.: Мысль, 2005. — С. 233.
2. Економіка: від А до Я: понятійно-термінологічний словник / О. В. Куроченко, М. А. Копнов, В. П. Сладкевич та ін. — К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2008. — 368 с.
3. Key tables from OECD. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.oecd.org/document>
4. Борецька Н. П. Регіональні аспекти соціально-го захисту населення / Н. П. Борецька // Регіональна економіка. — 2000. — № 3. — С. 83–87.
5. Шконда В. В., Кальянов А. В. Соціоекономіка у людському вимірі: Монографія / В. В. Шконда, А. В. Кальянов. — Донецьк: Донбас, 2013. — 259 с.

Проаналізовано зарубіжний досвід у галузі соціалізації розподілу благ, виокремлено складові соціалізації економічних систем, які відображають формування необхідних пропорцій розподілу ресурсів і доходів, інститутів, правил і норм взаємодії економічних суб'єктів, які перетворюють економіку на інструмент поліпшення добробуту різних категорій населення, узагальнено можливі напрями використання в Україні зарубіжного досвіду в сфері соціалізації розподілу благ.

Проанализирован зарубежный опыт в области социализации распределения благ, выделены составляющие социализации экономических систем, которые отражают формирование необходимых пропорций распределения ресурсов и доходов, институтов, правил и норм взаимодействия экономических субъектов, которые трансформируют экономику в инструмент улучшения благосостояния различных категорий населения, обобщены возможные направления использования в Украине зарубежного опыта в сфере социализации распределения благ.

Foreign experience in the sphere of wealth distribution socialization the constituents of economic systems socialization which reflect the formation of necessary proportions of distribution of resources and profits, institutions, rules and norms of economic subjects cooperation which transform economy into the instrument of welfare improvement of different categories of population are distinguished, possible trends of use of foreign experience in the here of wealth distribution socialization in Ukraine are generalized.

Надійшла 17 жовтня 2013 р.

П. Д. БІЛЕНЧУК

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Ф. М. МЕДВІДЬ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

Ю. О. ШУЛЬГА

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСОБИ ПІДГОТОВКИ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ: НООТЕХНОЛОГІЇ І ГРІД-ТЕХНОЛОГІЇ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1 (40), с. 143–148

У контексті дослідження процесів поширення інформаційних технологій та їх упровадження в освітній процес розглянуто інноваційні засоби підготовки управлінських кадрів із застосуванням системи ноотехнологій.

Останніми десятиліттями невідомо зростає рівень вивчення та практичного застосування різноманітних інновацій у юридичній освіті, гуманітарній науці, практиці правосуддя та судочинства. Адже завдяки результатам прогресивних досліджень, що масово проводяться вченими-юристами України та світу в цілому, можна зробити висновок, що новітні технології у сучасному світі здатні змінити наше уявлення про способи, методи і засоби навчання та виховання людини, яка перебуває в освітньому середовищі.

Сучасні технології, які ґрунтуються на нових методологічних засадах, відкривають перед суспільством велику кількість додаткових можливостей у різних сферах життя, зокрема правовому, економічному, культурному, соціальному тощо.

Уже десятки років наше суспільство розвивається в умовах автоматизації, комп'ютеризації, інформатизації, але, проаналізувавши сучасний стан правової освіти в Україні та у світі в цілому, можна сказати, що настала “освітня криза”, оскільки вона є частиною старої освітньої номенклатури і не встигає за сучасною інформаційною добою, потребами електронного освітнього простору.

“Інформаційне суспільство”, а на сьогодні і “електронне суспільство”, висуває ідею і потребує формування нової фази в історичному розвитку передових країн на основі використання сучасних засобів пізнання. Тобто не прихід “постіндустріального” суспільства, а створення нового соціального зразка, що є результатом “другої індустріальної революції”, яка в основному ґрунтується на мікроелектронній технології, ноотехнології та грід-технології. Зростаюча кількість людей, у зв'язку з розвитком трансформаційних інноваційних процесів, втягується в безпрецедентне розмаїття інформаційно-орієнтованих типів робіт. Наукові й технічні працівники збирають і продукують інформацію, менеджери й фахівці опрацьовують її, викладачі й працівники соціально-комунікаційної сфери поширюють її. Цей процес “інформатизації” не залишає недоторканною жодну сферу соціальної активності: від повсякденного життя до міжнародних відносин та від сфер дозвілля до виробничих відносин [6, 362; 8, 116–122].

Деякі вчені та дослідники, такі як Е. Гідденс, Ю. Хабермас, Г. Шиллер, вважають, що становлення та розвиток інформаційного

суспільства пов'язаний не лише з технологічним розвитком та збільшенням кількості інформації, що використовує суспільство, а з новою якістю та характеристикою цієї інформації.

Варто, на наш погляд, дослідити та проаналізувати якісно нові креативні підходи до процесу навчання і сучасного інституту освіти в нашій державі [10, 183–188], адже необхідною умовою автоматизації, комп'ютеризації, інформатизації суспільства є інформатизація правової освіти на основі використання дистанційного і онлайн навчання у школах, юридичних вишах, центрах перепідготовки і підвищення кваліфікації юридичних кадрів. Тобто на сьогодні необхідно якісно реформувати вітчизняну систему правової освіти і впровадити у сферу її діяльності новітні BEEZONE-технології, ноотехнології, грид-технології, інформаційні та телекомунікаційні технології. Це обумовлено тим, що саме ці новітні ідеї, інновації, BEEZONE-технології, ноотехнології і грид-технології стануть основою розвитку інтелектуального потенціалу нації у XXI ст. та сприятимуть подальшому прогресу у практичній, науковій та освітній сфері.

Під поняттям “інформаційні технології” ми розуміємо сукупність засобів, методів та способів для пошуку, збирання, обробки, оцінки та передачі інформації для отримання, в результаті цієї діяльності, якісно нової інформації про певний процес, явище, подію тощо. Упевнені, що впровадження нових інформаційних технологій в освітній процес юридичних вузів, з урахуванням особливостей сучасного стану технологій навчання та виховання, є необхідною умовою для подальшого розвитку інституту юридичної освіти в Україні, створення єдиної відкритої освітньо-наукової системи правових знань.

Сучасні освітні технології є одним із головних елементів системи юридичної освіти, оскільки вони безпосередньо спрямовані на досягнення головних цілей: навчання і виховання. Під освітніми технологіями розуміють як безпосередню реалізацію навчальних планів і навчальних програм, так і передавання студенту системи юридичних знань, а та-

кож використання методів і засобів для створення, збирання, передавання, збереження і обробки інформації у конкретній галузі правової освіти, юридичної науки, практики судочинства. На сьогодні наука накопичила величезний досвід з передавання знань від викладача до студента, створення новітніх технологій освіти, навчання і виховання, а також з побудови їх моделей [11].

Сучасні технології в юридичній освіті значно посилюють мотивацію навчання студентів, сприяють розвитку методологічного креативного мислення, використанню великої кількості різноманітних технічних засобів і методів пізнання тощо. Такою інновацією є дистанційне і віртуальне онлайн-навчання, що здатне забезпечити сучасні вимоги та потреби освітньої системи і освітнього простору.

Здійснивши всебічний аналіз нового освітнього проекту, В. А. Ясулайтіс справедливо зазначає, що “упродовж останніх десятиріч світове співтовариство охоплене процесом інформатизації, який пов'язаний практично з усіма сферами людської діяльності, включаючи й освіту”. Завдяки новим інформаційним технологіям виникла нова — дистанційна — форма навчання (ДН), що синтезує, інтегрує, узагальнює багаторічний досвід використання та впровадження.

Таким чином, дистанційне навчання — це така організація освітнього процесу, при якій основною є самостійна робота людини, що навчається. Сутність цього виду навчання полягає у використанні сучасних дистанційних технологій, що застосовуються для подання лекційного матеріалу та практичних робіт тощо. Серед цих технологій на сьогодні найвагомішими є: мультимедійні демонстраційні досліди; ілюстративні аудіо- та відеоматеріали; бази даних та знань; міжнародні стандарти та системи; онлайн відеоконференції, відеосемінари (відеоконференції і відеосемінари у реальному часі) [2, 268].

У дистанційному навчанні широко використовуються сучасні автоматизовані банки даних (електронні бібліотеки), комп'ютерні системи, інтерактивні інформаційні технології (ноотехнології, грид-технології).

В. А. Ясулайтіс узагальнив досвід використання інформаційних технологій у Міжрегіональній Академії управління персоналом (МАУП), який наведений нижче [12, 6].

Перелік найвагоміших дистанційних і віртуальних онлайн-технологій у сучасній освіті можна продовжувати, адже цей список дуже довгий, і до таких технологій ми відносимо всі нині можливі інтерактивні способи, методи і засоби, що використовуються для здобуття студентами нових знань; різні технічні засоби, що дають змогу студентам краще сприймати нову інформацію; останні доробки вітчизняних і зарубіжних учених для кращого засвоєння набутих знань тощо.

У зв'язку з цим Р. Ленем зазначає, що студенти, яких ми навчаємо, більшу частину того, що їм доведеться у своєму житті написати, і велику з того, що вони прочитають, побачать на електронному екрані. Вони житимуть — уже живуть — у світі електронного тексту. Минулі десять років принесли абсолютно надзвичайні зміни в цьому відношенні. Дві основні наукові професії — медицина і юриспруденція — зараз залежать від електронних баз даних [7, 153].

Інформаційні технології у дистанційному навчанні:

1. Розміщення основного навчального матеріалу: розміщення опорного конспекту; відеокасети; електронні підручники із засобами мультимедіа; електронні бібліотеки; телебачення (МАУП, приватні і національні канали).

2. Взаємодія викладача і студента: спілкування (форуми, дискусії...); електронна пошта; телеконференція on-line та off-line; відеоконференція з голосовим зворотним зв'язком; двостороння відеоконференція.

3. Самостійна робота студентів, розміщення результатів роботи: самостійна робота; користування друкованими матеріалами; робота з електронними підручниками тренажерами; розміщення результатів роботи у засобах телекомунікації; участь у конференціях; використання послуг електронних бібліотек.

4. Контроль рівня знань і умінь студентів: тестування; іспити (звичайні та за допо-

могою телекомунікаційних засобів); поточні завдання, курсові та дипломні роботи.

Україна теж не стоїть осторонь світових тенденцій розвитку електронного середовища і прагне впроваджувати в освітній процес сучасні інформаційно-комунікаційні технології: зокрема, у 2004 р. в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка було створено проект Програми розвитку ООН (ПРООН) “зміцнення освітнього потенціалу Київського національного університету імені Тараса Шевченка”, а також відбулося відкриття Регіональної академії інформаційних технологій в освіті (РАІТО). Ця подія викликала велику зацікавленість викладачів, науковців, студентів, оскільки було створено та вдосконалено новітню комп'ютерну мережу, електронну бібліотеку, що дає можливість викладачам і студентам знайти необхідну інформацію не виходячи з комп'ютерного класу. Для реалізації цього проекту були створені викладачами електронні підручники, навчальні посібники, курси лекцій тощо.

Вочевидь, одним з пріоритетних напрямів розвитку дистанційного і віртуального онлайн-навчання є широке використання всесвітньої мережі Інтернет при наданні освітніх послуг студентам (бакалаврам, спеціалістам, магістрам), аспірантам і докторантам.

Ці міркування підтримує також і В. А. Ясулайтіс, який справедливо відзначає, що “використання Інтернет-технологій зумовило революційний прорив у системі освіти всіх країн і особливо в дистанційному навчанні. Технічні, організаційні та інформаційні можливості Інтернету надали системі ДН багато нових дидактичних властивостей”.

Зважаючи на викладене, можна зробити такі висновки:

1. Головною метою зазначеного проекту є відкриття нових можливостей для наукової, дослідницької, конструкторської роботи та навчання, а також надання високоякісних освітніх послуг сучасними закладами освіти, студентам та фахівцям, освітнього простору, а також сприяння розвитку нових стратегій освіти, електронного та дистанційного навчання за допомогою інформаційних та теле-

комунікаційних інтерактивних технологій у системі вищої освіти України.

2. Нині форма дистанційного навчання існує майже в усіх університетах світу, і в Україні також, але перспектива її розвитку залежить від реалізації ряду управлінських, організаційних, фінансових, кадрових проблем, а тому потребує проведення і вирішення ряду доктринальних заходів, спрямованих на її удосконалення, зокрема таких:

- вивчення європейського досвіду щодо впровадження та удосконалення дистанційної освіти в Україні;
- упровадження цільових програм щодо вдосконалення сучасної системи освіти;
- проведення досліджень з провідних проблем дистанційного навчання в юридичній освіті;
- забезпечення відкритості інформації та доступності до електронних баз даних, зокрема електронних бібліотек, інших електронних методичних розробок;
- розробка та впровадження відповідної нормативно-правової бази.

Творчим колективом Київського національного університету імені Тараса Шевченка на сьогодні проводяться комплексні наукові дослідження, спрямовані на розвиток дистанційної віртуальної онлайн-освіти. У зв'язку з цим проводиться розробка таких творчих проектів:

- здійснюється впровадження Лісабонської стратегії забезпечення якості вищої освіти в контексті Болонської декларації [3, 22–24];
- ведеться розробка і забезпечується формування нових юридичних спеціалізацій, нових навчальних дисциплін, нових курсів та спецкурсів, заняття по яких планується проводити з використанням засобів дистанційного віртуального онлайн-навчання [1, 7; 8; 9, 178–184; 10; 11; 12];
- у 2002–2012 навчальних роках здійснили розробку, провели пілотажне дослідження та організували експериментальну апробацію у навчальному процесі юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка і Навчально-наукового інституту підготовки слід-

чих та криміналістів можливостей новітньої інтерактивної методики “V³ — Юлій Цезар” і “Сократ” для вдосконалення організації проведення навчальних занять з курсу “Криміналістика”, “Теорія судового пізнання”, “Судова експертологія” [4, 17–22].

Варто зазначити, що впровадження інноваційних технологій в систему освіти нашої держави та формування єдиного інформаційно-освітнього простору — це пріоритетні напрями сучасної державної політики. В Україні відбувається процес створення законодавчо-нормативного підґрунтя для активного використання інформаційних технологій у сфері освіти.

За звітом Всесвітнього банку, лише в США понад 3 тис. навчальних закладів спеціалізуються на віртуальному режимі у професійному навчанні, створено віртуальні університети, більшість місцевих коледжів пропонують дистанційні курси онлайн. Віртуальний університет ім. Монтеррея (Мексика) пропонує програми підготовки магістрів із застосуванням системи телеконференцій та Інтернету, які охоплюють 50 тис. студентів Латинської Америки. 50 віртуальних університетів у Південній Кореї пропонують 66 програм бакалаврату, якими скористалися 14550 студентів регіону. Сотні дистанційних програм пропонують університети Європи, помітна зростаюча активність у цій сфері російських вишів [5, 17]. Аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду впровадження дистанційного навчання в освітній простір дає підстави зробити такі висновки:

- 1) навчально-науковою і методичною базою для формування ідеології дистанційного навчання став багаторічний досвід заочної форми навчання, яка була достатньо розвинутою у XX ст.;
- 2) першопрохідником дистанційного навчання у світі був Відкритий університет Великобританії;
- 3) оригінальні експериментальні дослідження в галузі дистанційного навчання здійснювалися у Стенфордському університеті;
- 4) значних здобутків у розвитку дистанційної освіти досягли Київський національ-

ний університет імені Тараса Шевченка, Міжрегіональна Академія управління персоналом, Університет розвитку людини та ряд інших ВНЗ України;

5) у 2012 р. було розпочато експеримент, в якому беруть участь понад мільйон студентів, який проводять найбільші університети США, що виходять у віртуальний простір;

6) найпотужніші структури вищої освіти України і США викладають навчальні курси онлайн, аби перевірити, як їхній досвід та освітня програма сприйматимуться світовою аудиторією;

7) Гарвардський та Масачусетський технологічний інститут створили творчий союз вартістю 60 млн доларів (38 млн євро) для запуску edX-платформи для проведення інтерактивних навчальних курсів онлайн із напрохоту скромною метою “докорінно змінити освіту в усьому світі”;

8) дослідники з Кремнієвої долини, професори Стенфордського університету створили онлайн-платформу під назвою Coursera, яка дають змогу в реальному масштабі часу передавати навчальні курси зі Стенфорду, Принстону та інших провідних освітніх закладів;

9) платформа edX дає можливість проводити інтерактивні навчальні курси онлайн для будь-кого завгодно, де завгодно, без жодних вимог до кандидатів і принаймні зараз безкоштовно;

10) першим головою edX-платформи названо Ананта Агравала, директора Лабораторії комп’ютерних наук та штучного інтелекту МІТ і одного з першопрохідників прототипу онлайн-платформи MITx, який пред’являє статистику, яка засвідчує результати революційного потенціалу у цій сфері;

11) інтернет, BEEZONE-технології, ноо-технології і грид-технології створюють безпрецедентні умови і можливості для розширення меж онлайн-навчання — проте також піднімають далекосяжні і гострі питання про традиційну модель університету, інституту, академії;

12) експериментальні дослідження, які здійснюються провідними ВНЗ і науковими установами України і США можуть докорінно змінити сутність, структуру та техноло-

гії вищої освіти як у Європі, так і в світі. У таблиці наведено результати порівняльного системного аналізу впровадження онлайн-навчання у провідних ВНЗ і наукових установах США і України.

Порівняльний аналіз упровадження освітніх програм онлайн-навчання у провідних ВНЗ і наукових установах України і США

УКРАЇНА	США
Назва установ	Назва установ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка — Програма розвитку ООН (ПРООН) “Зміцнення освітнього потенціалу”	Гарвардський університет — платформа edX Масачусетський Технологічний Інститут — платформа edX
Регіональна академія інформаційних технологій в освіті (РАІТО)	Стенфордський університет Платформа Coursera Прінстонський університет — платформа Coursera
Міжрегіональна Академія управління персоналом	Лабораторія комп’ютерних наук та штучного інтелекту МІТ
Університет “Україна”	
Європейський університет управління, безпеки та інформаційно-правових технологій	
Інтелектуальний форум “Єдина Європа”	

Отже, підготовка управлінських кадрів, як і фахівців для різних галузей народного господарства, здійснюється не лише у світі, а вже і в Україні за допомогою новітніх технологій ефективними інноваційними засобами.

Література

- Ахтирська Н. М., Біленчук П. Д., Онищенко Б. Г. Формування нових спеціалізацій, нових навчальних дисциплін, нових курсів та спецкурсів у юридичному вузі // Актуальні проблеми криміналістики: історія, теорія, практика. Матеріали Міжнар. форуму і Міжвуз. круглого столу. — К.: КУП НАН України, 2012. — С. 7–12.
- Безносок О. О. Нові інформаційні технології навчання, як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності ... Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах. — 2011. — № 1.

3. Біленчук П. Д., Семаков Г. С. Лісабонська стратегія забезпечення якості вищої освіти в контексті Болонської декларації // Актуальні проблеми криміналістики: історія, теорія, практика. Матеріали Міжнар. форуму і Міжвуз. круглого столу. — К.: КУП НАН України, 2012. — С. 22–24.

4. Біленчук П. Д., Онищенко Н. Г. Концептуальні засади використання інтерактивної методики V–3 в навчальному процесі юридичного вузу: сутність, характеристика, досвід використання // Актуальні проблеми криміналістики: історія, теорія, практика. Матеріали Міжнар. форуму і Міжвуз. круглого столу. — К.: КУП НАН України, 2012. — С. 17–22.

5. Згуровский М. Общество знаний и информации — тенденции, вызовы, перспективы // Зеркало недели. — 2003. — № 49 (444).

6. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. — К., 1996. — С. 362–380.

7. Ленем Р. Електронне слово: демократія, технологія та мистецтво / Пер. з англ. А. Галушка. — К.: Ніка-Центр, 2005. — 376 с.

8. Медвідь Ф. М. Інформаційна безпека України: генеза і становлення // Наук. праці МАУП / Ред-

кол.: В. Б. Захожай (голов. ред.) та ін. — К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2010. — Вип. 2(25). — С. 116–122.

9. Медвідь Ф. М., Юхимчук М. В. Інноваційна діяльність в Україні: політико-правові аспекти // Наук. праці МАУП / Редкол.: А. М. Подоляка (гол. ред.) [та ін.]. — К.: МАУП, 2001. — Вип. 4(27). — К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2010. — С. 178–184.

10. Медвідь Ф. М., Помян Я. П. Інноваційний розвиток освіти України: сучасний стан і перспективи // Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2010. — Вип. 2.: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. "Ціннісні пріоритети освіти у XXI столітті: соціалізація та соціальна адаптація особистості". — К.: МАУП, 14 трав. 2010 / Редкол.: А. М. Подоляка (голов. ред.), О. Л. Туриніна (відп. ред.). — 2011. — С. 183–188.

11. Ставицька І. В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті // Міжнар. наук.-практ. конф. "Сучасні методи викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі". — К., 2012. — 25 квіт.

12. Ясулайтіс В. А. Дистанційне навчання: Метод. рекомендації. — К.: МАУП, 2005. — 72 с.

Упровадження нових інформаційних технологій в освітній процес юридичних вузів, з урахуванням особливостей сучасного стану технологій навчання та виховання, є необхідною умовою для подальшого розвитку інституту юридичної освіти в Україні.

Внедрение новых информационных технологий в образовательный процесс юридических вузов, с учетом особенностей современного состояния технологий обучения и воспитания, является необходимым условием для дальнейшего развития института юридического образования в Украине.

Introduction of the new information technologies in the educational process of law schools, given the peculiarities of the current state of technology training and education is a prerequisite for the further development of the institution of legal education in Ukraine.

Надійшла 21 листопада 2013 р.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ФАХІВЦІВ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 149–154

Досліджуються проблеми організації діяльності фахівців підрозділів безпеки із забезпечення економічної безпеки на вітчизняних підприємствах. Розкривається зміст їх діяльності в системі економічної безпеки підприємства.

Організація сучасної системи економічної безпеки підприємства та її функціонування через організацію діяльності суб'єктів безпеки є однією з умов забезпечення повсякденного існування суб'єкта господарської діяльності та створення умов для його сталого розвитку.

Необхідність забезпечення економічної безпеки на підприємстві пов'язана з самою специфікою здійснення підприємницької та господарської діяльності наявністю як об'єктивних, так і суб'єктивних загроз не тільки діяльності підприємству, а і його власникам [1].

Як свідчить вітчизняний та зарубіжний досвід, великі та середні суб'єкти господарської та підприємницької діяльності мають у своїй структурі відповідний підрозділ, який безпосередньо займається проблемами забезпечення безпеки. Загальна його назва — “служба безпеки підприємства”. Від організації таких підрозділів, визначення функцій, завдань, напрямів діяльності, їх штатного забезпечення залежить і забезпечення безпеки на підприємстві, утворення цивілізованих умов для його існування та сталого розвитку, ефективність діяльності суб'єктів системи економічної безпеки підприємства [2].

Проблеми організації таких підрозділів та специфіки їх діяльності присвячені нау-

кові праці багатьох авторів: фахівців — учених з різних наукових галузей та практиків.

Окремі праці українських економістів — фахівців з економічної безпеки присвячені проблемам визначення специфіки діяльності підрозділів безпеки в системі економічної безпеки підприємств. Серед них слід визначити наукові праці: І. Белоусової, Л. Гнилицької, Ю. Кіма, О. Кириченко, І. Мігус, П. Пригунова, В. Франчука та ін., у яких зроблено спробу надання рекомендацій щодо поліпшення діяльності підрозділів безпеки на підприємствах, визначено окремі напрями їх діяльності, надано науково обґрунтовані рекомендації щодо використання методів та технологій їх роботи.

Разом з тим, системних наукових досліджень щодо визначення змісту діяльності підрозділів безпеки по забезпеченню економічної безпеки на вітчизняних підприємствах ще не проводилось.

На підставі проведених досліджень визначимо функції, завдання, специфіку та зміст діяльності підрозділів безпеки по забезпеченню економічної безпеки на підприємствах.

Система економічної безпеки підприємства, як і будь-яка система, являє собою певну множину взаємопов'язаних елементів, що забезпечують безпеку підприємства та досягнення ним цілей бізнесу (отримання прибутку).

Система забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності має виконувати основні функції: прогнозування, виявлення, попередження, ослаблення небезпек і загроз, забезпечення захищеності діяльності організації і її персоналу, збереження майна, створення сприятливого конкурентного середовища, ліквідація наслідків заподіяного збитку та ін.

Основними принципами побудови системи безпеки організації є такі: комплексність або системність, безперервність, законність, плановість, ощадливість, взаємодія, сполучення гласності та конфіденційності, компетентність [3].

Організація та функціонування системи економічної безпеки підприємства залежить від ефективної роботи штатного підрозділу безпеки, який є на підприємстві основним суб'єктом забезпечення його безпеки. Вітчизняними науковцями визначені основні функції та завдання, які вирішуються підрозділом безпеки підприємства [4; 5; 6].

Функції та завдання діяльності підрозділу безпеки допомогли нам визначити зміст роботи фахівців з безпеки по забезпеченню економічної безпеки підприємства, що має бути відображено як один з напрямів діяльності цього підрозділу.

Здійснивши аналіз завдань, які виконують фахівці з безпеки по забезпеченню економічної безпеки на підприємстві, ми можемо визначити основні напрями діяльності підрозділу безпеки по забезпеченню економічної безпеки підприємства (рис. 1).

Разом з тим, необхідно відзначити, що нині на вітчизняних підприємствах підрозділ безпеки є інструментом для розв'язання проблем засновників (керівників) підприємства по забезпеченню захисту, охорони та безпеки їх особистих інтересів та інтересів їхнього бізнесу. Сама діяльність фахівців підрозділу безпеки носить переважно закритий характер і здійснюється поза визначеного державою правового поля для їхньої діяльності.

Крім того, необхідно враховувати, що саме підприємство є власністю його засновників, тобто діяльність підрозділу безпе-

ки по забезпеченню економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності слід розглядати в контексті економічних інтересів власників підприємства. Таким чином, зміст діяльності фахівців підрозділу безпеки підприємства, визначення суб'єктів її забезпечення залежить від поглядів власника підприємства щодо його діяльності та розвитку.

Об'єктом діяльності підрозділу безпеки на підприємстві є процеси забезпечення безпеки економічної діяльності підприємства та захист економічних інтересів його власника. Предметом діяльності підрозділу безпеки підприємства — використання технік і технологій з метою забезпечення безпеки існування та розвитку підприємства.

Форми діяльності — це те, як організовано підрозділ безпеки і в якій формі здійснюється діяльність його фахівців.

Засобами діяльності підрозділу безпеки є матеріальні, інформаційні, спеціальні та інші утворення (речі), або їх комплекс, за допомогою яких здійснюються заходи по забезпеченню економічної безпеки на підприємстві.

Методи діяльності фахівців підрозділу безпеки — це систематизована сукупність кроків, які потрібно здійснювати для забезпечення економічної безпеки на підприємстві. Основними методами забезпечення економічної безпеки на підприємстві є організаційні, правові, економічні, спеціальні тощо. Методи реалізуються через технології та техніки забезпечення економічної безпеки.

Вирішення завдань — повсякденна діяльність працівників підрозділу безпеки із застосуванням відповідних форм та методів забезпечення економічної безпеки на підприємстві шляхом виявлення та мінімізації загроз, небезпек діяльності підприємству або його власнику.

Результатом діяльності підрозділу безпеки по забезпеченню економічної безпеки підприємства є стан захищеності економічних інтересів власника суб'єкта господарської діяльності, який характеризується утворенням сприятливих умов для існування та розвитку підприємства (отримання прибутку).

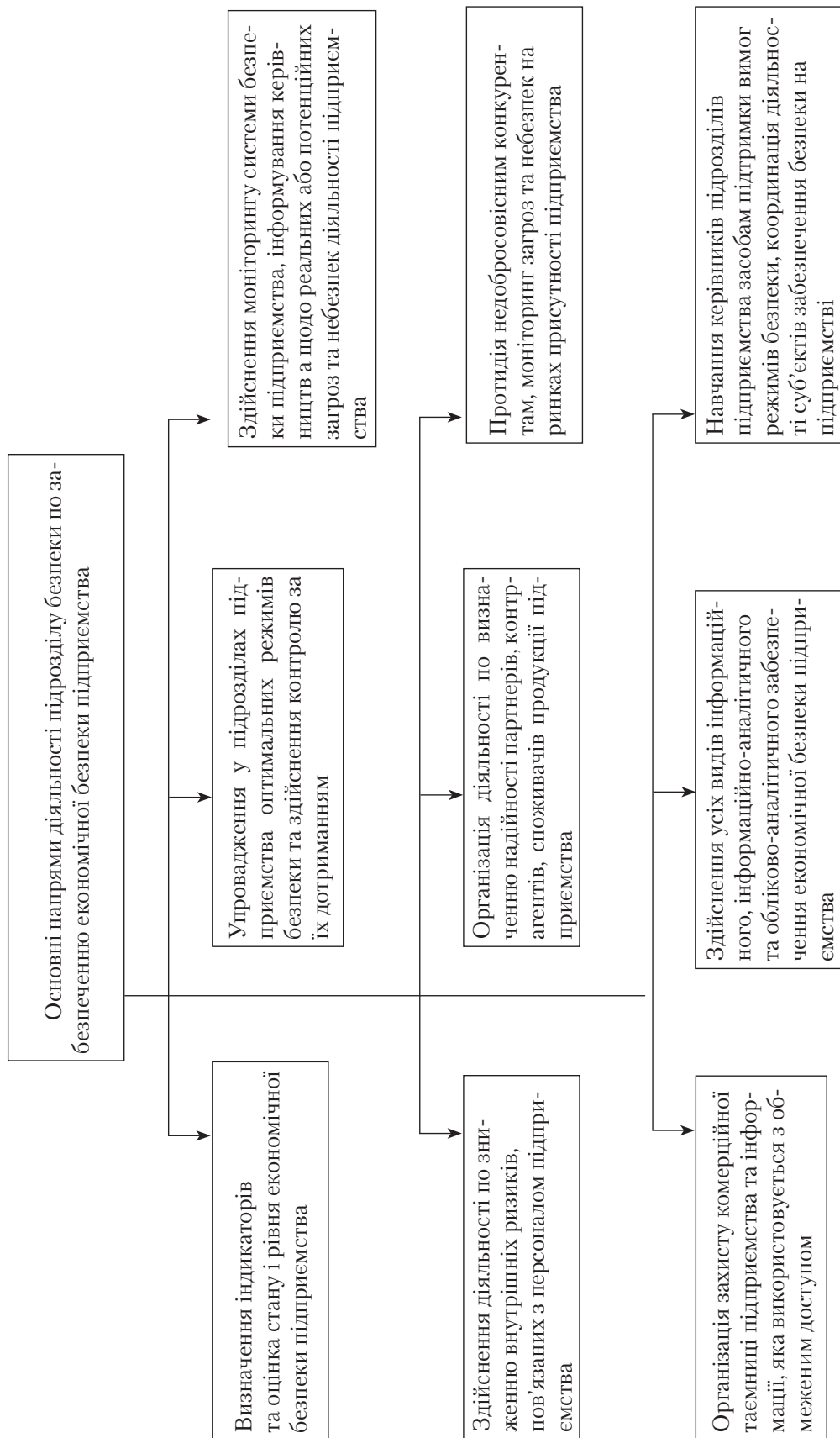

Рис. 1. Основні напрями діяльності підрозділу безпеки по забезпеченню економічної безпеки підприємства

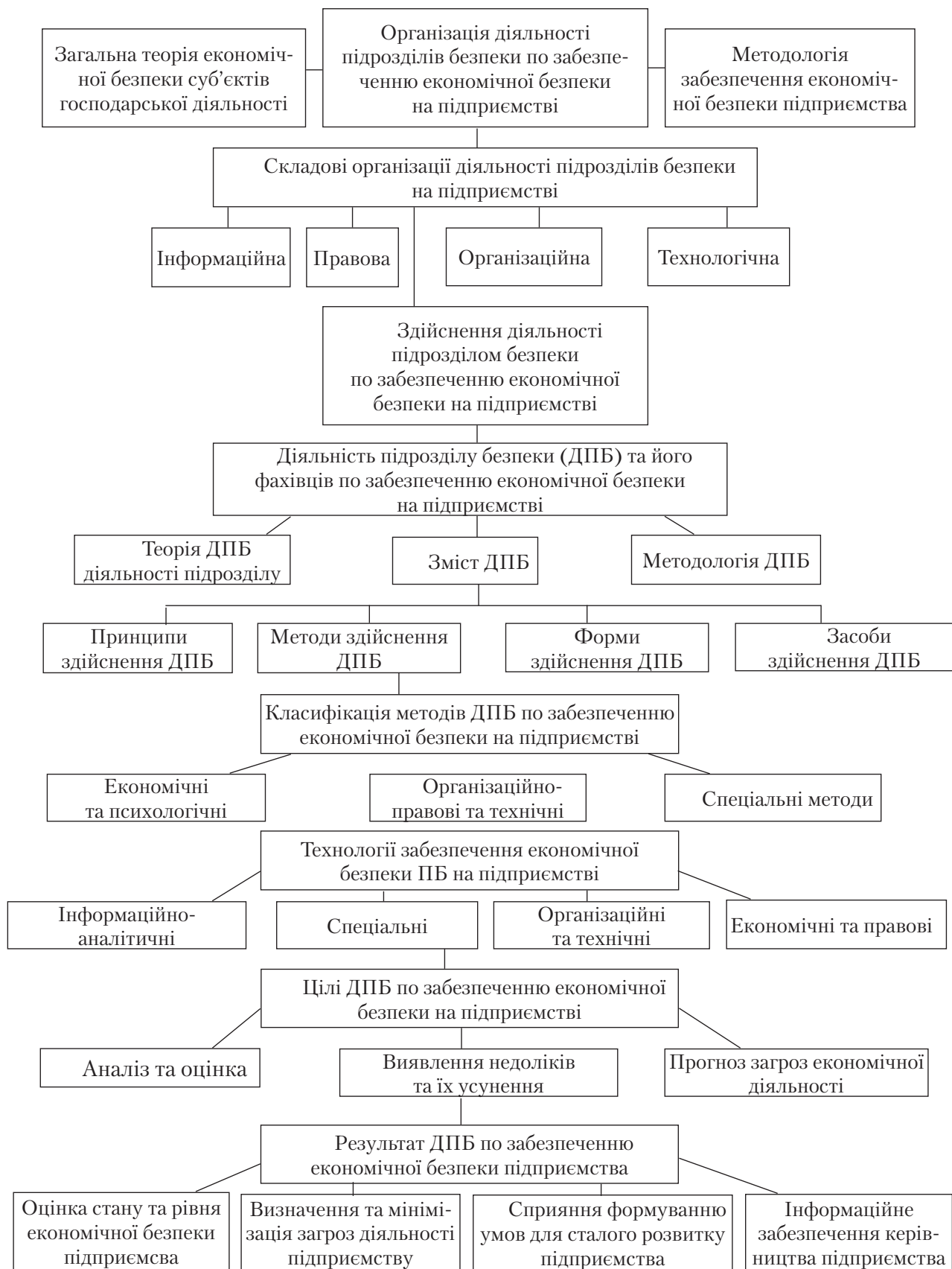

Рис. 2. Структура діяльності підрозділу безпеки по забезпеченню економічної безпеки підприємства

Таким чином, сам зміст діяльності підрозділу безпеки підприємства, її складові потребують науково-методичного забезпечення, яке можливе при здійсненні цільових наукових досліджень. Результатом цих досліджень буде формування теорії та методології діяльності підрозділів безпеки підприємств, надання практичних рекомендацій щодо здійснення цієї діяльності фахівцями з безпеки, використання ними різноманітних форм засобів, методів, технік та технологій по забезпеченню безпеки.

Разом з тим, формування теорії та методології діяльності підрозділу безпеки підприємства та її складові мають ґрунтуватися на загальній теорії та методології економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, розглядатися як її невід'ємна частина, оскільки сама діяльність фахівців з безпеки здійснюється в системі забезпечення економічної безпеки підприємства. Таким чином, ми можемо визначити загальну структуру діяльності фахівців підрозділу безпеки по забезпеченню економічної безпеки підприємства (рис. 2) та зміст самої діяльності для цих фахівців.

Отже, роблячи висновки, ми можемо констатувати таке:

1. Одним з напрямів наукових досліджень економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності є проблеми організації та функціонування підрозділу безпеки підприємства, зміст професійної діяльності фахівців з економічної безпеки. Підрозділ безпеки та діяльність його фахівців може виступати одночасно об'єктом та предметом наукових досліджень з економічної безпеки підприємств.

2. Система економічної безпеки підприємства, як і будь-яка система, являє собою певну множину взаємопов'язаних елементів, що забезпечують безпеку підприємства та досягнення ним цілей бізнесу (отримання прибутку). Основним суб'єктом забезпечення безпеки підприємства, у тому числі економічної, виступає підрозділ безпеки та його фахівці.

3. Визначені функції, завдання та напрями по забезпеченню економічної безпеки

реалізуються фахівцями підрозділу безпеки підприємства, що утворює основу змісту їх професійної діяльності.

4. До змісту професійної діяльності фахівців підрозділу безпеки слід віднести: суб'єкт, об'єкт діяльності, предмет та принципи діяльності, форми, засоби та методи здійснення діяльності, процес вирішення професійних завдань та кінцевий результат діяльності. Тобто досліджуючи проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства, ми повинні розкрити зміст професійної діяльності фахівців по її здійсненню.

5. Формування теорії та методології діяльності підрозділу безпеки підприємства (її фахівців) мають ґрунтуватися на загальній теорії та методології економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, розглядатися як її невід'ємна частина, оскільки сама діяльність фахівців з безпеки здійснюється в системі забезпечення економічної безпеки підприємства.

6. Специфічність діяльності підрозділу безпеки полягає в тому, що він є інструментом для розв'язання проблем засновників (керівників) підприємства по забезпеченню захисту, охорони та безпеки їх особистих інтересів та інтересів їх бізнесу. Сама діяльність фахівців підрозділу безпеки носить переважно закритий характер.

Література

1. Гнилицька Л. В., Захаров О. І., Пригунов П. Я. Теоретико-методологічні та прикладні основи забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності: Монографія. — К.: Дорадо-Друк, 2011. — 290 с.
2. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: Монографія / О. А. Кириченко, А. І. Захаров, С. М. Лаптев, П. Я. Пригунов та ін. — К.: Ун-т екон. та права "КРОК". — К.: ЗАТ "Дорадо", 2008. — 403 с.
3. Кириченко О. А., Белоусова І. А., Сідак В. С. та ін. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності в умовах глобальної фінансової кризи: Монографія. — К.: Дорадо-друк, 2010. — 437 с.

4. Крутов В. В. Становлення та розвиток недержавної системи безпеки підприємництва: Монографія. — К.: "Фенікс", 2008. — 406 с.

5. Шульга І. П. Економічна безпека емісійної діяльності акціонерних товариств: Монографія. —

Черкаси: Вид-во ТОВ "Маклаут", 2010. — 425 с.

6. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: Монографія / Л. В. Гнилицька. — К.: КНЕУ, 2012. — 305 с.

У сучасних умовах економічна безпека підприємств має розглядатися як стан та результат діяльності суб'єктів безпеки по захисту економічних інтересів власника суб'єкта господарської діяльності, який характеризується створенням сприятливих умов для існування та розвитку підприємства (отримання прибутку).

В современных условиях экономическая безопасность предприятий должна рассматриваться как состояние и результат деятельности субъектов безопасности по защите экономических интересов собственника субъекта хозяйственной деятельности, который характеризуется созданием благоприятных условий для существования и развития предприятия (получение прибыли).

In the present conditions of economic security must be seen as a state and the result of the activity of security to protect the economic interests of the owner of an economic entity which is characterized by the formation of favorable conditions for the existence and development of the enterprise (profit).

Надійшла 19 листопада 2013 р.

УПРАВЛІННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЮ СФЕРОЮ МІСТ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 155–161

Реформування та сталий розвиток житлово-комунального господарства міст України є найважливішою складовою не лише державної політики, а й діяльності органів місцевого самоврядування. Вивчення головних складових житлово-комунального господарства дає можливість зрозуміти роль та значення комунальної сфери в розвитку соціальної інфраструктури населених пунктів та місце органів місцевого самоврядування в управлінні цією сферою. Аналіз головних проблем управління житлово-комунальною сферою допоможе визначити основні шляхи подолання цих проблем та подальший розвиток житлово-комунального господарства в контексті реформування економіки України.

Житлово-комунальне господарство міст України посідає вагоме місце в національній економіці, визначає загальне суспільно-політичне та соціально-психологічне становище в суспільстві. Водночас, воно є найбільш складним та важливим елементом економіки нашої країни і потребує значної уваги як з боку держави, так і з боку органів місцевого самоврядування.

Актуальність зазначеної проблеми полягає також у тому, що господарська діяльність підприємств і організацій житлово-комунального господарства міст України упродовж останнього часу здійснювалася в складних умовах масових взаємних неплатежів, значного рівня інфляції, дефіциту бюджетних коштів та викликаній ним неспроможності вчасно та у достатній кількості придбати паливо й електроенергію, необхідні матеріали, запчастини та оснащення, якісно виконати ремонтні роботи [15, 49–50].

Крім органів державної влади, які беруть участь у виробленні нормативно-правового забезпечення та стратегії розвитку житлово-комунальної сфери населених пунктів на

найближчу та віддалену перспективу, важлива роль в управлінні житлово-комунальним господарством належить органам місцевого самоврядування, що регулюється цілою низкою нормативно-правових актів як загальнодержавного, так і локального (місцевого) характеру. До того ж, органи місцевого самоврядування є найближчими до населення та кожного окремо взятого громадянина, знають найбільш наболілі проблеми своїх виборців.

Проблеми управління та регулювання житлово-комунальної сфери міст України завжди привертали увагу як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, зокрема В. Алексєєва, Б. Данилишина, О. Димченко, І. Драгана, О. Малюти, В. Рибачука, А. Сидорової, В. Шумілкина та ін. [1; 8, 2–4; 7; 13; 14; 16]. Але в їхніх працях висвітлювалася насамперед роль органів державної влади щодо вироблення стратегій розвитку та управління житлово-комунальною сферою як на загальнодержавному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Водночас, діяльність органів місцевого самоврядування щодо

регулювання розвитку житлово-комунального господарства міст України не була предметом окремого дослідження, або цій проблемі приділялася незначна увага.

Щоправда, ряд дослідників розглядали структуру та особливості розвитку житлово-комунального господарства міст України. Управлінського аспекту в діяльності органів місцевого самоврядування відносно житлово-комунальної сфери торкалися в своїх працях передусім О. Малюта та В. Шумілін. І ми не оминули діяльності органів місцевого самоврядування у житлово-комунальній сфері [7; 15; 16].

Висвітлимо роль органів місцевого самоврядування в управлінні розвитком житлово-комунального господарства міст України, його нормативно-правове забезпечення; розкриємо основні проблеми розвитку житлово-комунальної сфери та відшукаємо ефективні шляхи їх подолання.

Житлово-комунальна сфера є однією з найважливіших галузей народного господарства України. Від її ефективного функціонування значною мірою залежить добробут громадян, їх соціальний захист, а також підтримка національної безпеки як на загальнодержавному, так і на регіональному і місцевому рівнях. У житлово-комунальній сфері експлуатується близько 26 % виробничих фондів України, зайнято до 5 % працездатного населення. Житлово-комунальне господарство складається з кількох тис. підприємств по всій Україні, які надають понад 40 видів послуг. Щорічно галузь споживає до 14 млрд м³ газу, до 10 млрд кВт/год електроенергії та 1,5 млн т вугілля. Але, спостерігаються щорічні втрати — до 12 % від теплової енергії, які дорівнюють 2,5 млрд м³ газу, а зношеність основних фондів підприємств житлово-комунальної сфери досягає 70 % [17, 33; 3, 5; 4, 134–135].

Утримання житлового фонду в належному стані вимагає великих фінансових і фізичних витрат. Надзвичайно гострою проблемою постає здійснення своєчасного ремонту житлових будинків.

В умовах трансформації економіки України у напрямі її переходу до ринкових відно-

син обсяг і складність діяльності житлово-комунальних підприємств та організацій значно зростають. При цьому основною метою цих змін виступають реформування житлового-комунального господарства міст та істотне підвищення його ефективності.

До головних складових житлово-комунального господарства міст України належать власне житлове господарство, системи водопостачання і водовідведення в містах, муніципальна енергетика та система енергозбереження міст, електропостачання міст, теплопостачання міст; комунальним підприємством також вважається і міський пасажирський транспорт [15, 50; 16].

Діяльність органів місцевого самоврядування щодо регулювання розвитку житлово-комунальної сфери регулюється низкою нормативно-правових актів, серед яких найважливішими є Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” (1997 р.); Закон України “Про житлово-комунальні послуги” (2004 р.), а також “Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки”, інші закони України, нормативно-правові акти, видані центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Окремі аспекти управління житлово-комунальною сферою України висвітлюються також у Конституції України [5; 10–12].

Зокрема, власні повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування в житлово-комунальній сфері, згідно з Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” (прийнятий 21 травня 1997 р.), передбачають “управління майном, що належить до комунальної власності відповідних територіальних громад; заслуховування звітів про роботу керівників підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідних територіальних громад; управління об’єктами житлово-комунального господарства; сприяння створенню об’єднань співвласників багатоквартирних будинків; організацію благоустрою населених пунктів, а делеговані повноваження регулюють здійснення відповідно до законодавства кон-

тролю за належною експлуатацією та організацією обслуговування населення підприємствами житлово-комунального господарства; здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо захисту прав споживачів; надання громадянам, які потребують соціального захисту, безоплатного житла або за доступну для них платню” тощо [12].

Закон України “Про житлово-комунальні послуги” (прийнятий 24 червня 2004 р.) надає органам місцевого самоврядування “право на затвердження та реалізацію місцевих програм у сфері житлово-комунального господарства, участь у розробці та реалізації відповідних державних і регіональних програм; встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги відповідно до закону; затвердження норм споживання та якості житлово-комунальних послуг, контроль за їх дотриманням; управління об’єктами у сфері житлово-комунальних послуг, що перебувають у комунальній власності; забезпечення населення житлово-комунальними послугами необхідних рівня та якості; здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо захисту прав споживачів у сфері житлово-комунальних послуг” та ін. [11].

Водночас, цей Закон належним чином не регулює порядок взаємодії органів місцевого самоврядування з центральними та місцевими органами виконавчої влади щодо вироблення тарифної політики відносно житлово-комунальної сфери, а особливо порядку фінансування безоплатного житла або житла на пільговій основі для малозабезпечених верств населення, а також не вказує про порядок створення та діяльності об’єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ); останнього питання не регулюють навіть профільні нормативно-правові акти. Більше того, Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” хоча й залишає право за органами місцевого самоврядування на надання малозабезпеченим громадянам безоплатного чи пільгового житла, однак на сьогодні не вироблено чітких механізмів реалізації цього напряму органами місцевого самоврядування. Крім цього, місцеві бюджети відчувають постійний брак коштів, у тому

числі й на фінансування житлового будівництва (що спостерігається навіть у м. Києві), а державні програми будівництва житла, чи його пільгового кредитування, не задовольняють попит населення.

Виконавчі органи місцевого самоврядування — управління житлово-комунальною сферою в населених пунктах (за винятком Києва та Севастополя) здійснюють безпосереднє управління житлово-комунальним господарством, а районні та обласні ради делегують повноваження в житлово-комунальній сфері відповідним районним і обласним державним адміністраціям, при яких діють відповідні відділи та управління, що реалізують державну політику в галузі житлово-комунального господарства на обласному і районному рівнях. Також органи місцевого самоврядування беруть участь і в призначенні керівників житлово-комунальних установ. Крім цього, значна частина видатків на утримання та розвиток житлово-комунальної сфери фінансується з місцевих бюджетів, які ухвалюються міськими, районними та обласними радами.

Однією з головних перешкод на шляху до подальшого впровадження житлових реформ є недосконала нормативно-правова база, небажання державних та комунальних житлових управлінь, особливо його середніх (районних) ланок, працювати по-новому; вкрай низькою залишається поінформованість населення про альтернативні засоби і способи керування житловою сферою, тобто має місце незнання вітчизняного законодавства у сфері надання житлово-комунальних послуг, а також самої системи управління процесом житлових реформ. Ця система вимагає не тільки реформування, а й трансформації у нову модель управління всім житлово-комунальним господарством, де основу мають складати об’єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) та альтернативні існуючим ЖЕКам фірми з обслуговування житла [15, 50].

З метою впровадження позитивних змін у згаданій галузі була прийнята “Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на

2009–2014 роки”. Відповідно до цієї Програми передбачалося реформування відносин у житловій сфері за такими основними напрямками: “Продовження розмежування форм власності в житловому фонді, стимулювання його приватизації, формування інституту власника житла; створення об’єднань співвласників багатоквартирних будинків та квартир у багатоквартирних будинках, неприбуткових організацій для управління та утримання будинку, його ремонту та експлуатації; реорганізація та роздержавлення житлово-експлуатаційних організацій, перетворення їх на рівноправних партнерів на ринку послуг” [10]. На реалізацію цієї програми упродовж 5-ти років передбачається витратити лише з державного бюджету України 23,37 млрд грн [10].

На сьогодні істотно зросла кількість ОСББ в масштабах усієї країни. Якщо в 2009 р. їх налічувалося 9544, то в 2011 р. — 14580; а в 2013 р. — близько 33 тис. На 2014 р. “Програмою...” передбачено існування 45530 ОСББ, які мають об’єднати до 70 % житлової площі багатоквартирних будинків [10].

Незважаючи на активну участь органів місцевого самоврядування в управлінському процесі, вирішальна роль у виробленні регіональної та місцевої політики в різних сферах діяльності, у тому числі й житлово-комунальній сфері, все-таки належить Кабінету Міністрів України та профільним міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, а місцеві органи виконавчої влади (управління та відділи при обласних і районних державних адміністраціях та виконавчі органи місцевого самоврядування) лише забезпечують реалізацію державної політики в житлово-комунальній сфері, контролюють дотримання вимог чинного законодавства. Крім цього, згідно з чинним законодавством, органам місцевого самоврядування, по-суті, відводиться роль представників органів виконавчої влади в населених пунктах, оскільки на районному та обласному рівнях органи місцевого самоврядування фактично не відіграють ніякої ролі (у зв’язку з відсутністю власних виконавчих комітетів). Те саме можна сказати і про міста Київ та

Севастополь, де виконавчими органами міських рад є державні адміністрації, які аж ніяк не належать до органів місцевого самоврядування. Здійснення органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади контролюють відповідні місцеві державні адміністрації, а в окремих випадках — міністерства та інші центральні органи виконавчої влади та їх територіальні підрозділи [9, 87; 6, 177].

Також важливою проблемою розвитку житлово-комунального господарства залишається зношеність основних виробничих фондів, слабке надходження інвестицій з боку державного та місцевого бюджетів, громадян, вітчизняних та іноземних підприємців для їх оновлення і запровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій, що призводить до постійних аварій у житлово-комунальній сфері багатьох міст України. Більше того, ряд житлово-комунальних послуг надаються підприємствами та установами, в тому числі тими, що підпорядковуються виконавчим комітетам органів місцевого самоврядування, не належним чином.

Крім цього, житлово-комунальне господарство більшості міст України є збитковим і фінансується у вигляді дотацій з державного та місцевих бюджетів.

На думку І. Драгана, держава насамперед має сприяти технічному переоснащенню підприємств житлово-комунального господарства на основі науково-технічного розвитку, що забезпечить інтенсифікацію виробництва, раціональне використання основних виробничих фондів і своєчасне їх оновлення, раціональне використання основних паливно-енергетичних, трудових і матеріальних ресурсів, ефективне використання капіталовкладень у галузь, а органи місцевого самоврядування повинні здійснювати безпосереднє управління галуззю [3, 19].

О. Малюта наголошує на тому, що центральні органи виконавчої влади повинні розв’язувати проблему соціального захисту населення, технологічного оновлення підприємств житлово-комунального господарства та доступності послуг цих підприємств для населення, а органам місцевого самовря-

дування відводиться роль “управління територіальним розвитком інфраструктури населених пунктів; проведення тарифної політики, яка підтримуватиме баланс між рівнем тарифів і платоспроможним попитом населення; забезпечення беззбиткової діяльності комунальних підприємств; взаємодії з населенням з питань контролю над якістю надання комунальних послуг” [7, 8].

В. Рибачук вважає, що органи місцевого самоврядування мають забезпечити в кожному регіоні та населеному пункті інтерактивні ресурси моніторингу ситуації у житлово-комунальній сфері; створити систему громадського контролю за участю об’єднань прав споживачів; проводити інформаційно-роз’яснювальну роботу серед населення, а також за допомогою громадських рад, створених при органах місцевого самоврядування, надавати допомогу громадянам, які зіткнулися з проблемами надання послуг в житлово-комунальній сфері [13, 254–255].

Таким чином, реформування житлово-комунальної сфери міст України є ще незавершеним процесом.

Обласні та районні ради не мають власних виконавчих органів, як і Київська та Севастопольська міськради, які б безпосередньо відповідали за реформування та подальший розвиток житлово-комунального господарства.

Також територіальні громади більшості населених пунктів не мають достатніх коштів для розв’язання нагальних проблем реформування та розвитку житлово-комунального господарства. Та й коштів, виділених з державного бюджету України, у вигляді субвенцій, субсидій, дотацій не вистачає органам місцевого самоврядування для розв’язання найважливіших проблем, пов’язаних з житлово-комунальною сферою.

Тому потребує вдосконалення, насамперед, законодавство у сферах самоврядування та надання населенню житлово-комунальних послуг як з боку підприємств та організацій житлово-комунальної сфери, так і з боку органів місцевого самоврядування. Саме органи місцевого самоврядування повинні безпосередньо керувати процесом надання житлово-

комунальних послуг населенню, здійснювати ефективно інформаційне та організаційне забезпечення діяльності підприємств житлово-комунального господарства, контроль за якістю наданих послуг, створювати необхідні умови для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій з метою оновлення основних виробничих фондів галузі та запровадження енергозберігаючих технологій, а також сприяти прискореному розвитку об’єднань співвласників багатоквартирних будинків.

Роль органів державної влади повинна зводитися до здійснення загального контролю над розвитком житлово-комунального господарства міст України, особливо щодо тарифної та антимонопольної політики, а також реформування нормативно-правової бази. Крім цього, необхідна взаємодія центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо залучення інвестицій в житлово-комунальну сферу та процесу її реформування, у тому числі й на законодавчому рівні.

Література

1. Алексеев В. М. Удосконалення управління комунальною власністю в Україні: організаційно-теоретичні засади / В. М. Алексеев. — Чернівці: Технодрук, 2005. — 216 с.
2. Димченко О. В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: Монографія / О. В. Димченко; Харків. нац. акад. міськ. господарства. — Х.: ХНАМГ, 2009. — 356 с.
3. Драган І. О. Державне управління розвитком житлово-комунального господарства України: модернізація та ресурсозбереження: Монографія / І. О. Драган; Нац. акад. наук України, Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку. — Донецьк: Юго-Восток, 2011. — 235 с.
4. Драган І. О. Модернізація житлово-комунального господарства в Україні: теорія, методологія, практика державного управління: Монографія / І. О. Драган; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. — Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 400 с.
5. Конституція України: прийнята 28 червня 1996 р. // ВВР України. — 1996. — № 30. — Ст. 142.

6. Любченко П. М. Муніципальне право України: Навч. посіб. / П. М. Любченко. — Х.: Вид-во "ФІНН", 2012. — 496 с.

7. Малюта О. В. Удосконалення місцевого самоврядування у сфері надання житлово-комунальних послуг: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04 / О. В. Малюта; Донецьк. держ. ун-т упр. — Донецьк, 2010. — 23 с.

8. Механізми розвитку житлово-комунального господарства: системи управління, ціноутворення, підготовки кадрів: Монографія / Б. М. Данилишин [та ін.]. — Донецьк: Юго-Восток, 2008. — 351 с.

9. Ославський М. І. Виконавча влада в Україні: організаційно-правові засади: Навч. посіб. / М. І. Ославський. — К.: Знання, 2009. — 357 с.

10. Закон України "Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки" від 11.06.2009 № 1511-VI (1511-17) // ВВР України. — 2009. — № 47–48. — Ст. 720.

11. Закон України "Про житлово-комунальні послуги" від 24.06.2004 № 1875-IV // ВВР України. — 2004. — № 47. — Ст. 514.

12. Закон України "Про місцеве самоврядування

в Україні" від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // ВВР України. — 1997. — Ст. 170.

13. Рибачук В. Л. Державне управління сферою житлово-комунальних послуг: концептуальні теоретичні положення, сучасні механізми та напрями подальшого розвитку: Монографія / В. Л. Рибачук; Акад. муніцип. упр. — Донецьк: Юго-Восток, 2012. — 351 с.

14. Сидорова А. В. Статистичне забезпечення управління підприємствами житлово-комунального комплексу: Монографія / А. В. Сидорова, І. В. Панасенко; Донецьк. нац. ун-т. — Донецьк: ДонНУ, 2012. — 156 с.

15. Утвенко В. В. Муніципальна соціально-економічна політика: Навч. посіб. / В. В. Утвенко. — К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2011. — 140 с.

16. Шумілікін В. А. Підвищення ефективності місцевого самоврядування в Харкові на основі науково-технічного, соціально-економічного і кадрового потенціалу міста / В. А. Шумілін, В. М. Бабаєв, В. І. Луговий. — Х., НТУ "ХПІ", 2003. — 400 с.

17. Що має знати депутат місцевої ради / Ін-т політ. освіти; Фонд К. Аденауера. — К.: [б. и.], 2010. — Кн. 4: [Комунальна власність. Житлово-комунальне господарство]. — 101 с.

Встановлено, що головні проблеми розвитку житлово-комунального господарства міст України полягають у недосконалості нормативно-правової бази, до якої необхідно внести низку коректив, наблизивши її до європейських стандартів. Також на законодавчому рівні не врегульоване питання розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування щодо управління об'єктами житлово-комунального господарства. З'ясовано, що органи місцевого самоврядування мають взаємодіяти з органами державної влади в напрямі залучення інвестицій на оновлення основних виробничих фондів підприємств житлово-комунальної сфери.

Установлено, что главные проблемы развития жилищно-коммунального хозяйства городов Украины связаны с несовершенством нормативно-правовой базы, относительно которой необходимо внести ряд корректив, тем самым приблизив ее к европейским стандартам. Также на законодательном уровне не урегулирован вопрос размежевания полномочий органов государственной власти и местного самоуправления по поводу управления объектами жилищно-коммунального хозяйства. Выяснено, что органы местного самоуправления должны взаимодействовать с органами государственной власти на пути привлечения инвестиций, направленных для обновления основных производственных фондов предприятий жилищно-коммунальной сферы.

It is set that the main problems of development of housing-communal economy of cities of Ukraine consist in imperfection normatively legal base to which it is necessary to bring in the row of korektivs, approaching it to the European standards. Also at legislative level a not well-regulated question of differentiating

of plenary powers of public and local self-government authorities is in relation to the management of housing-communal economy objects. It is found out, that the organs of local self-government must co-operate with public authorities in sending of bringing in of investments to the update of capital production assets of enterprises of housing-communal sphere.

Надійшла 18 листопада 2013 р.

ОЦІНЮВАННЯ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 162–169

Вибір стратегії маркетингового ціноутворення є одним з найважливіших етапів реалізації цінової політики будь-якого підприємства. Правильний вибір, який ґрунтується на аналізі чинників формування та реалізації маркетингової логістичної системи ціноутворення підприємств сільськогосподарського машинобудування, відповідає інтересам споживача і держави, приводить до посилення конкурентних позицій, дає можливість підприємствам легше пристосовуватися до мінливих умов економіки, швидше реагувати на технологічні та інші нововведення.

Надзвичайно важливу роль в економіці кожної країни завжди відігравало сільське господарство, розвиток якої практично неможливий без забезпечення її високоякісною сільськогосподарською технікою. На сьогодні принципи встановлення цін нерідко суперечать інтересам держави і суспільства, що не сприяє розвитку сільськогосподарського машинобудування. Багато вітчизняних виробників технічних засобів в АПК при встановленні цін керуються застарілими витратними методами, не використовують адаптивну логістичну стратегію ціноутворення, засновану на оцінці не тільки ціноутворюючих факторів, а й сучасних логістичних методів просування техніки на потребу аграріям. Невизначеність середовища функціонування сільськогосподарських виробників зумовлює той факт, що все більшу значущість набувають не тільки питання їх адаптації до ринкових умов господарювання, а й проблеми формування позитивного ставлення споживачів-аграріїв до вітчизняних підприємств-виробників сільськогосподарської техніки через активний розвиток маркетингового комплексу, формування адаптивної маркетингової цінової політики.

Вітчизняна і зарубіжна думка має широкі наукові підходи і достатній досвід дослідження проблем управління процесами маркетингового ціноутворення в ринкових системах, у тому числі, в структурі сільськогосподарського машинобудування. Значний внесок у розвиток досліджень і розробку питань регулювання організаційно-економічних систем АПК, теорії розвитку ринку, теорії та методології адаптивного управління, логістичного підходу до організації та регулювання маркетингового ціноутворення зробили багато вчених, зокрема: Р. Баллоу, Ф. Котлер, В. Краус, М. Крістофер, В. Леонтьєв, У. Маккінзі, Е. Мате, М. Обермайєр, М. Портер, П. Самуельсон, С. Гаркавенко, В. Геєць, В. Герасимчук, Н. Куденко та ін. Питанням ціноутворення на продукцію сільськогосподарського машинобудування присвячені праці М. Дем'яненка, Ф. Зінов'єва, П. Перерви, П. Саблука, Н. Хмари, Л. Шморгуна, О. Шпичака та ін.

Багато вітчизняних розробок присвячено новим формам і методам управління системами маркетингового ціноутворення, становленню та регулюванню логістичних

маркетингових систем. Однак ці розробки недостатньо розкривають особливості формування систем маркетингового логістичного ціноутворення підприємствами сільськогосподарського машинобудування та особливості організаційно-економічних відносин, що складаються на ринку сільськогосподарської техніки. Недостатньо розкрито сутність об'єктивних і суб'єктивних бар'єрів розвитку галузі, ще не повністю опрацьовані питання адаптивного управління підприємствами сільськогосподарського машинобудування з урахуванням вимог споживачів-сільгоспвиробників з урахуванням низького рівня їхньої платоспроможності. У зв'язку з цим потребують подальшого дослідження особливості формування та реалізації маркетингової логістичної системи ціноутворення підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Наше дослідження полягає в удосконаленні теоретичних основ і розробці науково-практичних рекомендацій щодо оцінювання чинників формування та реалізації адаптивної системи маркетингового ціноутворення на продукцію підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Аналіз тенденцій і закономірностей маркетингового ціноутворення на сільськогосподарську техніку дає можливість визначити основні економічні характеристики, що впливають на поведінку суб'єктів ринку і охоплюють їх кількість, величину та розміщення, купівельну спроможність, асортимент товарів та послуг, зміни та диференціацію цього асортименту, умови появи на ринку нових покупців та продавців, а також інтеграцію, що відбувається між ними. Споживання сільськогосподарської техніки має свої відмінності, і головними факторами, що його зумовлюють, є рівень забезпеченості технікою фермерських господарств та їхня кредитоспроможність. Інші особливості споживання пов'язані з інфраструктурою споживачів, рівнем і доступністю отримання кредитів та можливістю отримання техніки у лізинг, появою нової конкурентоспроможної сільськогосподарської техніки. Основою вибору техніки споживачем є

передусім ціна її придбання, відповідність технічних характеристик машини сучасним вимогам, достатній гарантійний термін експлуатації, витрати на технічне обслуговування, імідж підприємства-виробника і його можливість надати якісні та вчасні сервісні послуги. Сільськогосподарська техніка вітчизняного виробництва через свою недостатню якість та надійність, обмежені функціональні можливості та високу ціну далеко не повною мірою відповідає вимогам сільськогосподарських виробників. Ринок сільськогосподарської техніки є дієвим інструментом, що забезпечує технічне і технологічне переозброєння сільськогосподарського виробництва. Організаційну схему ринку сільськогосподарської техніки регіону подано на рис. 1.

Основними споживачами сільськогосподарської техніки є юридичні та фізичні особи, безпосередньо пов'язані з її експлуатацією: сільськогосподарські, промислові, дорожньо-будівельні, комунальні підприємства, фермери, машинотехнологічні станції, ліспромгоспи і т. д.

Для кількісної оцінки регіонального попиту на сільськогосподарську техніку, тенденцій і закономірностей маркетингового ціноутворення на сільськогосподарську техніку для підприємств-виробників застосуємо процедури кластерного аналізу при сегментації ринку збуту з використанням показників, що характеризують внутрішні фактори попиту та рівень цін у кожному з сегментів ринку.

Послідовність етапів аналізу подано на рис. 2.

Для проведення сегментації ринку пропонується використовувати внутрішні фактори попиту на сільськогосподарську техніку. Для вибору методу сегментування і виділення сегментів за обраними чинникам більш прийнятний підхід "cluster based" (кластерний аналіз). Вибір кластерного аналізу заснований на реалізованому в ньому принципі утворення груп, так званому політетичному підході, що дає можливість з усієї безлічі методів вибрати агломеративну процедуру кластеризації, яка була здійснена

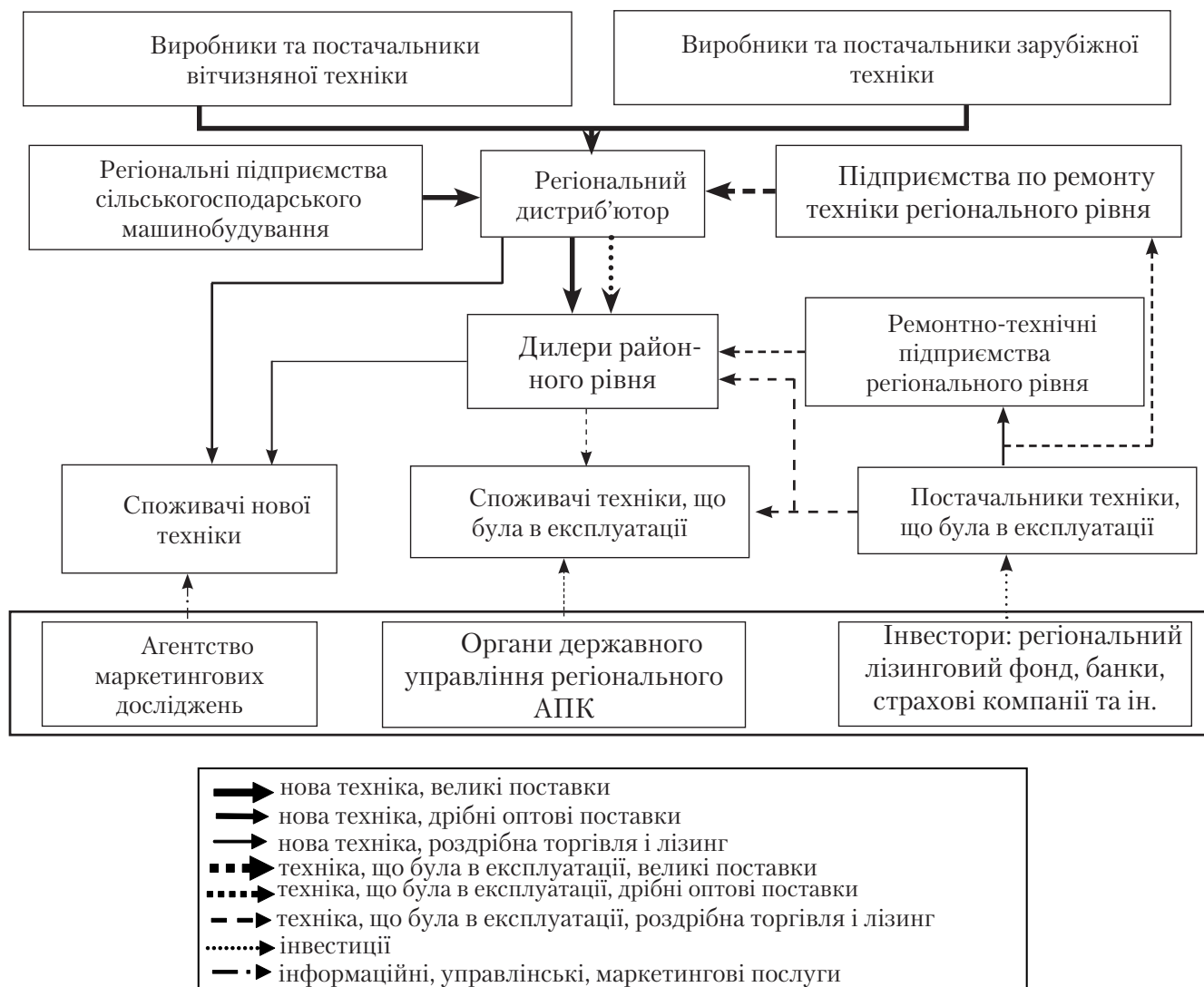

Рис. 1. Організаційна структура ринку сільськогосподарської техніки та ремонтно-технічних послуг [1, 91–95; 2, 12–16]

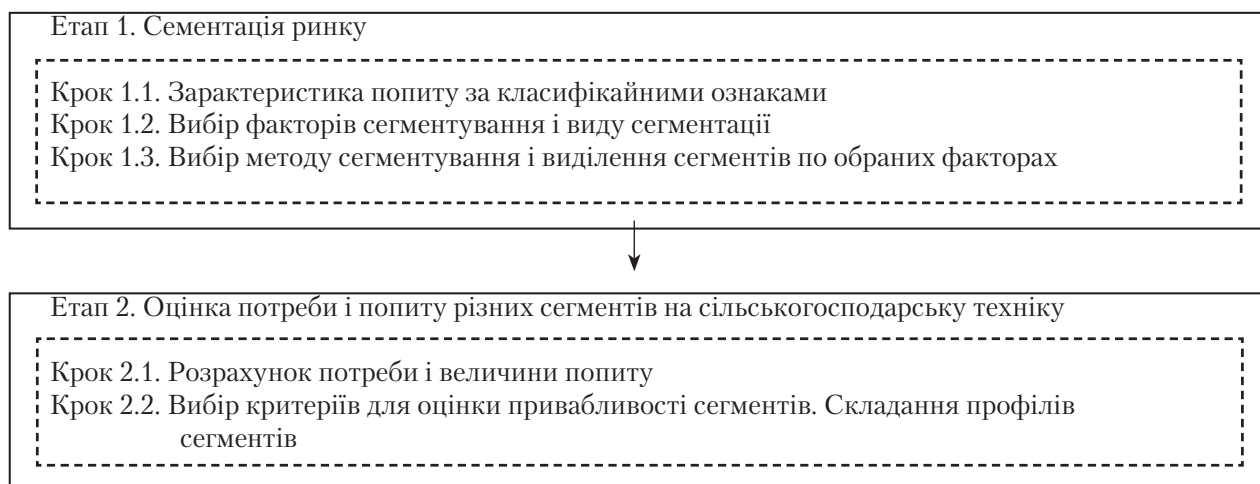

Рис. 2. Етапи оцінки регіонального попиту на сільськогосподарську техніку

за допомогою пакету прикладних програм STATISTIKA 6 (рис. 3).

За результатами проведеної кластеризації за ознакою “об’єкт попиту” було виділено три великі сегменти: перший — це потужна техніка іноземного виробництва (Енсей, New Holland, John Deere потужністю понад 135 л. к.), другий — техніка виробництва переважно пострадянського (Беларусь, МТЗ, Агромаш та ін. потужністю 55–135 л. к.), третій — техніка переважно вітчизняного виробництва, середньою потужністю (ХТЗ, Славутич та ін.). Для реалізації агломеративної процедури кластерного аналізу за ознакою “суб’єкт попиту” (споживачі сільськогосподарської техніки) було вибрано групуючий фактор на основі кількісних показників, що характеризують внутрішні фактори попиту, де величина попиту розраховується з використанням мультиплікативної моделі для кластерів, що характеризують умови придбання техніки (логістичні, вартісні) за формулою:

$$C_i = F_{\text{соб}} \times \Pi \times D / 100 \quad (1)$$

де C_i — обсяг попиту на сільськогосподарську техніку в i -му кластері, грн; $F_{\text{соб}}$ — власні джерела фінансування сільгосптоваровиробників i -го кластера, грн; Π — значення інтегрального показника i -го кластера; D — частка витрат на придбання техніки сільгосптоваровиробників i -го кластера в обсязі власних джерел фінансування.

Критерії для оцінки привабливості сегментів: ємність сегмента; прибутковість сільськогосподарських організацій сегмента; наявність власних джерел фінансування для поповнення (відновлення) основних виробничих фондів; “стійкість” елементів сегмента за значенням групуючого фактора; ступінь зносу наявного парку сільськогосподарської техніки; прихильність до продукції і вимоги, пропоновані до її ціни / якості; вимоги щодо логістики / умов та строків поставки. Розраховувавши значення критеріальних ознак для кожного сегмента, користувач отримує “нові” якісні характеристики сегментів, на основі яких приймаються ті чи інші управлінські рі-

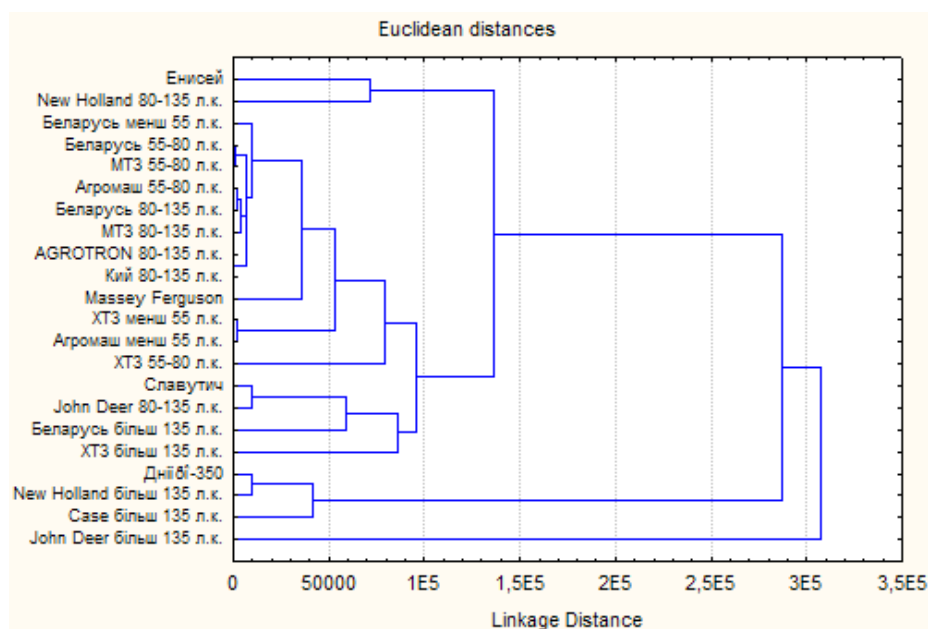

Рис. 3. Результати кластеризації ринку сільськогосподарської техніки (за типами, моделями, марками) [3; 4; 5; 6]

шення, визначаються обсяги можливого придбання техніки при різних варіантах використання для цих цілей власних фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств того чи іншого кластера. Результати проведення такої кластеризації подано на рис. 4.

На рис. 4 подано середні значення чотирьох кластерів за шістьма показникам, які відображають вимоги споживачів щодо ціни на техніку, умов її доставки (логістичні показники) та вимоги виробника щодо обсягів та регулярності покупок. За результатами проведеної класифікації елементів системи

дистрибуції сільськогосподарської техніки (з точки зору виробника) та за результатами проведення дискримінантного аналізу за допомогою пакета “STATISTIKA” будується логістична модель формування системи дистрибуції сільськогосподарської техніки. Результати проведеного дослідження оформлюються у вигляді кількох таблиць відповідно до кожного кластера. Наприклад, у табл. 1 наведений склад об’єктів, що входять до кластера А, В (дистриб’ютори, відносно яких необхідно прийняти рішення щодо включення їх до системи дистрибуції).

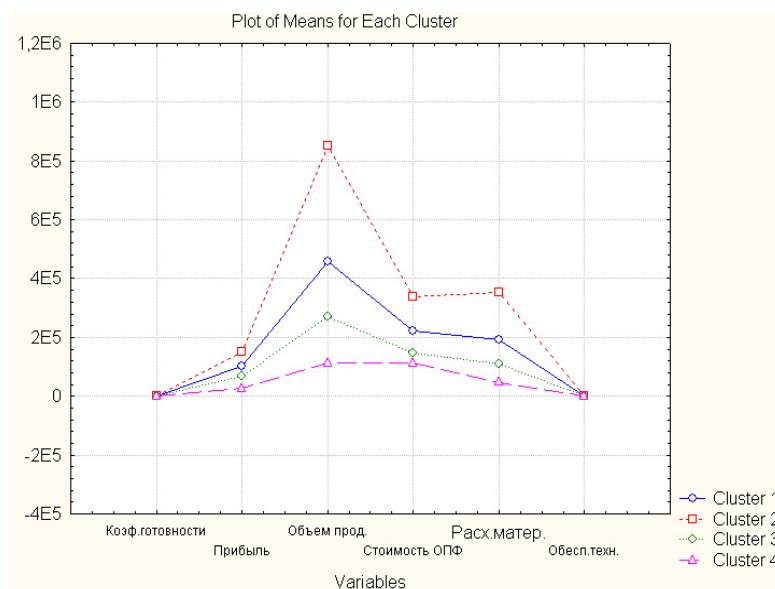

Рис. 4. Графік сегментів для кожного кластера за ознакою “суб’єкт попиту” (споживачі сільськогосподарської техніки)

Таблиця 1

Об’єкти (дистриб’ютори), які входять до складу кластерів А, В (фрагмент)

Найменування дистриб’ютора / споживача	Кількість об’єктів	Кластер	Рівняння дискримінантного аналізу
1	2	3	4
4. United Technology Trade Corp, Україна, Кіровоград	5	А	$YA = -35,71 + 0,102x_2 + 0,45x_7 - 0,22x_8 + 0,019x_9$
6. Біодизель — Запоріжжя, Запорізька обл.			
7. Великий агротехнічний магазин — Україна, Одеса			
13. ПП “ЕДС”, Україна, Дніпропетровськ			
16. СООО “Здобуток”, с. Бутенки, Кобелякський р-н, Полтавська обл.			

1	2	3	4
8. ООО "Агрисс-Ком", Україна, Київ	5	В	$YB = -21,31 + 0,152x_2 + 0,85x_7 - 0,33x_8 - 0,035x_9$
11. Агрооб'єднання "Чиста криниця" Україна, Полтава			
19. ООО "Агрофирма "Агротис", Україна, Донецьк			
24. ОАО "Лизинговая компания "Украгромаш-инвест", Україна, Київ			
25. ДП Инагро, Україна, Одеса			

Наступним кроком проведення аналізу є вибір критеріїв для оцінки привабливості сегментів, складання профілів отриманих сегментів. З урахуванням виявленого під час проведення дискримінантного аналізу визначено саме економічну цінність майбутнього товару для споживача: ціну, технологію, собівартість продукту. Виробник зосереджує свої зусилля на тому, щоб зрозуміти потреби покупця і його бажання платити за ті або інші характеристики товару. Одночасне використання цього підходу відкрило можливості для практичної реалізації методів цінової дискримінації, тому що тепер значущість диференціації продукту не викликає сумнівів. Цінова дискримінація може бути використана в багатьох аспектах: сегментування ринку, диференціація споживачів за показником цінності товару для них, сезонне ціноутворення, знижки, що залежать від обсягу покупки, та ін. (рис. 5).

Інтегрована логістична підтримка процесів забезпечення всіх етапів життєвого циклу виробів, у тому числі просування їх на ринки збуту, є також дієвим засобом управління їх ціною і, в першу чергу, орієнтованим на етап доставки та експлуатації виробів як найбільш ресурсомісткий, включаючи створення систем обліку пропозицій щодо експлуатаційної підтримки при конструюванні (вдосконаленні, модернізації) аграрної техніки і виборі комплектуючих, а також систему їх доставки, ремонту і технічного обслуговування, формування та контролю відповідного середовища підтримки для розгортання

та експлуатації в польових умовах (введення в експлуатацію) аграрної техніки та обладнання.

Проведена секторальна оцінка рівня логістичної підтримки обслуговування споживача аграрної техніки за виділеними за допомогою дискримінантного аналізу показниками виявила закономірність: частка витрат на просування і експлуатацію техніки досягає 70 % від загальної вартості всіх етапів життєвого циклу виробу. Виробник і експлуатант аграрної техніки зацікавлені в максимальному скороченні логістичних витрат і отриманні інструмента управління вартістю життєвого циклу аграрної техніки, що можна забезпечити тільки в разі участі експлуатанта у проектуванні самої аграрної техніки.

Отже, можна зробити такі висновки. Реалізація методології інтегрованої логістичної підтримки маркетингового ціноутворення дає можливість підприємствам сільськогосподарського машинобудування отримати широкий спектр конкурентних переваг перед іншими виробниками аналогічних виробів. До цих переваг належать: можливість створення адаптивної системи управління вартістю виробів аграрної техніки; можливість оцінити і вибрати вже на ранніх етапах створення системи просування техніки на ринки збуту оптимальний варіант ціноутворення, який задовольнятиме вартісні, технічні, економічні, експлуатаційні та інші вимоги споживача. Впровадження такого підходу дає можливість реально

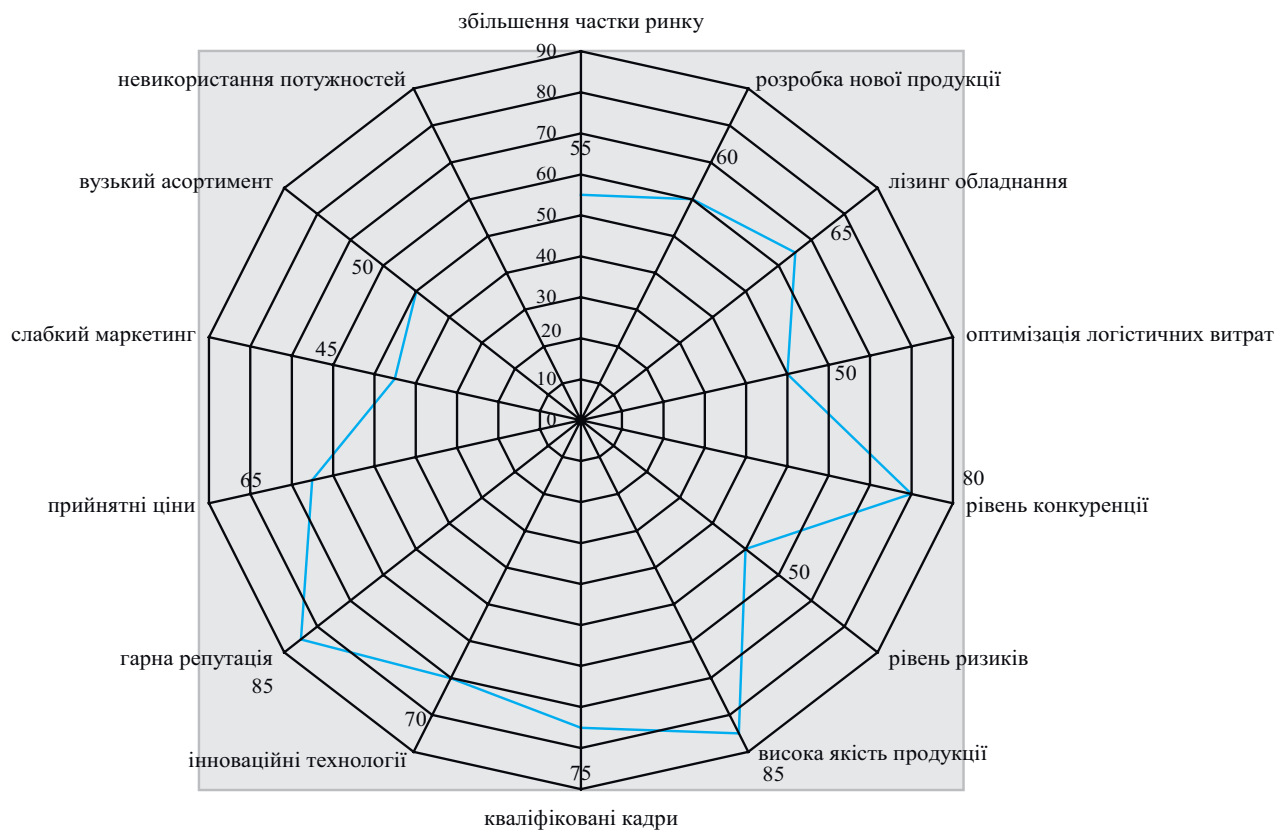

Рис. 5. Структурована секторальна оцінка рівня логістичної підтримки обслуговування споживача за виділеними за допомогою дискримінантного аналізу показниками

впливати на коригування зазначених характеристик і показників, отримати реальний інструмент участі в процесах планування систем маркетингового ціноутворення та продажу, просування на ринки збуту виробів аграрної техніки в режимі реального часу.

Література

1. Лукина Е. В. Кластерный анализ как метод сегментации рынка сельскохозяйственной техники / Е. В. Лукина // Вестник Алтайского гос. аграрного ун-та. — 2008. — № 8(46). — С. 91–95.
2. Герасимчук З. В. Комплексний маркетинговий аналіз діяльності підприємств — виробників продукції сільськогосподарського машинобудування / З. В. Герасимчук, О. В. Бойко // Економічні науки. Сер. "Еко-

номіка та менеджмент". Вип. 4 (14). 36. наук. праць. — Луцьк: РВВ ЛДТУ, 2007. — С. 12–16.

3. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2012 році // Статистич. бюлетень. — К., 2013.

4. Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами у 2012 році // Статистич. бюлетень. — К., 2013.

5. Обзор украинского рынка тракторов мощностью 260–390 л. с. в кризисный и посткризисный период. Поставки новых и б/у зерноуборочных комбайнов в I–II кв. 2013 г. // Исследования. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.runo-agro.com/ru/исследования/>

6. Рынок с/х техники Украины 2012: торговые марки, импортеры, тенденции // Публикации маркетингового агентства "Марком". — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://markom.freshart.org.ua/ru/press/2/>

Проведено системне дослідження чинників, які впливають на формування та реалізацію маркетингової логістичної системи ціноутворення підприємств сільськогосподарського машинобудування на базі створення адаптивної логістичної підтримки обслуговування споживачів аграрної техніки з урахуванням їх вимог.

Проведено системное исследование факторов, влияющих на формирование и реализацию маркетинговой логистической системы ценообразования предприятий сельскохозяйственного машиностроения на базе создания адаптивной логистической поддержки обслуживания потребителей аграрной техники с учетом их требований.

A systematic study of factors that influence the development and implementation of marketing logistics enterprises pricing of agricultural engineering at the creation of adaptive logistic support customer service agricultural equipment based on their requirements.

Надійшла 22 листопада 2013 р.

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
І ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ СТРАТЕГІЙ**

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 170–175

Досліджено проблеми формування глобальних управлінських стратегій у контексті забезпечення розвитку світової економіки під впливом процесів глобалізації.

Проблематика забезпечення сталого економічного розвитку як складного багатогранного процесу, що має свої передумови, фактори, ресурси і національні (регіональні) особливості, посідає все помітніше місце у сучасних дослідженнях світової економіки. При цьому реалізуються різні методологічні підходи, які потребують певної уніфікації насамперед у теоретичному аспекті. Більше того, найоптимальнішим шляхом такої уніфікації є не стільки просте сполучення різних способів аналізу міжнародних економічних відносин, скільки спроба узгодити різні теоретико-методологічні стратегії їх аналізу в контексті такого загальнозначущого для сучасної світової економіки явища, як глобалізація. До того ж, приєднання України до СОТ, а також перспективи підписання угоди про асоціацію з ЄС істотно актуалізують подальші теоретико-економічні студії в частині розробки нових стратегій забезпечення сталого економічного розвитку України у таких умовах. Очевидно, що за глобалізації умов і факторів, в яких відбувається інтеграція економіки України у сучасну систему світогосподарських зв'язків, винятково важливого значення набувають, насамперед, питання розвитку та регулювання її міжнародної економічної діяльності, які напряду пов'язані з розробкою стратегії забезпечення сталого економічного розвитку України,

відстоювання інтересів національної економіки, підтримка національного виробника, сприяння підвищенню рівня конкурентоспроможності економіки України, забезпечення спокійного притоку інвестицій в економіку України тощо.

Гостра необхідність формування глобальних управлінських концепцій і моделей є відображенням негативних реалій і нееволюційних економічних трансформацій останньої чверті ХХ — початку ХХІ ст. Вона була пов'язана насамперед з ініціацією чергової хвилі глобалізації, яка, поряд з очевидними позитивними наслідками (поглибленням МПП, прискоренням інформаційно-комунікаційних процесів, запровадженням в побутове життя технологічних нововведень, зростанням темпів транспортних перевезень), призвела до низки суперечливих суспільних та економічних процесів. Розмивання державного суверенітету на тлі зміцнення економічних позицій окремих промислово розвинених держав і міжнародних організацій, зростання економічного і технологічного потенціалу транснаціональних структур на тлі виникнення проблем з їх контролем, активізація процесів економічної інтеграції та захист регіональних інтересів країн-учасниць з одночасною диверсифікацією інструментарію міжнародного співробітництва, усі ці явища і процеси є дзеркальним відображенням розмивання організаційного і регу-

лятивного потенціалу, закладеного у Вестфальській державно-центристській моделі та необхідністю формування адекватного інституційного базису глобальної економічної системи. Протягом останніх п'ятнадцяти років, враховуючи світові тенденції до універсалізації, стандартизації та гомогенізації управлінських інструментів на глобальному рівні, різноманітні наукові школи намагались розробити власні життєздатні концепції і сценарії майбутнього світового економічного розвитку. У численних аналітичних працях, присвячених процесам глобалізації, міждержавній інституціоналізації, міжнародному менеджменту, можна виокремити цілий ряд нових категорій та понять. До них належать: “глобальний уряд”, “глобальний управління без глобальний уряду”, “глобальна інтеграція”, “світова еліта”, “Тріада”, “міжнародні організації глобального типу”, “сітьові мережі”, “віртуальний уряд” тощо. Усі вони, у більшості випадків, розглядають можливі шляхи розв'язання глобальних проблем і зводяться до необхідності формування стійкого наднаціонального механізму регулювання світогосподарських зв'язків. На нашу думку, ключовим компонентом сучасної інституційної системи світового господарства має стати формування ефективної системи глобального управління як універсального способу розв'язання глобальних економічних, фінансових і соціальних диспропорцій у міжнародних відносинах, а також гармонізації інтересів суб'єктів глобальної економічної системи.

Так, зважаючи на нетривалий для економічної науки проміжок часу для формування складної інтегрованої категорії, у глобальному дискурсі досі не сформовано єдиного тлумачення “глобального управління”. Найпоширенішим є вживання категорії з точки зору: а) різноманітності соціальних акторів — так, на переконання Д. Хелда, глобальне управління означає не тільки формальні інститути і організації, через які відбувається формування норм та правил з метою підтримки світового порядку (державні інститути, міжурядові кооперативні зв'язки тощо), а й організації та групи тиску (ТНК, транс-

національні соціальні рухи, НУО), що безпосередньо впливають на функціонування урядової системи та досягнення цілей транснаціональних структур [1, 15]; б) формування “інформаційної еліти”, коли вживання поняття “глобальне управління” є виправданим з огляду на вплив і значущість, яку мають фахівці комп'ютерних технологій, програмісти, фінансові аналітики і брокери, на вектор розвитку глобальної інформаційної та, зокрема, економічної систем [2, 25]; в) типу “світового уряду”, якому значну увагу приділяють міжнародні організації — так, Н. Крейг наголошує на необхідності дослідження історії розвитку міжнародних організацій, міжурядових та квазіурядових агенцій як пріоритетної передумови формування майбутнього глобального уряду [3, 11]; г) урядової спроможності, яку науковці пов'язують з можливістю уряду формувати і застосовувати на практиці адекватні важелі для вирішення питання суспільної політики [4, 263]; д) діяльності на національному та глобальному рівнях — у такому контексті поняття “глобальне управління” означає управління зв'язками, які виходять за межі національних кордонів, без посилення на державний суверенітет [5, 369]; є) учасників, які формують офіційну систему правил — так, авторитетний фахівець з питань глобального менеджменту Д. Розенау пов'язує глобальне управління з абстрактним рівнем керівництва на всіх рівнях людської активності, що складається із системи правил, у якій цілі досягаються шляхом здійснення контролю. Управління охоплює діяльність не тільки урядів, а й інших акторів, що вдаються до командних механізмів: формування попиту, встановлення цілей, випуску директив, розробки політики тощо. На його думку, глобальне управління підтримується системою правил, які слугують на зразок рульового механізму, що дають змогу лідерам досягати своїх цілей [6, 393]; ж) процедури колективного менеджменту — у такому значенні “управління означає сумарну кількість шляхів, якими індивідууми, урядові і приватні інституції вирішують свої спільні справи. Це довготривалий процес, в якому досягається консенсус у різно-

рідних і суперечливих інтересах шляхом застосування кооперативних дій” [7, 2]; з) процедури колективного вибору, в якій управління пов’язується з будь-якими рішеннями, які групи людей приймають на колективній основі [8, 5]; і) ефективних установ — у загальному розумінні, управління означає формування та роботу суспільних установ (правил гри, що слугують для встановлення суспільних методів, розподілу ролей, ведення взаємодії між різними учасниками процесу управління), здатних вирішувати конфлікти, полегшувати взаємодію у світі взаємозалежних і взаємопов’язаних акторів [9, 11].

Водночас, під управлінням окрема група вчених розуміє процеси і інститути, як формальні, так і неформальні, які спрямовують і обмежують колективні дії груп людей. Управління не обов’язково здійснюється урядовими структурами або міжнародними організаціями, яким було делеговано владні повноваження. У сучасних умовах приватні фірми, асоціації фірм, неурядові організації, а також їх асоціації та сітьові структури залучені до управлінського процесу (в межах своїх функціональних повноважень) [10, 12]. Нарешті відносно самостійну групу теорій становлять ті, що тлумачать глобальне управління як систему глобальних режимів. Прихильники цього підходу розуміють під управлінням вже діючі міжнародні режими — інституційні угоди (механізми), в яких держави, як основні учасники прийняття рішень, концентрують свою увагу на різноманітних питаннях, що ініціюються лідерами міжнародної спільноти.

Слід зауважити, що істотна гетерогенність у тлумаченні категорії “глобальне управління” є природним процесом її наукового становлення. Серед факторів, які безпосередньо впливають на цей процес, слід відзначити такі: застосування різних наукових методів і традицій наукових шкіл, різновекторність політичних систем і культурних традицій держав, міждисциплінарний характер досліджень, а також різне тлумачення цільового призначення цього поняття. На нашу думку, проблема глобального управління пов’язана не стільки

з відсутністю точного визначення самої категорії, скільки з відсутністю його адекватної моделі або форм, які були б націлені на практичне і швидке розв’язання глобальних проблем. На сьогодні найвпливовішими країнами, їх регіональними угрупованнями та міжнародними організаціями ведуться численні спроби інституційного оформлення процесів зростаючої економічної і політичної взаємозалежності суб’єктів світового господарства, напрацювання універсальних принципів співробітництва для країн різного типу з урахуванням їх національних інтересів та політичної ваги на міжнародній арені, апробації різноманітних інструментів глобальної економічної взаємодії на різнобічній основі. Наприклад, Комісія з глобального управління (КГУ), створена у 1992 р. для вивчення рушійних сил глобальної економіки, адекватної оцінки і прогнозування глобальних процесів, у своїх звітах неодноразово надавала рекомендації щодо структурної організації світоустрою, його реконструкції та зміцнення. Так, у звіті комісії 1995 р. було здійснено спробу оцінити ефективність системи глобального управління на основі критеріїв щодо її спроможності: контролювати і мобілізувати ресурси, які необхідні для реалізації її фундаментальних цілей; формувати спільну політику і практичні заходи щодо розв’язання глобальних проблем; залучати до своєї системи впливових акторів, які здатні досягати специфічних результатів шляхом використання інструментів, інститутів і людських умінь на різних рівнях прийняття рішень; формувати партнерські мережі між тими учасниками, які мають бажання і спроможні кооперувати свої зусилля; спиратися на принципи субсидіарності, що означає прийняття рішень на тих рівнях, на яких вони можуть бути найефективніше імплементовані.

На думку експертів КГУ, система глобального управління має ґрунтуватись на стійких зобов’язаннях і демократичних принципах, що відображають захист фундаментальних прав людини, підтримку миру і стабільності у міжнародних відносинах. При цьому економічна складова глобаль-

ного управління, на думку експертів КГУ, має включати такі заходи: реформування глобального фінансового порядку з формуванням стабільної монетарної системи, спроможної врегулювати економічні кризи на світових фінансових ринках; встановлення правових механізмів врегулювання міждержавних суперечок у сфері торгівлі, трансферу технологій та інвестицій; запровадження спільної інфраструктури та інституцій, наприклад, для стандартизації ваги, часу і системи виміру, технічних специфікацій, мережі для морського транспорту, авіації і телекомунікації; створення і втілення в життя заходів стійкого розвитку та захисту навколишнього середовища та ін.

Поряд з фундаментальними принципами функціонування системи глобального управління, Комісія презентувала три майбутні сценарії світового розвитку: оптимістичний, поляризований та песимістичний. Що стосується оптимістичного сценарію, то він розглядає нинішній стан силового розв'язання проблем як тимчасовий феномен, коли в майбутньому стане можливим запровадження більш стабільного і мирного порядку спільного співіснування. У свою чергу, поляризований сценарій передбачає розподіл світу на дві частини: захищений від конфліктів й економічно успішний світ у межах "Тріади" та решта держав світу (передусім африканські, Середнього Сходу, Південної Азії, а також частина країн Центральної і Південної Америки), що перебувають у конфронтації одна до одної та є економічно відсталими. І нарешті, песимістичний сценарій прогнозує наростання в майбутньому насилля та беззладдя в цілому по всьому світу: зростання злочинності, маніпуляції з ліками, великий рівень безробіття, урбаністичне навантаження, економічна безгосподарність, етнічні конфлікти та ін., що призведе в майбутньому до поглиблення конфліктів і хаосу. Ініціативи КГУ щодо ідентифікації принципів функціонування ефективної системи глобального управління та розробки сценаріїв розвитку майбутнього світового порядку не є поодинокими. Свої варіанти розвитку глобального порядку

запропонувала і Лісабонська група. До складу цієї організації належать 19 країн-членів: Японія, країни Західної Європи і Північної Америки. Вона була заснована Рікардо Петрелла, головою програми FAST (при Комісії ЄС у Брюсселі), як форум для обговорення глобальних проблем сучасності та напрацювання нових видів контрактів для ідентифікації нових рішень і кооперування глобальних акторів. Викликають науковий інтерес пріоритетні принципи глобального управління, які пропонуються Лісабонською групою. До них належать такі:

- По-перше, це принцип кооперації, який означає, що інструменти глобального управління мають бути націлені на поглиблення кооперації, тобто співробітництво забезпечить найефективніше використання ресурсів та гарантуватиме довіру між учасниками процесу спільного прийняття рішень. На сьогодні економічна конкуренція не здатна самостійно забезпечити достатній рівень людського розвитку в глобальному суспільстві. Тому саме спільні дії, що передбачають укладання угод, обмін досвідом, проведення переговорів і визначення спільних цілей, сприяють зміцненню демократії та розвитку.

- По-друге — це принцип солідарності. На думку експертів Лісабонської групи, передумовою створення системи глобального управління є формування глобального громадянського суспільства. Різні види суспільних організацій і рухів репрезентують стійкий механізм підтримки демократичного розвитку: вони вносять ясність у питання, забезпечують підзвітність організацій, гарантують прозорість прийняття рішень.

- По-третє, це принцип субсидіарності. Локальні ініціативи мають стати невід'ємною частиною прийняття рішень на глобальному рівні. Широкий та плідний сегмент локального творчого ресурсу досі не є задіяним на повну потужність, адже основна увага приділяється суто комерційним (матеріальним) потребам: виробництву товарів і послуг, перенасиченню матеріальними благами. Майбутнє співробітництво має ґрунтуватися на міжсекторальній основі і відображати інтереси потенційних учасників процесу управ-

ління, тобто складатися з представників ТНК, бюрократичної еліти ООН, місцевих органів самоврядування, неурядових організацій тощо.

- По-четверте, це принцип культурної диверсифікації. З метою прийняття більш гнучких та універсальних рішень, світовою спільнотою має бути враховано культурне різноманіття світу. Ігнорування цього принципу, який в сучасних умовах проявляється у відродженні етноцентричної риторики і поведінки, зростанні суспільної напруги, виникненні конфронтації між расовими і релігійними групами, може призвести до виникнення масового насилля у глобальних масштабах.

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можемо сформулювати такі висновки. По-перше, держави, як правило, поєднують кооперативні зусилля для розв'язання глобальних, міжрегіональних чи транскордонних проблем, оскільки інші раціональні шляхи їх розв'язання або вичерпані, або недоступні. Беззаперечною мотивацією учасників цього процесу є взаємне зацікавлення сторін у подальшому зростанні економічної вигоди, а характер зобов'язань залежатиме не тільки від кола учасників або масштабів проблеми, а й від рівня формалізації міжнародних норм. Яскравим прикладом механізму гармонізації є зобов'язання країн у процесі європейської інтеграції приєднатися до глобальної торговельної системи тощо. По-друге, механізм примусу застосовується у тому випадку, коли окремі держави, міжнародні організації або уповноважені особи використовують асиметрію сили у міжнародних відносинах з метою диктату або нав'язування своєї волі іншим суверенним державам. На відміну від гармонізації, основною рушійною силою примусу є економічна і політична могутність держав, їх бажання досягнути більших конкурентних переваг. По-третє, в умовах глобалізації господарського життя, коли міжнародні економічні відносини стають домінуючими у нарощуванні стійких конкурентних переваг нації, перед інституціоналізмом постає більш складне завдання: не тільки дослідити

ти і проаналізувати характер інституційних взаємозв'язків і типи інституційної взаємодії різних економічних суб'єктів, а й запропонувати комплексну та багаторівневу модель розвитку глобальної економічної системи на довготривалу перспективу.

Література

1. Helge J. Governance by Diffusion. Implementing Global Norms Through Cross-National Imitation and Learning / J. Helge // *Environmental Policy Research Centre*. Freie Universität Berlin. Department of Political and Social Sciences Otto Suhr Institut for Political Sciences. — 2003. — P. 12–18.
2. Hertel T., Martin W. Liberalizing Agriculture and Manufactures in Millennium Round, Implication for Developing Countries / T. Hertel, W. Martin // *World Economy*. — 2000. — № 23. — P. 17–38.
3. Craig N. Murphy, International Organization and Industrial Change: Global Governance Since 1850 / N. Craig. — New York: Oxford University Press, 1994. — 346 p.
4. Young O. R. Institutional Interplay: The Environmental Consequences of Cross-Scale Interactions / O. R. Young // *The Drama of the Commons*. — Washington D. C., 2002. — P. 263–292.
5. Finkelstein L. S. What is Global Governance? / L. S. Finkelstein // *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*. — 1995. — № 1. — P. 366–387.
6. Rosenau J. N. Distant Proximities: Dynamics Beyond Globalization / J. N. Rosenau. — Princeton: Princeton University Press, 2003. — 680 p.
7. *Our Global Neighborhood Report of the Commission on Global Governance* / A. Florini. — Oxford: Oxford University Press, 1995. — P. 2–7.
8. Florini A. The Coming Democracy: New Rules for Running the World. — Washington, D. C.: Island Press, 2003. — 512 p.
9. Young O. R. Governance in World Affairs / O. R. Young. — Ithaca: Cornell University Press, 1999. — 388 p.
10. Keohane R. O., Nye J. S. Governance in a Globalizing World / R. O. Keohane, J. S. Nye. — Washington, D. C.: The Brookings Institution, 2000. — 422 p.

На основі аналізу змісту нових управлінських концепцій, а також основних теоретичних і методологічних підходів до визначення поняття глобального управління доводиться, що система глобального управління має ґрунтуватись на демократичних принципах, що відображають захист фундаментальних прав людини, підтримку миру і стабільності у міжнародних відносинах. При цьому економічна складова глобального управління має забезпечувати насамперед стабільний економічний розвиток.

На основе анализа содержания новых управленческих концепций, а также основных теоретических и методологических подходов к определению понятия глобального управления доказывається, что система глобального управления должна базироваться на демократических принципах, отражающих защиту фундаментальных прав человека, поддержание мира и стабильности в международных отношениях. При этом экономическая составляющая глобального управления должна обеспечивать прежде всего стабильное экономическое развитие.

By analyzing the content of new management concepts and major theoretical and methodological approaches to the definition of global governance author proves that the system of global governance should be based on democratic principles, which reflect the protection of fundamental human rights, promoting peace and stability in international relations. In this case economic component of global governance is above all to provide sustainable economic development.

Надійшла 1 листопада 2013 р.

АНАЛІЗ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 176–180

Досліджуються роль і значення аналізу в процесі управління фінансами в сучасних банках, а також підходи до систематизації видів та рівнів банківського аналізу.

Проблеми підвищення ефективності та результативності управління фінансами банків усталено належать до групи пріоритетних завдань як сучасної економічної науки в цілому, так і сучасної теорії фінансів та банківської діяльності. Одним з найдієвіших засобів гарантування ефективності управління фінансами банку є запровадження у цей процес методів наукового аналізу. Таким чином, дослідження аналізу в процесі управління фінансами банків є значущим та актуальним завданням сучасної економічної науки.

Високий рівень управління фінансами банку є однією з основних умов формування надійної та стійкої банківської системи, орієнтованої на реальну економіку і на попит клієнтів у високоякісних банківських продуктах та послугах. Управління банком неможливе без інформації щодо стану об'єктів управління, стану зовнішнього середовища, якості дій менеджерів при організації процесів регулювання і забезпечення ефективної взаємодії складових системи управління фінансами. Процес управління — це певна послідовність рішень, ефективність яких можна визначити за допомогою аналізу інформації про проміжні та кінцеві результати фінансової діяльності, які достовірно і своєчасно відображають фінансове становище банку. Отже, аналіз є одним із важливих інструментів наукового та практичного управління фінансами банку. Аналіз — це розпо-

діл, розчленування; в економіці є методом наукового дослідження шляхом розмежування цілого на складові частини, визначення його елементів і розгляду окремих його частин [1, 22].

Специфіка діяльності банків впливає на сутність поняття “аналіз банківської діяльності”. Автори “Енциклопедії банківської справи України” визначили його як комплексне вивчення сукупності показників роботи банку з метою оцінки її ефективності й надійності, виявлення позитивних і негативних тенденцій та факторів, врахування їх при розробленні планів й управлінських рішень [2, 29]. Проблема розвитку аналізу діяльності банків присвячені праці як іноземних науковців: С. Буєвича, О. Королева, Д. Лаптирьова, Г. Панової, А. Петрова, Дж. Сінки, С. Фроста, В. Черкасова, Г. Щербакової, так і вітчизняних: А. Герасимовича, М. Ковбасюка, Н. Кочеткової, А. Мещерякова, Т. Плісак, О. Шевцової та ін. Зазначимо, що у науковців існує дві точки зору на місце аналізу в системі управління. Одні вважають його лише інструментом функцій управління, другі — однією із самостійних функцій управління банківською установою [3, 13]. Ми приєднуємося до точки зору першої групи вчених, оскільки, на наш погляд, аналіз — це основа організації взаємодії між складовими системи управління фінансовою діяльністю банку. На етапі фінансового аналізу управлінські рішення не

приймають, аналіз є підґрунтям для подальшого ефективного використання дій управлінських функцій: планування, контролю, регулювання та мотивації. Як інструмент наукового обґрунтування рішень, що приймають, аналіз у процесі управління займає місце між функціями, що пов'язані з прийняттям рішень, та функціями підбору й опрацювання економічної інформації.

На основі аналізу та оцінки ефективності реалізації кожної з функцій удосконалюють сформовану в банку систему управління фінансами. Основними завданнями аналізу використання функції управління є: виявлення відповідності цілей об'єктів, якими керують менеджери, змісту їх конкретної управлінської діяльності та вимогам інших функцій управління; оцінка рівня використання функцій; оцінка відповідності дій менеджерів філій та підрозділів банку функціям управління фінансами; виявлення резервів збільшення ефективності управління фінансами банку в ході виконання кожної функції [4, 15]. Метою аналізу є створення достовірної інформації для прийняття правильних, адекватних конкретним умовам управлінських рішень. До управлінських рішень у банку належать різні види діяльності, які здійснюють менеджери різних рівнів на конкретному етапі процесу управління: при розробленні алгоритму впливу системи, що управляє, на об'єкти управління; при визначенні організаційно-практичних напрямів діяльності топ-менеджерів тощо.

Залежно від об'єкта аналізу діяльності банку визначають його різні види. Дослідження різних підходів науковців до класифікації видів банківського аналізу дало підстави констатувати, що найповнішу класифікацію за різними ознаками запропонувала Г. Батракова. Вона визначила такі критерії банківського аналізу: а) залежно від періодичності проведення: щоденний, щотижневий (декадний), місячний, квартальний, піврічний, річний; б) залежно від спектру питань, що вивчають: повний і тематичний (критеріальний, операційний, фінансових результатів); в) залежно від мети і характеру дослідження: попередній, контрольно-оперативний, під-

сумковий та прогнозний аналізи; г) залежно від використаних статистичних методів: дисперсійний, кластерний, кореляційний, мультиплікаційної апроксимації, регресійний, факторний тощо; д) залежно від об'єкта дослідження: народногосподарський, операційно-вартісний, структурний і функціональний [5, 37]. А. Мещеряков відзначив, що “класифікація економічного аналізу в банківській сфері охоплює фінансово-економічний, маркетинговий і інвестиційний аналізи. При цьому спрямовуюча роль належить фінансово-економічному аналізу” [6, 374]. Поняття “економічний” та “фінансовий” аналіз для банку є тотожними, оскільки фінансова діяльність банку є його специфічною та переважною діяльністю, тому зміст і завдання фінансового аналізу збігається із завданнями економічного аналізу (оцінка й аналіз економічних показників).

Отже, критичний аналіз думок науковців щодо сутності фінансового аналізу діяльності банку дав підстави дійти висновку, що фінансовий аналіз у банківській сфері здійснюють на основі сукупності методологічних положень, методичних прийомів, процедур і способів, що ґрунтуються на принципах системності, різнобічності, багатфакторності дослідження, ієрархії показників, багатокритеріальної оцінки, узгодженості й взаємообумовленості та спрямованих на виявлення резервів підвищення ефективності діяльності кредитної організації, розроблення економічно обґрунтованих рекомендацій щодо їх використання для досягнення стратегічної мети і завдань розвитку [7, 313]. Водночас, фінансовий аналіз як складова фінансового управління виконує специфічні завдання: досягнення об'єктивної оцінки фінансового стану та фінансових результатів, ділової і ринкової активності банку; визначення основних факторів, що впливають на сучасний стан фінансової стійкості банку; пошук та мобілізація резервів збільшення фінансових результатів діяльності; підготовка й обґрунтування фінансових рішень, що приймають менеджери банку. Нарешті слід наголосити на тому, що фінансовий аналіз сприяє прийняттю адекватних кон-

кретним умовам управлінських рішень, оскільки основою є науково-практична діяльність, спрямована на збирання, опрацювання й інтерпретацію даних про фактори, під впливом яких виникають ризики і складаються результати діяльності банку. Для практичного використання фінансового аналізу в банку важливого значення набуває визначення його складових та рівня взаємозв'язків і взаємозалежностей між ними.

Здійсненню фінансового аналізу в банку має передувати аналіз його зовнішнього середовища: фінансово-економічного та політичного; крім того, необхідно проаналізувати конкурентне середовище: показники результатів діяльності різних рівнів банківських систем. Аналіз у банку здійснюють за напрямками, що відображають специфіку його фінансової діяльності: показники прибутковості, обсяги операцій, ефективність використання фінансових ресурсів тощо. Процес управління фінансами банку починається з вирішення комплексу завдань аналізу поточної або ретроспективної фінансової діяльності, з урахуванням досягнутих показників, наявних та реалізованих можливостей діяльності на фінансовому ринку. Реалізація зазначених завдань аналізу передбачає вирішення оціночних завдань за різними напрямками. Отже, фінансовий аналіз у банку — це важлива складова управлінської діяльності, основний інструмент управління фінансами, він передує прийняттю рішень із фінансових питань, що є для них інформаційно-аналітичним забезпеченням, а після використання прийнятих рішень — узагальнює та оцінює їх якість. Узагальнюючою характеристикою ефективності управління фінансовою та господарською діяльністю банку, тобто якості управління його активами і пасивами, служить фінансовий стан.

Аналіз фінансового стану банківської установи здійснюють за трьома найважливішими напрямками: аналіз якості управління активами банку, аналіз якості управління його пасивами й аналіз основних показників, що характеризують результати фінансової діяльності банку. Використання

зазначених напрямів аналізу банківською установою дає змогу вивчити та оцінювати діяльність банку з системних і комплексних позицій. Нині виокремлюють різні моделі аналізу банківської діяльності для структуризації взаємозв'язку між основними показниками. Наприклад, О. Шевцова вважає, що є три типи моделей: а) дескриптивні моделі — описові, їх найчастіше використовують для аналізу фінансового стану банківських установ, вони ґрунтуються на використанні інформації бухгалтерської звітності; до них належать: побудова системи звітних балансів, надання фінансової звітності в різних аналітичних розрізах, вертикальний і горизонтальний аналіз статистичної звітності підрозділів, а також аналіз із використанням аналітичних коефіцієнтів; б) предикативні моделі — прогностичні, їх використовують для прогнозування показників діяльності підрозділів та їх майбутнього фінансового стану; в) нормативні моделі — на їх основі встановлюють нормативи показників діяльності й аналізу відхилень фактичних даних від цих нормативів [8, 77–78]. Очевидно, що дві останні моделі можна використовувати тільки для внутрішнього банківського аналізу, оскільки припускають використання даних управлінського обліку.

Наступним етапом фінансового аналізу є вивчення показників, що характеризують ефективність діяльності банку. Термін “ефективність” — похідний від терміна “ефект”. Останній походить від латинського “effectus”, що в перекладі означає виконання, результат певної причини або дії. Звідси термін “ефективність” можна трактувати як результативність певного процесу, дії. Зауважимо, що такої точки зору дотримується більшість зарубіжних та вітчизняних економістів. У банківській справі категорія ефективності набуває особливої, специфічної форми вияву, трансформуючись у поняття економічної ефективності. При визначенні ефективності діяльності банку, на нашу думку, слід враховувати не тільки належність банківських ресурсів до отриманого результату, а й ступінь захищеності від ризиків. Тому визначати

ефективність діяльності банку слід за ступенем рентабельності операцій, які він здійснює, і здатністю максимізувати прибуток при дотриманні відповідного рівня ризику за всіма видами активних і пасивних операцій. Проблеми ефективності роботи банку розглянуті в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних економістів. Серед вітчизняних економістів можна виділити Н. Головат, М. Ковбасюка, Л. Примостку та О. Шевцову.

Діяльність банківської системи необхідно розглядати як таку, яку здійснюють на засадах отримання прибутку для банків та конкуренції між ними, відповідальності кожної з банківських установ за підсумки своєї діяльності, а також на засадах корпоративної громадсько-психологічної відповідальності за успіхи і невдачі певних банківських установ. Визначаючи показник ефективності роботи банку, потрібно насамперед зрозуміти, що саме належить до поняття ефективності в загальному випадку, та тільки на засадах цього поняття виводити показник ефективності для банку. Мірою ефективності будь-якої людської діяльності є співвідношення відповідного ефекту з поточними та/або одночасними витратами або наявними ресурсами. Приймаючи згадане загальне визначення ефективності, необхідно вирішити, які показники для банку найадекватніше відображають ефективність його діяльності.

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна сформулювати такі висновки. По-перше, в сучасних умовах глобалізації та стрімкого зростання ролі наукової обґрунтованості у прийнятті чи інших рішень у банківській сфері, істотно підвищується роль аналізу як визначального інструмента прийняття управлінських рішень у сфері банківських фінансів. По-друге, необхідно підвищити науковий рівень управління фінансами банку, а також рівень обґрунтованості рішень, які приймають, об'єктивно передбачаючи постійне зростання ступеня інформованості топ-менеджерів банку, якого досягають за рахунок повнішого і достовірнішого виконання різних видів аналізу. Це приводить до збільшення ролі фінан-

сового аналізу в управлінні, розширення його можливостей безпосередньо регулюючої дії на процеси формування та використання фінансових ресурсів банку. По-третє, як вид управлінської діяльності аналіз відіграє важливу роль на всіх етапах управління фінансами, при здійсненні всіх функцій управління, однак особливе значення він має при плануванні, тобто на перших етапах організації управління банком і розвитком окремих напрямів його діяльності, від яких залежить увесь подальший процес управління.

Література

1. Алексеенко Л. М. Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок (українсько-англійсько-російський тлумачний словник) [уклад. Л. М. Алексеенко, В. М. Олексієнко, А. І. Юркевич]. — К.: Вид. будинок "Максимум"; Т.: Економічна думка, 2000. — 592 с.
2. Енциклопедія банківської справи України / В. С. Стельмах та ін. — К.: Молодь, Ін Юре, 2001. — 680 с.
3. Петров А. Ю. Комплексный анализ финансовой деятельности / А. Ю. Петров, В. И. Петрова. — М.: Финансы и статистика, 2007. — 560 с.
4. Щербакова Г. Н. Анализ и оценка банковской деятельности (на основе отчетности, составляемой по российским и международным стандартам) / Г. Н. Щербакова. — М.: Вершина, 2007. — 464 с.
5. Батракова Л. Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка: Учебник / Л. Г. Батракова. — М.: Университет. книга; Логос, 2007. — 368 с.
6. Мещеряков А. А. Организация деятельности коммерческого банка: Навч. посіб. / А. А. Мещеряков. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 608 с.
7. Гиляровская Л. Т. Комплексный анализ финансово-экономических результатов деятельности банка и его филиалов / Л. Т. Гиляровская, С. Н. Паневина. — М.—СПб.: Питер, 2003. — 240 с.
8. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку: Монографія / І. О. Школьник. — Суми: ВВП "Мрія" ТОВ, УАБС НБУ, 2008. — 348 с.

Зазначено на особливу роль аналізу в процесі планування, а також важливість розробки стратегій підвищення ефективності управління фінансами банку, підвищення рівня обґрунтованості рішень, які приймаються в процесі діяльності банківських установ.

Указано на особую роль анализа в процессе планирования, а также важность разработки стратегий повышения эффективности управления финансами банка, повышения уровня обоснованности принимаемых решений в процессе деятельности банковских учреждений.

There are indicated on the special role of analysis in the planning process and the importance of developing strategies to improve the efficiency of the financial management of the bank, raising the validity of decisions taken in the course of banking institutions.

Надійшла 27 грудня 2013 р.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАСОБІВ, СПОСОБІВ ТА ФОРМ ЗАХИСТУ ПРАВ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 181–186

Практично всі розвинені держави прагнуть до створення правових та організаційних механізмів забезпечення й захисту прав людини і громадянина незалежно від тієї сфери, де здійснюється реалізація відповідних прав. У цьому контексті зрозумілим є важливе значення, зокрема, досліджень засобів, способів та форм захисту прав платників податків.

Проблема захисту прав громадян завжди привертала увагу вчених і фахівців-практиків. Пов'язано це з тим, що створення і функціонування правової держави, а також інститутів громадянського суспільства, неможливе без забезпечення дотримання прав громадян. У зв'язку з цим практично всі розвинені держави прагнуть до створення правових та організаційних механізмів забезпечення й захисту прав людини і громадянина незалежно від тієї сфери, де здійснюється реалізація відповідних прав. Фізичні особи в ході реалізації своєї правосуб'єктності вступають у різні правовідносини, реалізують свій правовий статус у різних сферах життєдіяльності, а також сферах публічного управління. Особливою сферою, куди потрапляють фізичні особи реалізуючи свій загальний правовий статус, є податкова сфера.

Сучасна держава не може обійтися без податкової системи і, відповідно, податків, тому громадянин частенько потрапляє в систему взаємин, що вже склалася, вплинути на які він не може. Фізичні особи сьогодні несуть дуже істотний тягар оподаткування. У зв'язку з цим об'єктивно потрібне вдосконалення адміністративно-правового регулювання становища платників податків, створення правових та організаційних механізмів, щоб громадяни — платники податків могли реалізувати свої права в податковій

сфері, а також виконати свої обов'язки по сплаті встановлених законом податків.

Проблеми забезпечення прав платників податків знайшли своє відображення в працях вчених-юристів: В. Б. Авер'янова, С. С. Алексєєва, О. Ф. Андрійко, Г. В. Атаманчука, О. М. Бандурки, О. С. Віханського, Л. К. Воронової, Л. В. Ковалю, С. В. Ківалова, Ю. В. Копейчикова, А. П. Коренєва, В. Ф. Опришка, О. І. Остапенка, А. І. Пригожина, Л. А. Савченко, В. К. Шкарупи, В. А. Юсупова, Ц. А. Ямпольської та інших авторів. Щоправда вчені досліджували зазначені проблеми захисту прав платників податків не окремо, а сукупно з іншими аспектами правових відносин, в основному, як захист права на звернення у межах загальних конституційних правостосунків “держава — особа”.

Питання порушення прав платників податків на сьогодні досить актуальні, тому не дивно, що багато вчених приділяють їм значну увагу, проте далеко не всі платники податків знають, як захистити свої права. Законодавство України містить цілий ряд правових і організаційних засобів захисту прав платників податків. Податковий кодекс України заклав основу становлення нового податкового законодавства і принципи захисту прав платника податків, невідомих колишньому законодавству. Водночас, більш

чітке регулювання податкових відносин не привело до зниження податкових суперечок. Навпаки, на думку деяких практикуючих юристів, прийняття ПК України зумовило появу нових податкових категорій судово-арбітражних справ, безпосередньо пов'язаних із застосуванням його нормативних положень, а також призвело до збільшення позовів, що обумовлено розширенням прав платників податків і гарантій їх захисту.

Зазначимо, що у сфері оподаткування в Україні в останнє десятиліття безперечним демократичним досягненням стало правове закріплення можливостей суб'єктів податкових правовідносин по оскарженню своїх порушених прав й інтересів, які охоронялися законом [6].

Згідно з Конституцією України кожен має право захищати свої права і свободи усіма способами, не забороненими законом [8]. Названий припис безпосередньо належить і до захисту прав і законних інтересів платників податків. Як відзначається в одному з рішень Верховного суду США, "... право платників податків уникати податків з використанням усіх дозволених законами засобів ніким не може бути оскаржено" [11].

Податковий кодекс України визначає, що платникам (платникам зборів) податків гарантується адміністративний і судовий захист їхніх прав і законних інтересів [13].

В. М. Гудим у свою чергу констатує, що "... усі способи захисту прав платників податків залежно від характеру спірних правовідносин і конкретної мети захисту можна класифікувати на:

- спростування нормативних актів і ненормативних актів, дій (спрямованих на зміну, припинення виниклих правовідносин);
- примушування (спрямовані на виникнення правовідносин) і визнання (спрямовані на визнання наявності або відсутності спірних правовідносин)" [3].

Порядок захисту прав і законних інтересів платників податків визначається ПК України й іншими нормативно-правовими актами [4; 8; 13; 14].

Права платників податків забезпечуються відповідними обов'язками посадовців подат-

кових органів та інших уповноважених органів. Невиконання або неналежне виконання обов'язків по забезпеченню прав платників податків тягне відповідальність, передбачену законами України.

Цивільним кодексом України передбачено три форми (способи) захисту прав платників податків — фізичних осіб [20]:

- адміністративний спосіб захисту;
- самозахист;
- судовий спосіб захисту.

Судовий контроль у податковій сфері може виявити себе у двох формах: по-перше, судовий контроль може здійснюватися за діяльністю посадовців податкової служби; по-друге, судовий контроль може здійснюватися за законністю адміністративних рішень, що приймаються посадовцями податкової служби.

Н. Г. Саліщева пише, що "... судовий контроль у сфері виконавчої влади є одним з найважливіших способів забезпечення законності, захисту прав і свобод громадян. ... Самозахист — така форма захисту, яка дає можливість самостійними діями, заснованими на законі, захищати порушені права в адміністративних правовідносинах без звернення в компетентні органи" [15, 311]. Механізмів самозахисту в чинному законодавстві явно недостатньо, до формування ефективних засобів самозахисту у сфері виконавчої влади ще дуже далеко. Як відмічає І. Ш. Кілясханов, "основне завдання формування інституту самозахисту громадян — збагачення правового статусу громадян додатковими повноваженнями, за рахунок яких забезпечувалася б можливість захисту належних їм прав і свобод без залучення в правозахисний процес суб'єктів, що представляють державну владу" [7].

Е. Л. Страунинг у свою чергу пише про те, що на сьогодні необхідно відмовитися від монополії судової форми захисту, і обґрунтовує самозахист прав громадян як субінститут цивільного права в рамках інституту захисту порушених прав громадян [17].

На наш погляд, не варто нехтувати різними засобами захисту порушених прав, особливо в податкових відносинах. Необхідно

формувати і розвивати різні засоби і форми захисту прав платників податків. Відносно співвідношення адміністративної і судової форми захисту в науковій літературі існують різні точки зору. І. В. Цветков пише про “...низьку ефективність позасудових процедур по врегулюванню податкових суперечок” [19, 48]. В. Ф. Яковлев, навпаки, говорить про те, що абсолютне число податкових суперечок в зарубіжних державах вирішується в досудовому порядку. Ідеї досудових процедур, безумовно, правильні.

А. І. Столмаков відмічає, що “проблема співвідношення адміністративних і судових методів забезпечення законності полягає не в тому, щоб протиставляти їх один одному, а в тому, щоб, спираючись на обидва ці методи, правильно їх використовувати, пам’ятаючи, що ті й інші є правовими засобами і відіграють важливу роль” [16].

Існує думка, що адміністративно-правові методи захисту нерідко бувають ефективнішими, ніж судовий захист. Як відмічає С. І. Агафонов, ефективність адміністративно-правового захисту прав громадян і юридичних осіб у механізмі реалізації адміністративних процедур проявляється в оперативності вирішення справи, в оперативності виправлення помилок та ін. [1]

Стосовно податкових відносин С. П. Кучер говорить про те, що “...досудовий (чи адміністративний) порядок оскарження актів податкових органів нормативного характеру, дій (бездіяльності) посадовців податкових органів має ряд переваг для платника податків: по-перше, це простота і оперативність розгляду; по-друге, відсутність сплати державного мита; по-третє, можливість визначити позицію вищестоящого податкового органу” [10, 108].

А. С. Захаров пише про те, що “...ефективність позасудового механізму відстоювання прав платників податків безпосередньо залежить від сумлінності виконання ними обов’язків, встановлених чинним законодавством про податки і збори. Сумлінність припускає неухильне виконання платником податків, платником зборів, податковим агентом усієї системи формальностей і вимог” [5, 16].

С. Г. Пепеляев відзначає “переваги судового способу вирішення податкових конфліктів порівняно з адміністративним порядком їх розгляду, які полягають у такому:

- відносна об’єктивність розгляду суперечки як наслідок його розгляду поза рамками податкового відомства. Відсоток задоволення вимог платників податків у судовому порядку набагато вищий, ніж в адміністративному;

- можливість вжиття судом заходів по забезпеченню позовних вимог, наприклад, заборони податковому органу списувати нестачу і пеню до вирішення суперечки по суті;

- детальна визначеність усіх стадій судочинства процесуальним законодавством;

- можливість (залежно від характеру вимог) отримання виконавського листа і примусового виконання рішення суду” [12, 565].

Як зазначає колишній Голова Вищого адміністративного суду України, а на сьогодні суддя Конституційного суду України О. М. Пасенюк: “Способів судового захисту прав платників податків існує безліч. Способи судового захисту є сукупністю конкретних процесуальних дій із захисту прав платника (чи по захисту інтересів держави) податків, що здійснюються за допомогою судових органів. ... Судовий порядок оскарження ненормативних актів, дій, бездіяльності податкових органів, їх посадовців — найбільш ефективний спосіб захисту прав і законних інтересів платника податків. Платник податків повинен займати активну позицію в судовому процесі. Універсальні інструменти захисту прав і законних інтересів платника податків: подача заперечень на результати податкових перевірок, заяви про забезпечувальні заходи, заяви про визнання недійсним ненормативного правового акту, дії, бездіяльності податкових органів і їх посадовців” [2].

У свою чергу С. С. Тройська пише про те, що “наявність податкової скарги обумовлює існування двох взаємозв’язаних суб’єктивних прав платника податків: права на адміністративну (податкову) скаргу і права на адміністративний (податковий) позов. Ці права розрізняються залежно від органу, уповнова-

женого розглядати скаргу по конституційній основі, по основі скарги, за змістом вимог, по порядку реалізації, по колу норм, що регулюють цей порядок” [18].

І. В. Цветков, відстоюючи точку зору про перевагу судового захисту прав платників податків, класифікує “способи судового захисту прав платників податків на ряд груп:

- способи, спрямовані на уникнення можливих конфліктів з податковими органами в майбутньому;
- способи, спрямовані на припинення неправомірних дій і рішень посадовців податкових органів;
- способи, спрямовані на відновлення порушених прав платників податків внаслідок неправомірних дій і рішень посадовців податкових органів” [19].

В. Н. Гудим способи захисту прав платників податків ділить на три групи: до першої групи належать способи захисту права, спрямовані на зміну, припинення правовідносин, що виникають між податковим органом і платником податків — це вимога про спростування; до другої групи належать способи захисту права, спрямовані на примушування здійснювати певні дії або прийняти відповідні акти, тим самим відновити порушені права платника податків — це вимога про примушування. До третьої групи належать ті способи захисту права, які спрямовані на встановлення наявності або відсутності спірних правовідносин — це вимога про встановлення [3].

Наведені способи захисту, як видно з їх змісту, характерні для судового захисту прав платників податків.

Н. Г. Саліщева також пише про те, що “... в умовах розподілу влади зростає роль судової влади в захисті прав і законних інтересів громадян. Суддя, незалежність, об’єктивність і безсторонність якого підтримується і гарантується законом, має можливість оцінити ту або іншу ситуацію, керуючись конкретним законодавчим актом” [15, 301].

На наш погляд, не варто протиставляти різні засоби захисту, ефективним буде той спосіб захисту порушених прав, який дасть можливість відновити порушене або оскаржене право.

У багатьох зарубіжних країнах створено спеціалізовані органи, що займаються розглядом публічно-правових суперечок, а також детально визначено адміністративну процедуру їх дозволу. Зокрема, в Іспанії на підставі Закону “Про правовий режим органів державної адміністрації і загальний адміністративний процес” передбачено порядок подачі громадянином скарги в орган державної влади. У Франції створено інститут медіатора (посередника), який має істотні права, зокрема має право сприяти вирішенню адміністративних суперечок, а також порушувати дисциплінарне провадження відносно посадовців. У ряді країн створено різноманітні по організаційно-правовій формі структури, що займаються вирішенням адміністративно-правових суперечок, які виникають між громадянами і посадовцями в ході реалізації адміністративних процедур. Так, у Канаді діє цілий ряд несудових інстанцій — агентств, рад, федеральних комісій, трибуналів, кожна з яких у рамках своєї компетенції займається захистом прав громадян і дає можливість врегулювати спори між громадянином і державою, не вдаючись до судових процедур [9, 84].

Дослідження показує, що статус платника податків — фізичної особи почав складатися і розвиватися відносно недавно. Спочатку платники податків — фізичні особи були повністю безправні і змушені були платити податки у формі данини. Нині ситуація кардинально інша, платники податків — фізичні особи мають необхідний обсяг прав і обов’язків, які дають їм можливість повноцінно брати участь в адміністративних і похідних від них податкових відносинах. Необхідно сказати, що платники податків — фізичні особи можуть захищати свої права і законні інтереси як у судовому, так і адміністративному (досудовому) порядку. Дослідження показує, що не варто протиставляти різні способи і форми захисту прав платників податків — фізичних осіб. Кожен із способів має свої переваги і недоліки. Проте, як показує практика, досудові форми захисту прав платників податків —

фізичних осіб повинні розвиватися активніше. У сучасний період необхідно формувати ефективні досудові процедури захисту прав платників податків — фізичних осіб.

Література

1. Агафонов С. И. Административный процесс, административно-юрисдикционный процесс и административные процедуры (вопросы теории) / С. И. Агафонов, В. Сафронов // [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.law-n-life.ru/arch/116/116_Agafonov_Safronov.doc
2. Адміністративне судочинство України: Підруч. / За заг. ред. О. М. Пасенюка. — К.: Юрінком Інтер, 2009. — 672 с.
3. Гудым В. Н. Классификация способов защиты прав налогоплательщиков в арбитражном суде / В. Н. Гудым // Юрист. — 2005. — № 12. — С. 50–53.
4. Закон України “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” від 21.12.00 р. № 2181-III.
5. Захаров А. С. Механизм внесудебной защиты прав налогоплательщиков по Налоговому кодексу РФ / А. С. Захаров // Налоговые споры: теория и практика. — 2004. — № 3. — С. 16–18.
6. Иванов Ю. Б. Налоговый менеджмент: Учеб. пособие / Ю. Б. Иванов, В. В. Карпова, А. Н. Карпов. — Х.: ИД “ИНЖЭК”, 2006. — 488 с.
7. Килясханов И. Ш. Институт необходимой защиты граждан и его реализация в КоАП Российской Федерации / И. Ш. Килясханов // Вестник Моск. ун-та МВД России. — 2003. — № 1. — С. 31–33.
8. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Редакція станом на 06.10.2013).
9. Кудря В. С. Об административных процедурах урегулирования споров / В. С. Кудря // Бюллетень Мин-ва юстиции Российской Федерации. — 2005. — № 8. — С. 82–88.
10. Кучер С. П. Досудебное регулирование споров, возникающих по инициативе налогоплательщиков / С. П. Кучер // Налоговые споры. — 2004. — № 2. — С. 107–111.
11. Мусаткина А. А. Правомерное поведение в финансовой сфере и финансовая дисциплина: понятие и виды / А. А. Мусаткина // Право и политика. — 2005. — № 7. — С. 107–114.
12. Пепеляев С. Г. Налоговое право: Учеб. пособие / С. Г. Пеляев. — М., 2003. — 601 с.
13. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/podatkovij_kodeks_ukraini.htm
14. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Деякі питання адміністрування податків, зборів (обов’язкових платежів)” від 01.07.09 р. № 757-р.
15. Сафронов В. А. Правовые средства защиты в таможенных отношениях / В. А. Сафронов // Административное и муниципальное право. — 2008. — № 2. — С. 4–6.
16. Столмаков А. И. Судебные и административно-правовые методы охраны прав граждан. / А. И. Столмаков // Ученые записки ВНИИСЗ. — Вып. 18. — 1969. — С. 44–45.
17. Страунинг Э. Л. Защита и самозащита гражданских прав: Учеб. пособие / Г. А. Свердлык, Э. Л. Страунинг. — М.: Лекс-Книга, 2002. — 208 с.
18. Тройская С. С. К вопросу о правовом статусе налогоплательщика / С. С. Тройская // Финансовое право. — 2007. — № 3 — С. 31–38.
19. Цветков И. В. Налогоплательщик в судебном процессе: Практическое пособие по судебной защите / И. В. Цветков. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Волтерс Клувер, 2004. — 224 с.
20. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. (з подальшими змінами) // ВВР України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.

Створення і функціонування правової держави неможливе без забезпечення дотримання прав платників податків. Забезпечення гарантії прав платників податків є одним з центральних у проблемі забезпечення належної реалізації прав платників податків. Визначення правових засобів, умов, способів, а також організаційно-правова діяльність по їх застосуванню спрямовані на забезпечення безперешкодної реалізації і всебічної охорони прав платників податків.

Создание и функционирование правового государства невозможно без обеспечения соблюдения прав налогоплательщиков. Обеспечение гарантии прав налогоплательщиков является одним из центральных в проблеме обес-

печения надлежащей реализации прав налогоплательщиков. Определение правовых средств, условий, способов, а также организационно-правовая деятельность по их использованию, направлены на обеспечение беспрепятственной реализации и всесторонней охраны прав налогоплательщиков.

Creation of and functioning of the legal state it is impossible without providing of observance of rights for taxpayers. Providing of of guarantee of rights for taxpayers is one of central in the problem of providing of the proper realization of rights for taxpayers. Determination of of legal facilities, terms, methods, and also organizationally - legal activity on their application, sent to providing of unimpeded realization and comprehensive guard of rights for taxpayers.

Надійшла 20 грудня 2013 р.

МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 187–192

Інноваційні перетворення, що відбуваються на сучасному етапі в Україні, вимагають першочергової уваги до розвитку кадрового потенціалу підприємства, оскільки ефективне управління кадровим потенціалом забезпечує успішність функціонування підприємства у конкурентному середовищі.

Нині основними напрямками діяльності структур підприємства при реалізації кадрової політики є: здійснення системної, цілеспрямованої роботи з підготовки, підбору кадрів та формування кадрового резерву; систематичний та об'єктивний моніторинг й оцінка трудового та професійного потенціалу співробітників; посилення мотивації роботи і стимулювання зростання професіоналізму кадрів; консолідація і підвищення ефективності використання фінансових коштів для реалізації кадрової політики підприємства.

Як показало дослідження, розробка теоретико-методологічних засад управління розвитком кадрового потенціалу підприємства є комплексною проблемою. Аналіз наукової літератури, нормативних документів, проведене нами дослідження дає підстави констатувати, що в сучасній системі управління підприємством позначився ряд об'єктивних протиріч:

- між законодавчо закріпленою необхідністю створення результативно діючої системи управління розвитком кадрового потенціалу підприємства і недостатньою теоретичною розробленістю теоретико-методологічних засад, що її забезпечують;
- між сучасними вимогами до кадрового потенціалу підприємства і недостатнім рівнем ефективності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства (відсутність

єдиного підходу до управління розвитком кадрового потенціалу підприємства, недостатній рівень організаційно-управлінської компетентності керівництва, відсутність методичних розробок, відсутність стратегічного планування в галузі управління розвитком кадрового потенціалу підприємства та ін.);

- між потребою в системному підході щодо оцінювання ефективності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства і відсутністю системи оцінювання, зокрема показників та критеріїв, які дали змогу кількісно її оцінювати [1; 2; 3].

Виявлені протиріччя свідчать про те, що на сьогодні система управління розвитком кадрового потенціалу підприємства потребує здійснення перетворень, приведення її у відповідність з міжнародними стандартами. Це також обумовлює необхідність розробки ефективної моделі управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Ми розглядаємо таку модель, як функціонування цілісної системи, в якій:

- визначені особливості управління розвитком кадрового потенціалу підприємства;
- узгоджені державні стандарти з особливостями управління розвитком кадрового потенціалу підприємства;
- створено дієвий зв'язок між усіма суб'єктами управління розвитком кадрового потенціалу підприємства;

- нової якості набуває науково-методична база управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Проведений теоретичний аналіз досліджень з проблеми управління розвитком кадрового потенціалу підприємства, результати експерименту дали можливість визначити теоретико-методологічні засади управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Під теоретико-методологічними засадами управління розвитком кадрового потенціалу підприємства ми розуміємо сукупність закономірностей, принципів і наукових підходів, концепцій до управління розвитком кадрового потенціалу підприємства, які забезпечують ефективність управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

На зразок теоретико-методологічних засад, які мають забезпечити ефективне управління розвитком кадрового потенціалу підприємства, ми визначаємо такі:

1) Ефективне управління розвитком кадрового потенціалу підприємства має відповідати місії та завданням підприємства.

2) Концепція управління розвитком кадрового потенціалу підприємства має ґрунтуватись на комплексному підході, основою якого є особистісно орієнтований та системний підходи.

3) Ефективне управління розвитком кадрового потенціалу підприємства передбачає спрямованість кадрової політики на зростання професійної компетентності співробітників підприємства, що передбачає безперервність і системність процесу підготовки кадрів і кадрового резерву; спадкоємність та оновлення кадрового складу підприємства.

4) Підвищення кваліфікації працівників має здійснюватись з використанням тренінгових технологій, для чого в організаційній структурі підприємства необхідно створити відділ з управління персоналом, укомплектований відповідними фахівцями.

5) Ефективне управління розвитком кадрового потенціалу підприємства має ґрунтуватись на таких принципах: взаємозв'язку функцій управління кадровим потенціалом

та цілей підприємства; професіоналізації функцій управління кадровим потенціалом; економічності; науковості й іновативності; поділу праці; закріплення повноважень; дисциплінованості; єдиноначальності; справедливої винагороди; скалярного ланцюга; неупередженості; стабільності; ініціативності; колективізму; активної позиції працівників у процесі свого розвитку; багаторівневості; постійного навчання працівників; комплексності; оперативності; перспективності; автономності.

6) Стратегія формування кадрового потенціалу підприємства має включати такі основні етапи: планування розвитку персоналу, аналіз кадрового потенціалу підприємства, вибір цілей управління кадровим потенціалом підприємства, визначення стратегії управління кадровим потенціалом відповідно до пріоритетів підприємства, створення умов для реалізації стратегії, розвитку кадрового потенціалу, контролювання та оцінювання реалізації стратегії.

7) Ефективне управління розвитком кадрового потенціалу підприємства можливе лише за умови високого рівня професіоналізму особистості та діяльності керівників підприємства.

8) Ефективне управління розвитком кадрового потенціалу підприємства можливе лише за умови наявності системи стимулювання і мотивації працівників.

9) Ефективне управління розвитком кадрового потенціалу підприємства передбачає запровадження системи постійно діючого моніторингу управління розвитком кадрового потенціалу підприємства, що передбачає високий рівень вимог і об'єктивність в оцінці кадрів, наявність системи оцінювання діяльності керівників, структурних підрозділів, працівників.

Визначені нами теоретико-методологічні засади знайшли втілення і сукупно подані у вигляді таких компонентів: методологічно-цільового, змістового, організаційно-управлінського, оцінювально-діагностичного, кожен з яких, будучи етапом цілісного процесу управління розвитком кадрового потенціалу підприємства, разом з тим, переслідує певну

мету і має власне змістовне наповнення. Зазначені компоненти були об'єднані нами у вигляді моделі управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Реалізація моделі управління розвитком кадрового потенціалу підприємства передбачає створення єдиного організаційно-управлінського простору на підприємстві, що є об'єднуючим елементом розробленої моделі.

Методологічно-цільовий компонент містить мету і завдання, функції, принципи, наукові підходи до управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Мета моделі полягає у підвищенні ефективності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Модель спрямована на вирішення таких завдань:

1. Забезпечення плановості і керованості кадрової роботи на рівні підприємства та його структурних підрозділів.
2. Розробка перспективної стратегії кадрової політики підприємства, визначення поточної і перспективної потреби в кадровому забезпеченні підприємства.
3. Сприяння впровадженню на підприємстві сучасних управлінських технологій.
4. Удосконалення управлінської компетентності керівництва.
5. Постійне підвищення кваліфікації працівників.
6. Організація і проведення атестації співробітників підприємства, методичне та інформаційне забезпечення, розробка заходів щодо реалізації рішень атестаційних комісій.
7. Систематичне інформування співробітників підприємства про результати діяльності.
8. Здійснення супроводу діяльності підприємства щодо підвищення ефективності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.
9. Підвищення мотивації діяльності і забезпечення результативної роботи працівників. Запровадження ефективної цілісної системи стимулювання результативної роботи працівників на основі визначення індивідуальних рейтингів.

10. Постійне здійснення моніторингу ефективності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

11. Створення умов для самореалізації, повного розкриття професійних можливостей співробітників підприємства.

При моделюванні процесу управління розвитком кадрового потенціалу підприємства ми спирались на такі принципи: взаємозв'язку функцій управління кадровим потенціалом та цілей підприємства, професіоналізації функцій управління кадровим потенціалом, економічності, науковості й інноваційності, поділу праці, закріплення повноважень, дисциплінованості, єдиноначальності, справедливої винагороди, скалярного ланцюга, неупередженості, стабільності, ініціативності, колективізму, активної позиції працівників у процесі свого розвитку, багаторівневості, постійного навчання працівників, комплексності, оперативності, перспективності, автономності.

Зазначені принципи тісно пов'язані між собою, а зміст і прояв одного з них іноді визначає й формулювання іншого. Урахування виділеної системи принципів управління розвитком кадрового потенціалу підприємства забезпечує її відповідність сучасним тенденціям.

При побудові моделі управління розвитком кадрового потенціалу підприємства ми спирались на комплексний підхід, підґрунтям якого є особистісно орієнтований та системний підходи.

Модель управління розвитком кадрового потенціалу підприємства виконує такі функції: організаційну (створення єдиного організаційно-управлінського простору), аналітико-прогностичну (збір інформації про ефективність управління розвитком кадрового потенціалу підприємства, виявлення проблем і формування цілей її розвитку, визначення концептуальних орієнтирів управлінської діяльності), інноваційно-впроваджувальну (вивчення та узагальнення передового управлінського досвіду, організаційно-фінансове забезпечення дослідно-експериментальної діяльності, забезпечення взаємозв'язку підприємства з інши-

ми підприємствами, організацію та участь в експертній оцінці ефективності інновацій), інформаційно-методичну (забезпечення підрозділів підприємства нормативною та методичною інформацією), оцінювально-діагностичну (систематичне оцінювання ефективності управління та аналіз динаміки виявлених змін, моніторинг ефективності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства на основі поєднання адміністративного і громадського контролю та самоаналізу колективів), корекційну (прийняття управлінських рішень і їх реалізація).

Усі функції взаємопов'язані і взаємобумовлюють одна одну. Вони поетапно змінюють одна одну, створюючи єдиний управлінський цикл. Недооцінка будь-якого з функціональних елементів призводить до зміни всього процесу управління і зниження кінцевих результатів.

Основним механізмом ефективної реалізації функцій є розроблений нами управлінсько-організаційний алгоритм, який включає: аналіз особливостей управління розвитком кадрового потенціалу підприємства; впровадження інноваційних технологій управління розвитком кадрового потенціалу підприємства; визначення концептуальної бази управління на основі співвідношення можливостей того або іншого теоретичного підходу із завданнями розвитку підприємства; ієрархізацію функцій управління і визначення способів їх реалізації відповідними підрозділами підприємства; визначення критеріїв і показників оптимальності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Змістовий компонент вміщує: нормативні акти, положення, які регламентують кадрову політику підприємства, теоретичні і практичні засади управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Організаційно-управлінський компонент включає суб'єктів і об'єктів управління розвитком кадрового потенціалу підприємства; напрями управління розвитком кадрового потенціалу підприємства (відбір і адаптація персоналу, навчання і розвиток персоналу, мотивація і стимулювання персоналу);

містить форми (індивідуальні (бесіди, консультації), групові (семінари, тренінги, круглі столи, науково-практичні конференції та ін.) та методи (адміністративні (критика та заохочення, службовий нагляд і контроль за результатами праці, директиви, розпорядження та вказівки), економічні (моральні і матеріальні) та психологічні (групова дискусія, брейнстормінг, case-study, дилем, коучинг, проблемні і рольові ігри тощо) управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Організаційно-управлінський компонент об'єднує всі елементи системи в єдине ціле і забезпечує зв'язок із зовнішнім середовищем.

Особливе місце у пропонованій моделі займає оцінювально-діагностичний компонент, який містить критерії, показники та рівні ефективності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства, очікуваний результат, який представлений системою моніторингу ефективності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства (моніторинг: організаційно-управлінського середовища, кадрової політики підприємства, організаційно-управлінської компетентності, професійної компетентності працівників, результатів удосконалення управлінського процесу, соціально-психологічного клімату в колективі), яка реалізується за допомогою розробленого нами діагностичного інструментарію.

Необхідність оцінювально-діагностичного компоненту в переліку основних елементів моделі потрібна для достовірної діагностики і аналізу ефективності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Запропонована нами модель є невід'ємною частиною управлінського процесу. При цьому, особливістю механізму управління розвитком кадрового потенціалу підприємства є відсутність принципу взаємозамінюваності. Це означає, що кожен компонент механізму важливий і не може бути ні виключений, ні замінений іншим. Крім того, при використанні одного компонента обов'язково передбачається вплив на всі інші.

Необхідно зазначити, що в процесі реалізації моделі важливо знайти місце кожному компоненту, оскільки цілісне функціонування запропонованої моделі є результатом взаємодії всіх її компонентів, що є характерним для універсального закономірного зв'язку.

Розроблена нами модель управління розвитком кадрового потенціалу підприємства включає такі основні етапи: планування розвитку персоналу, аналіз кадрового потенціалу підприємства, вибір цілей управління кадровим потенціалом підприємства, визначення стратегії управління кадровим потенціалом відповідно до пріоритетів підприємства, створення умов для реалізації стратегії, розвитку кадрового потенціалу, контролювання та оцінювання реалізації стратегії.

Реалізація запропонованої моделі передбачає вдосконалення механізмів підвищення мотивації діяльності та безперервного професійного зростання працівників і додержання оптимальних вікових пропорцій, спадкоємність кадрового потенціалу працівників підприємства та приток талановитої молоді.

Це досягається за рахунок виконання кадрових паспортів підприємства, відбору молодих працівників, запровадження ефективною цілісною системою стимулювання результативної роботи працівників на основі визначення індивідуальних рейтингів, розвитку системи підвищення кваліфікації працівників.

Таким чином, розроблена нами модель має підвищити ефективність управління розвитком кадрового потенціалу підприємства, яка представлена такими компонентами:

- методологічно-цільовим (який містить мету і завдання, функції, принципи, наукові підходи до управління розвитком кадрового потенціалу підприємства);
- змістовим (який вміщує: нормативні акти, положення, які регламентують кадрову політику підприємства, теоретичні і практичні засади управління розвитком кадрового потенціалу підприємства);
- організаційно-управлінським (який включає суб'єкти і об'єкти управління розвитком кадрового потенціалу підприємства;

напрями управління розвитком кадрового потенціалу підприємства (відбір і адаптація персоналу, навчання і розвиток персоналу, мотивація і стимулювання персоналу); містить форми (індивідуальні (бесіди, консультації), групові (семінари, тренінги, круглі столи, науково-практичні конференції тощо), психолого-педагогічна підтримка) та методи (адміністративні (критика та заохочення, службовий нагляд і контроль за результатами праці, директиви, розпорядження та вказівки), економічні (моральні і матеріальні) та психологічні (групові дискусії, брейнштормінг, case-study, дилем, коучинг, проблемні і рольові ігри тощо) управління розвитком кадрового потенціалу підприємства). Організаційно-управлінський компонент зв'язує всі елементи системи в єдине ціле і забезпечує зв'язок із зовнішнім середовищем.

- оцінювально-діагностичним (який містить критерії (організаційно-управлінське середовище, управлінський потенціал, професійна компетентність працівників) та рівні ефективності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства (високий, оптимальний, достатній, критичний, низький), очікуваний результат, який представлений системою моніторингу ефективності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства (моніторинг: організаційно-управлінського середовища, кадрової політики підприємства, організаційно-управлінської компетентності, професійної компетентності працівників, результатів удосконалення управлінського процесу, соціально-психологічного клімату в колективі), яка реалізується за допомогою розробленого нами діагностичного інструментарію.

Розроблена модель управління розвитком кадрового потенціалу підприємства була впроваджена на Луганській теплової електричній станції ТзОВ "ДТЕК Східенерго".

За результатами експериментального дослідження можна констатувати, що запропонована модель управління розвитком кадрового потенціалу підприємства сприяє підвищенню ефективності управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Література

1. Травин В. В., Дятлов В. А. Менеджмент персонала предприятия. — 4-е изд. — М.: Дело, 2007. — 270 с.
2. Ясінець П. С. Управління підприємством / П. С. Ясінець. — К.: Лібра, 2008. — 212 с.
3. Яхнін Я. К. Сучасні підходи до управління підприємством / Я. К. Яхнін. — К.: Наук. думка, 2010. — 143 с.

Виходячи з аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду та дослідження особливостей управління розвитком кадрового потенціалу підприємства, визначено та подано у вигляді відповідної моделі теоретико-методологічні засади, які мають забезпечити ефективне управління розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Исходя из анализа отечественного и зарубежного опыта и исследования особенностей управления развитием кадрового потенциала предприятия, определены и представлены в виде соответствующей модели теоретико-методологические основы, которые должны обеспечить эффективное управление развитием кадрового потенциала предприятия.

Based on the analysis of domestic and international experience and study the characteristics of management development potential of the company is determined and is presented as an appropriate model, the theoretical and methodological principles that should ensure the effective management of the development potential of the company.

Надійшла 7 листопада 2013 р.

ЭЛЕМЕНТЫ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМИ РЕСУРСАМИ КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ ПО ЧРЕЗВЫЧАЙНЫМ СИТУАЦИЯМ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 193–199

Рассмотрены основные элементы управления человеческими ресурсами современных европейских и мировых стандартов, необходимость и пути внедрения принципов управления человеческими ресурсами (УЧР) в разрезе общей системы управления персоналом Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям.

Украина с момента получения независимости строит современную державу. К сожалению, успехи на этом пути далеки от желаемого. Модернизация систем профессионального обучения государственных служащих и должностных лиц исполнительной власти — одно из основных направлений реформирования государственного управления, которое в условиях кризисных рецессий должно рассматриваться как главный показатель эффективности социально-экономических реформ.

Анализ профессионального развития персонала органов власти в Украине и изучение мирового опыта четко выделяют ряд проблем, которые влияют на институциональное развитие системы управления персоналом и Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям.

Как отмечали Ульрих и Лейк [12], «система УЧР может являться источником организационных способностей, позволяющих организации обучаться и реализовывать новые возможности».

М. Армстронг [4] основными целями управления человеческими ресурсами видит:

- приобретение и удержание необходимого квалифицированного и мотивированного персонала;

- создание возможностей для обучения и развития персонала, а именно их внутренних способностей, с целью повышения вклада и улучшения их статуса на рынке труда;

- разработку, внедрение и развитие наиболее эффективных рабочих систем с четко структурированными процессами отбора, найма и оценки вклада;

- внедрение практики, основными принципами которой будут являться признание менеджерами ценности имеющихся сотрудников и стимулирование развития взаимного доверия и сотрудничества;

- создание и поддержание климата, способствующего развитию партнерских отношений между менеджерами и их подчиненными;

- усовершенствование условий для командной работы, и обеспечение гибкости процессов;

- оказание помощи организации в разработке и внедрении универсального подхода к удовлетворению потребностей сторон трудовых отношений.

Согласно основам стратегического управления М. Армстронг [4] выделяет цикл человеческих ресурсов, который состоит из 4-х типовых процессов, или функций, выполняемых любой организацией, а именно:

1. *Отбор* — поиск необходимых человеческих ресурсов для выполнения нужного вида работ.

2. *Оценка* — управление эффективностью.

3. *Вознаграждение* — управленческий инструмент, который применяется для повышения эффективности работы организации.

4. *Формирование* высокоэффективных сотрудников.

Многие специалисты в области управления персоналом сделали вывод, что проблемы традиционного управления персоналом будут решены при наличии полной осведомленности менеджеров высшего звена о желаемой степени вовлеченности сотрудников в организационный процесс, требуемых условиях для их обучения и развития, принципах и методах УЧР, которые могут способствовать достижению этих целей.

На фоне этого была предложена Гарвардская модель управления человеческими ресурсами, которая с течением времени дополнялась и совершенствовалась многими специалистами в области управления персоналом. Так, Сиссон [10] выделила четыре основные особенности, все чаще ассоциируемые с управлением человеческими ресурсами:

1. Подчеркивается важность согласованности принципов кадровой политики как между собой, так и с планированием бизнеса в целом.

2. Работа функциональных менеджеров не отождествляется с обязанностями управления персоналом.

3. Основное внимание перемещается к области отношений между менеджерами и работниками вместо отношений между менеджерами и профсоюзами, то есть осуществляется переход от коллективизма к индивидуализму.

4. Усиливается значимость проявления инициативы со стороны персонала одновременно с освоением менеджерами новых ролей “помощника”, “вдохновителя” и “движущей силы”.

Хотя эти особенности в данном случае имеют место в организации, где конечной целью является получение конечного результата в бизнесе (прибыли), вероятность

их применения в органах ДСНС довольно велика, и ожидаемый результат при внедрении будет не иначе как положительный при условии, что конечный результат — выполнение государственных задач, а менеджеры — начальники подразделений низшего и среднего звена (начальники караулов, начальники групп, отделений и т. д.).

Поскольку концепция управления человеческими ресурсами подчеркивает важность приверженности цели и ценностям компании, можно утверждать, что эта модель “ориентирована на приверженность”.

Управление человеческими ресурсами основывается на осознании необходимости стратегического соответствия — интегрирования кадровой и организационной стратегии. Исходя из этого, М. Армстронг [4] выделяет основные функции системы управления человеческими ресурсами, выполняемые как линейными менеджерами, так и специалистами по человеческим ресурсам в организации.

Организация:

Организационный дизайн — является процессом, который, обеспечивая выполнение требуемых функций, способствует интеграции и кооперации, что, в свою очередь, позволяет организации гибко реагировать на изменения и развивать процессы коммуникации и принятия решений, в конечном счете, развивая организацию.

Планирование труда — это решения по полномочиям, должностям и функциональным обязанностям, а также регламентирование отношений между сотрудником в данной должности и остальными работниками.

Организационное развитие — процесс планирования, стимулирования и реализации программ, которые направлены на улучшение эффективности функционирования организации и усовершенствование способности гибкого реагирования на изменения.

Трудовые отношения — процесс формирования обстановки доверия и улучшения психологического климата с целью повышения качества трудовых отношений в коллективе.

Обеспечение ресурсами:

Планирование человеческих ресурсов — планирование потребностей персонала с уче-

том необходимости количества, необходимой квалификации и компетентности, изложение и выполнение намеченных планов по удовлетворению этих потребностей.

Наем и отбор — привлечение необходимого количества людей, соответствующих требованиям компании.

Управление эффективностью труда:

Приведение к максимуму результатов работы организации путем управления эффективностью в рамках согласованных целей и требований к компетентности; повышение уровня производительности и оценка эффективности; удовлетворение потребностей в развитии и обучении.

Развитие человеческих ресурсов:

Обучение — организация обучения персонала с целью развития его способностей, создания условий для карьерного роста и повышения статуса сотрудника на рынке труда с целью создания системы обучающейся организации.

Развитие управленческих кадров — создание возможностей для обучения и развития их способностей с целью увеличения вклада в достижение целей организации.

Управление карьерным ростом — планирование и развитие карьеры персонала.

Управление системами вознаграждения:

Системы оплаты труда — внедрение и развитие структур и систем оплаты труда на основе принципа равенства, прозрачности и справедливости.

Оплата личного вклада — вознаграждение по полученным результатам степени индивидуального вклада на основе затраченных усилий, в зависимости от уровня компетентности и умений.

Вознаграждение нефинансового характера — вознаграждение работников нематериальными методами, а именно предоставление возможностей для достижения более высоких показателей, повышение степени ответственности, коллективное признание.

Система взаимоотношений:

Внутриотраслевые отношения — управление отношениями с профессиональными союзами и их членами, укрепление и поддержание этих отношений.

Вовлеченность и активность сотрудников — предоставление работникам возможности проявлять себя в процессе работы, а именно: высказывать свое мнение, обеспечивать их информацией и консультировать по вопросам, которые представляют интерес.

Коммуникации — генерирование и передача информации, представляющей интерес для сотрудников.

Принимая во внимание вышеизложенное, можно сделать вывод, что не существует универсальной модели УЧР. Также верно и то, что при сравнении концепции УЧР с концепцией управления персоналом выявляется ряд небольших особенностей. По словам Геста [5], “модель УЧР — это только одна из возможных форм управления персоналом, которая подходит далеко не для всех компаний”. Но, некоторые функции концепции управления человеческими ресурсами организаций применимы и к подразделениям ГСЧС, и исходить при их применении надо в первую очередь из стратегии организации. Как указывает автор книги “Strategy and the illusions of grand designs” [8]: “Стратегия компании — это поиск соответствия между внутренними возможностями компании и внешней средой”.

Концепция стратегии и основные ее составляющие активизируются в процессе реализации стратегического менеджмента. Стратегический менеджмент рассматривается как непрерывный процесс, который теоретически состоит из последовательных действий: формулирование, планирование, реализация, пересмотр и коррекция, однако на практике этот процесс редко осуществляется в изложенном логическом порядке. Как указывает автор: “Стратегический менеджмент — это совокупность решений и действий, приводящих к формулированию и реализации стратегий, направленных на достижение целей компании” [9].

“Стратегический менеджмент имеет дело с политическими решениями, влияющими на всю компанию, и руководствуется общей целью ее позиционирования для эффективного взаимодействия с внешним окружением” [11].

Стратегический менеджмент предполагает нацеленность менеджеров на достижение результатов в среднесрочной и долгосрочной перспективе.

Несмотря на то что, по словам Фомбруна и соавторов [7], управленцы понимают необходимость эффективно работать в настоящем, чтобы добиться результатов в будущем, в практической деятельности они сталкиваются с обширным кругом насущных вопросов, для решения которых им необходимо вырабатывать общие направления, что помогает впоследствии достичь долгосрочных целей.

Концепция стратегического управления человеческими ресурсами основывается на традиционной рациональности подходов, используемых для разработки стратегии. Здесь автор обращает внимание, что данная концепция недооценивает значение таких факторов, как политика, власть и культура. Причем гражданские организации менее подвержены действию этих факторов, чем организации исполнительной власти. Вопросы власти и политики смещают фокус с восприятия стратегического управления человеческими ресурсами полностью поддерживающего организационные стратегии.

Проблемы стратегического УЧР, по определению Граттона и соавторов [6], заключаются в том, что очень часто наблюдается несоответствие между терминологией стратегии и реалиями повседневной жизни. По словам этих авторов: «Одна из основных идей, пронизывающих всю книгу, — это несоответствие между терминологией и реальностью в области управления человеческими ресурсами, между теорией УЧР и практикой УЧР, между восприятием своей деятельности кадровым подразделением и тем, как это воспринимается работниками, между восприятием роли кадровой службы высшим руководством и тем, какую роль она фактически играет».

Возвращаясь к определению, что универсальной модели УЧР не существует, можно сделать вывод, что на формирование модели УЧР на каком-то определенном предприятии (организации) влияет масса факторов,

но основные элементы системы остаются неизменными.

В нашем случае, при построении системы УЧР (управления персоналом) в подразделениях Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям основными факторами влияния можно назвать принадлежность организации к государственному сектору, наличие функций исполнительной власти, четкую иерархию должностей и подчиненности, определение порядка и условий прохождения службы высшими государственными органами.

С учетом вышеуказанного мы видим не только внутренние, но и внешние причины необходимости реформирования кадровых служб и изменение (обновление) системы их работы. Безусловно, в любых реформах, даже научно обоснованных, заложен определенный процент риска. Но в настоящее время есть смысл выбирать — либо придерживаться старых методов при новых условиях, либо применять меры реформирования, при отсутствии конкретных результатов во времени.

Учитывая увеличение требований к управлению персоналом, постоянные изменения в экономике и на рынке труда и исходя из вышеизложенного, построим типовую систему работы с персоналом кадровой службы подразделения Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям (см. рис.).

Данная система управления персоналом построена с учетом необходимости перехода от традиционной к инновационной модели кадровой службы.

Российские бизнес-консультанты О. Алехина и А. Павлуцкий [3], проанализировав трудности становления государственных учреждений и бизнес структур, считают, что «одним из главных ограничений эффективности работы отечественных предприятий есть подход к кадровой работе как к простому явлению, которое не требует высокой квалификации».

Ошибочность этого ограничения они видят в том, что проектирование новой кадровой службы должно основываться на определении миссии кадровой службы, которая

Система управления персоналом подразделения Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям

должна разрабатываться с учетом миссии всей организации, изучения всех организационных процессов, направленных на выполнение этой миссии и ответственных за них сотрудников [3]. Поэтому они обращают внимание на то, что инновационная кадровая служба, в отличие от традиционной, более зависит от специфики организационной деятельности, вследствие чего может приобретать больше разнообразных форм.

В нашем случае это указывает на то, что в зависимости от типа деятельности структуры кадровые службы могут быть различных организационных форм и соответственно занимать передовые места в системах управления организаций.

Много институций поняли, что подходы к управлению персоналом имеют прямое влияние на успешность организации и признали приоритетность управления людскими ресурсами в своих организациях. На этом акцентировало внимание и правительство

Украины в контексте инициативы общей реформы государственной службы в “Стратегии реформирования государственной службы в Украине”, которая утверждена Указом Президента Украины от 14 апреля 2000 г. № 599 [1]. В ней подчеркивается важность усовершенствования кадрового потенциала, создание обновленного, мощного и действенного государственного аппарата [2].

Учитывая сказанное можно сделать вывод, что основными составляющими системы управления человеческими ресурсами в проекции системы управления персоналом Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям можно считать три базовых направления, которые могут обеспечить работу указанных принципов УЧР в системе Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям:

Лидерство:

- лидерские компетенции;
- специальное обучение;

- уникальные управленческие подходы;
- программы развития лидерства и управления;

- сеть лидеров.

Профессиональная и устойчивая государственная служба:

- планирование человеческих ресурсов;
- оценка компетенций для различных работ и специальностей;
- целевая подготовка;
- планирование карьеры;
- новые подходы к классификации должностей и оплаты труда.

Условия труда государственных служащих:

- оценка достижений;
- уважение к личности;
- налаженная коммуникация;
- рабочее время;
- здоровые и безопасные условия труда.

Внедрение принципов УЧР в системе управления персоналом Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям может быть одной из наибольших инициатив в разрезе реформирования служб управления персоналом. Успешное внедрение этих принципов в первую очередь зависит от нескольких ключевых факторов, в том числе преданности идее и постоянной поддержке со стороны высших должностных лиц Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям. Ощутимые изменения будут иметь место, когда принципы УЧР будут реализованы в реальности.

Как отмечал основатель и глава совета директоров корпорации Microsoft Билл Гейтс [2]: “Правильный подход к решению глобальной задачи лежит в разработке и оттачивании отдельных простых процессов и поиске способов их оптимального последующего совмещения, а не в построении общего громоздкого процесса”.

Для того чтобы воплотить вышеизложенные принципы, рекомендуется внедрять комплексный подход, а именно, не искать легких

путей, выбирая отдельные рекомендации и фокусируясь на сферах собственных интересов, а, наоборот, придерживаться подхода, который позволит решить ключевые вопросы по каждому из вышеописанных компонентов (блоков), для того чтобы гарантировать реальный прогресс в построении обновленной системы управления персоналом.

Литература

1. Указ Президента Украины “Про Стратегию реформирования системы державной службы в Украине” от 14 апреля 2000 г. № 599/2000.
2. Мотренко В. Т. План модернизации государственного управления / Т. В. Мотренко // Науч.-практ. пособие. — К.: Центр адаптации гос. службы к стандартам Европейского союза, 2010. — 395 с.
3. Алехина О. Е., Павлуцкий А. В. Служба персонала: мифы и реалии // Упр. Персоналом. — 2000. — № 9. — С. 54–58.
4. Armstrong M. Strategic humane resource management: Пер. с англ. — М.: ИНФРА-М, 2002. — VIII. — 328 с.
5. Guest D. E. Human resource management: its implications for industrial relations and trade unions, in ed. J. Storey, New Perspectives in Human Resource Management, Routledge, London, 1989.
6. Gratton L., Hailey V. H., Stiles P., Truss C. Strategic Human Resource Management, Oxford University Press, Oxford, 1999.
7. Fombrun C. J., Tichy N. M., Devanna M. A. Strategic Human Resource Management, Wiley, New York, 1984.
8. Kay J. Strategy and the illusions of grand designs, Mastering Strategy, Financial Times, 15 October, p. 2–4, 1999.
9. Pearce J. A., Robinson R. B. Strategic Management: Strategy formulation and implementation, Irwin, Georgetown, Ontario, 1988.
10. Sisson K. Introducing the Human Resource Management Journal, 1990.
11. Gunnigle P., Moore S. Strategies and Styles: The role of the centre in managing diversified corporations, Blackwell, Oxford, 1986.
12. Ulrich D., Lake D. Organizational Capability: Competing from the inside out, John Wiley, New York, 1990.

Определены основные составляющие системы управления человеческими ресурсами в проекции построения обновленной системы управления персоналом Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям. В

разреже анализа элементов системы управления человеческими ресурсами определены основные составляющие их внедрения и усовершенствования системы управления персоналом с учетом требований современного этапа реформирования подразделений Оперативно-спасательной службы гражданской защиты Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям.

Визначено основні складові системи управління людськими ресурсами в проекції побудови оновленої системи управління персоналом Державної служби України з надзвичайних ситуацій. У розрізі аналізу елементів системи управління людськими ресурсами визначені основні складові їх запровадження і вдосконалення системи управління персоналом з урахуванням вимог сучасного етапу реформування підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

It was determined the main components of personnel training and retraining branch system of civil protection units in the Ministry of Emergencies of Ukraine. In the context of analysis structural and functional personnel training and retraining system of civil protection units identified key components, further steps to improve the system taking into account the requirements of the present stage of reformation Operational Rescue Service units of Civil Protection of the Ministry of Emergencies of Ukraine.

Надійшла 23 жовтня 2013 р.

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОТИСТОЯННЯ ПІДПРИЄМСТВ-КОНКУРЕНТІВ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1 (40), с. 200–204

Дуже гостро стоїть питання ринкової конкуренції на сучасному етапі розвитку економіки України. Підприємствам дуже важко визначитись з пріоритетами дій щодо конкурентів через те, що існує значна кількість підприємств, які виготовляють і реалізують однакові товари або товари-замінники.

Упродовж останніх двох десятиріч для підприємств України змінюються ринкові правила, за якими вони намагаються грати по-новому. Від підприємств вимагають гнучкості задля швидкого реагування на дії конкурентів та ринкові струси. Вони повинні опановувати дієві механізми ринкової боротьби та завжди намагатись бути на крок попереду своїх конкурентів.

Конкуренція є невід'ємною частиною становлення й розвитку товарного виробництва, важливою передумовою стабілізації цін, сприяє ліквідації неефективних підприємств, раціональному перегрупуванню ресурсів, охороняє споживачів від диктату виробників.

Конкурентна боротьба загострюється в умовах економічної нестабільності й кризи. Саме за таких умов чітко помітні всі сильні сторони одних підприємств і слабкі сторони інших, виявляється, куди були марно витрачені величезні ресурси, які вже ніколи не дадуть позитивного ефекту. Конкурентна боротьба все загострюється, переможцем з якої виходить той, хто зуміє домогтись більших конкурентних переваг — переваг стосовно цільового споживача, а не переваг над конкурентами.

Визначимо теоретичні передумови управління стратегічним аналізом протистояння

підприємств конкурентів та з'ясуємо поняття “стратегічне протистояння”. Основними завданнями дослідження є: узагальнення теоретичних знань в галузі аналізу стратегічного протистояння підприємств-конкурентів; характеристика теоретичних передумов формування процесу аналізу стратегічного протистояння підприємств-конкурентів; надання визначення поняттю “стратегічне протистояння”. Об'єктом дослідження є стратегічне протистояння у конкурентному середовищі, предметом дослідження — теоретичні передумови аналізу стратегічного протистояння підприємств-конкурентів.

Роль конкуренції у функціонуванні ринкової економіки була вперше узагальнена А. Смітом ще в XVIII ст., у його відомому принципі “невидимої руки”. Він звернув увагу, що є істотна різниця між суб'єктивними устремліннями бізнесменів та їх об'єктивними результатами діяльності. А. Сміт показав, що кожен капіталіст прагне тільки до власної вигоди. Але переслідуючи власний інтерес, водночас реалізуються й інтереси всього суспільства загалом. “Немов невидима рука править миром. Вона смикає за ниточки маріонеток-підприємців та змушує їх діяти відповідно до якогось “ідеального” плану розвитку економіки”. При цьому саме конкуренція слугує “ниточками”

(конкретним механізмом), що змушує підприємців додержуватися вказівок “невидимої руки”.

Проблемам конкуренції присвячені праці таких економістів, як А. Сміт, Ф. Найт, Й. Шумпетер, М. Портер, Р. А. Фатхутдинов та ін. Кожний із цих учених має своє бачення на трактування терміна “конкуренція”. Так, М. Портер у книзі “Міжнародна конкуренція” відзначає, що конкуренція — динамічний процес, що розвивається, безупинно мінливий ландшафт, на якому з’являються нові товари, нові шляхи маркетингу, нові виробничі процеси й нові ринкові сегменти [5].

Етимологічно слово “конкуренція” сходинить до латинського “concurrentia”, що означає “зіткнення”, “змагання”.

Ученими виділені такі основні підходи до трактування терміна “конкуренція”:

Поведінковий підхід — чесне, без змови, суперництво, що ведеться між продавцями (покупцями) за більш вигідніші умови продажу та купівлі товарів (більш вигіднішим методом конкурентної боротьби вважалась зміна цін). На цій позиції стояв А. Сміт.

Неокласичний варіант поведінкового підходу пов’язаний з боротьбою за рідкі економічні блага і, зрозуміло, за гроші споживача, які витрачаються на їх придбання. “Конкуренція є прагнення якнайкраще задовольнити критеріям доступу до рідких благ”, — думка сучасного американського економіста П. Хайне [5]. Дотримується поведінкового тлумачення щодо терміна “конкуренція” також відомий учений Майкл Портер.

Структурний підхід одержав поширення у XIX ст. і особливо в XX ст., його джерела сходять до праць Ф. Еджуорта, А. Курно, Дж. Робінсон, Е. Чемберліна та ін. видатних учених, які заклали фундаментальні основи сучасної західної теорії чотирьох основних типів ринків: зробленої конкуренції, монополістичної конкуренції, олігополії і монополії. Термін “конкуренція” найчастіше використовується саме в структурному розумінні, тому що в сучасній західній економічній науці позиції цієї групи вчених дуже сильні [4].

При структурному підході відбувається зміщення акценту із самої боротьби компаній між собою на аналіз структури всього ринку, тих умов, які панують на ньому. Водночас ця позиція зайняла загальне місце в підручниках. Так, у популярному курсі “Економікс” К. Р. Макконнелла та С. Л. Брю говориться, що “конкуренція — це ситуація за наявності на ринку великих кількостей незалежних покупців і продавців, які мають можливість вільно виходити на ринок і залишати його”.

Функціональний підхід визначає роль, яку конкуренція відіграє в економіці. Й. Шумпетер, зокрема, у рамках розвитку своєї теорії економічного розвитку визначав конкуренцію як суперництво старого з новим: нових технологій, нових товарів, нових типів організації виробництва [2]. Нововведення скептично приймаються на ринку, але якщо новаторові вдасться їх здійснити, саме механізм конкуренції, шляхом переваг у вартості витрат виробництва і якості, витісняє з ринку підприємства, що використовують застарілі технології.

Висвітлюючи проблеми конкуренції за допомогою аналізу літератури, можна зробити висновок, що це поняття має багато варіантів трактування і воно не має охоплюючого універсального визначення. Хто або що конкретно здійснює конкурентну боротьбу, і в якому місці це відбувається? На поверхні явищ конкурують товари. Але зовнішня оболонка конкуренції розкриває явища, з яких виступає сутність конкуренції, її жива душа — конкуренція виробників. Отже, конкурують підприємства шляхом конкуренції товару, а маркетинг — суть і зброя цієї боротьби.

Предметом конкуренції є товар або послуга, завдяки яким підприємства-суперники прагнуть завоювати визнання і гроші споживача. Об’єктом конкуренції виступає споживач або покупець.

Своєчасно проаналізувавши конкурентів і розробивши методику конкретних дій відносно головних суперників — усе це часто приносить більше користі, ніж навіть істотний реальний ріст на певному цільовому ринку. Знання сильних і слабких сторін конкурентів

допомагають оцінити їхній потенціал, мету, дійсну і майбутню стратегії. Це дає можливість стратегічно точно зорієнтуватися на те, де саме конкурент слабкіший. Таким чином, у підприємства з'являється можливість розширити власні переваги в конкурентній боротьбі. Зробити це стає можливим лише після налагодження системи дослідження конкурентів [3].

Для оцінки й аналізу конкурентного становища підприємства розроблено та впроваджено чимало різноманітних методів. Кожний окремих метод має за необхідність диференційований підхід, аналіз специфіки галузі і цільового споживача. Саме для того щоб правильно оцінити конкурентне становище, ми використовуємо діагностику стратегічного протистояння.

На сьогодні термін “стратегічне протистояння” широко використовується в літературі [1], але в жодному джерелі не наводиться визначення цього поняття. Дослідивши його сутність, ми мали звернути увагу на те, що цей термін було створено від слова “стратегія”. Отже зупинимось на тому, що ж являє собою стратегія і яке значення вона набуває для підприємства.

Стародавня Греція характеризувала існуючий титул стратега як воєначальника, якому були надані широкі військові та політичні повноваження. Мистецтво стратега, тобто стратегія, полягало у підготовці і здобутті перемоги у війнах. Стратегія містила цілий комплекс, який займався плануванням зовнішньої політики держав, утворенням військово-політичних союзів, мала проводити розрахунки балансу сил. Стратегію використовували Олександр Македонський, римський диктатор Юлій Цезар та інші видатні воєначальники античності.

У сучасному розумінні визначення поняття “стратегія” сформулювати за допомогою одного речення дуже важко. Багато авторитетних учених-економістів пропонують власні бачення змісту стратегії, проте їх визначенням притаманний різний зміст.

Твердження відомого спеціаліста в галузі стратегічного управління І. Ансоффа розкривають поняття стратегії як перелік пра-

вил для прийняття рішень, за допомогою яких організація здійснює керівництво своєї діяльності. Американські вчені А. А. Томпсон і А. Дж. Стрікланд висвітлили думку, що стратегія — це план управління фірмою, який спрямовується на зміцнення позицій, сприяє задоволенню споживачів і досягненню поставлених цілей. Існує також безліч інших визначень поняття “стратегія”:

- “Стратегія — є мистецтвом керівництва, загальним планом ведення роботи”.

- “Стратегія — це узагальнена модель дій, необхідних для досягнення поставлених цілей шляхом координації і розподілу ресурсів компанії”.

- “Стратегія — це комплексний план, сформований для здійснення місії організації та досягнення її цілей” [4].

- “Стратегія — це зобов’язання діяти певним чином: саме таким, а не іншим”.

- “Стратегія — програма, план, генеральний курс суб’єкта управління для досягнення ним стратегічних цілей у будь-якій сфері діяльності”.

- “Сутність стратегії полягає у створенні майбутньої конкурентної переваги швидше, ніж ваші конкуренти скопіюють те, що ви використовуєте сьогодні”.

- “Стратегія — це обережне дослідження плану дій, яке розвиває конкурентну перевагу у бізнесі і примножує її”.

- “Стратегія — це визначення основних довгострокових цілей та завдань підприємства, прийняття курсу дій і розподілу ресурсів, необхідних для виконання поставлених цілей”.

Наявність великої кількості визначень стратегії свідчить про значну увагу до цього поняття серед зарубіжних та вітчизняних економістів.

Визначення стратегії як мистецтва управління — це ще одна з її важливих характеристик. Саме це словосполучення підкреслює у визначенні стратегії саме творчий, неформалізований характер стратегії. Розробка типової стратегії є неможливою; кожна стратегія є унікальною.

Таким чином, можна сказати, що стратегія — є комплексним планом діяльності

будь-якого підприємства, який розробляють на основі творчих, науково обґрунтованих підходів, і його призначення полягає у досягненні довгострокових глобальних цілей підприємства.

Для того щоб дати обґрунтоване визначення “стратегічного протистояння”, розглянемо існуючі трактування поняття “протистояння”.

У загальному визначенні поняття “протистояти” подано у тлумачному словнику С. І. Ожегова: 1. Пручатися чиймсь діям, зберігаючи стійке становище. 2. Бути протиставленим, істотно відрізнятись.

Більш широке визначення цього поняття дає словник “Війна і мир у термінах і визначеннях”, хоча тлумачення відбувається з огляду на воєнно-політичні відносини, але воно більш наближене до протистояння конкурентів, тому що протистояння підприємств-конкурентів найчастіше і є війною.

Воєнно-політичне протистояння — це характеристика воєнно-політичних відносин між окремими державами, які є суперниками (коаліціями держав), що визначає сутність через їх змагання при створенні й підтримці спрямованих один проти одного воєнно-стратегічних потенціалів.

Підсумовуючи аналіз усіх існуючих визначень “протистояння”, можна виокремити його основні тези, що стосуються саме протистоянь підприємств-конкурентів: у боротьбі конкуренти прагнуть до переваги іншої сторони в оновленні й створенні більш ефективних засобів праці; потрібно проводити більш активну розвідку на ринку; створювати умови, щоб швидко реагувати на ринкові зміни.

Таким чином, враховуючи сутність понять “стратегія” і “протистояння”, можна сформулювати загальне визначення “стратегічного протистояння”.

Стратегічне протистояння — це характер економічних відносин між підприємствами-конкурентами, який полягає у їх суперництві при створенні майбутніх конкурентних переваг, у намаганні досягти їх швидше, ніж конкуренти.

Брати участь у стратегічному протистоянні означає пручатися діям підприємств-конкурентів, спрямовувати дії на зміцнення своїх позицій, задовольняти споживачів і досягати поставлених цілей. Отже, сутність стратегічного протистояння полягає у реалізації конкурентами своїх стратегій.

Література

1. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економічна діагностика: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. — К.: Центр навч. л-ри, 2007. — 307 с.
2. Долан Э. Дж., Лингдсей Д. Рынок: макроэкономическая модель / Пер. с англ. В. Лукашевича и др.; Под. ред. Б. Лисовика и В. Лукашевича. — СПб.: Ника-Центр Ельга, 1992. — 496 с.
3. Максимов В. В., Заблудська І. В., Савченко О. П. Цільовий ринок підприємства: Навч. посіб. — Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. — 128 с.
4. Мескон М. Х., Альберт М., Хедуори Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. — М.: Дело, 1992. — 702 с.
5. Портер М. Е. Стратегія конкуренції // Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. — К.: Основи, 1998. — 390 с.

Виходячи з важливої ролі конкуренції у функціонуванні ринкової економіки, проведено аналіз відомих підходів до визначення понять “конкуренції”, “стратегії” і “протистояння” та сформульовано визначення поняття “стратегічне протистояння”.

Исходя из важной роли конкуренции в функционировании рыночной экономики, проведен анализ известных подходов к определению понятий “конкуренции”, “стратегии” и “противостояния” и сформулировано определение понятия “стратегическое противостояние”.

Based on the important role of competition in the market economy, there is an analysis done of the known approaches to the definition of the concepts of competition and confrontation strategies and the definition of "strategic confrontation" is formulated.

Надійшла 23 вересня 2013 р.

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 205–209

У рамках забезпечення сталого розвитку міжнародної торгівлі задля досягнення зростання добробуту населення нашої планети як на глобальному, так і на національному рівнях, постала гостра необхідність активізації зусиль (насамперед з боку урядів держав), спрямованих на спрощення відповідних процедур.

Здійснення певних процедур, а також розробка і запровадження системи документообігу в рамках міжнародної торгівлі, зумовлені необхідністю здійснення урядами і торговими операторами моніторингу та контролю руху товарів, переміщення послуг і пов'язаних з ними фінансових потоків. Такі заходи необхідні для досягнення відповідності специфічним вимогам кожної країни щодо збору митних платежів, контролю за транскордонними переміщеннями наркотичних речовин, зброї, охоронюваних видів тварин та рослин, небезпечних відходів, інших контрольованих товарів, а також для збору необхідної інформації в оперативних і статистичних цілях.

Поряд із цим, вищезгадані процедури та документація іноді можуть створювати серйозні перешкоди для міжнародної торгівлі. Так, середньостатистична митна процедура при транскордонному переміщенні товарів передбачає 29–30 учасників, 40 документів, введення 200 елементів даних (30 з яких повторюються принаймні 30 разів), а також повторне введення від 60 до 70 відсотків усіх раніше введених даних ще принаймні один раз. Періодичне змінення митних процедур і вимог призводить до надто високих адміністративних витрат, які, за різними оцінками, сягають 7–10 відсотків вартості світової торгівлі [1, 1].

Основне завдання спрощення процедур міжнародної торгівлі (далі — спрощення процедур торгівлі) полягає у зведенні до мінімуму операційних витрат і складності здійснення міжнародної торгівлі для суб'єктів підприємницької діяльності з одночасним збереженням ефективності та дієвості державного контролю.

Спрощення процедур торгівлі несе в собі переваги не лише для учасників зовнішньої торгівлі. Насправді дослідження свідчить, що приріст національного добробуту від упорядкування процедур торгівлі може перевищити загальні вигоди від її лібералізації (наприклад, від зниження тарифів). Так, наприклад, середній прибуток від спрощення процедур торгівлі в Азійсько-Тихоокеанському регіоні становить не менше 0,26 відсотка від реального ВВП, тоді як вигоди від лібералізації торгівлі становлять лише 0,14 відсотка від реального ВВП [2, 1].

Спрощення процедур торгівлі спрямоване на ефективне застосування нормативних документів, які регламентують правила ведення торгівлі. У вузькому сенсі спрощення процедур торгівлі може бути визначене як систематична раціоналізація процедур та документації для міжнародної торгівлі. Однак у більш широкому сенсі воно охоплює всі регулятивні заходи, які впливають на імпорتنі та експортні операції, та, між іншим, включає:

- заходи митного контролю з метою забезпечення дотримання вимог митного законодавства;

- технічні регламенти, що встановлюють вимоги щодо відповідності продукції обов'язковим стандартам, визначеним національним законодавством;

- перевірку ветеринарного стану тварин та продукції тваринного походження, а також фітосанітарний контроль рослин і продукції рослинного походження з метою запобігання розповсюдженню шкідників і хвороб;

- інші контрольні перевірки якості з метою гарантування відповідності товарів встановленим міжнародним і національним стандартам.

1. Переваги від спрощення процедур торгівлі.

Переваги від спрощення процедур торгівлі є очевидними як для урядів країн світу, так і для суб'єктів торгівлі. Зокрема, Європейська економічна комісія Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН) підсумувала їх таким чином:

а) переваги для урядів:

- підвищення ефективності методів контролю;

- більш ефективний та раціональний розподіл ресурсів;

- поліпшення стану розв'язання проблеми недоотримання державних зборів;

- поліпшення стану виконання вимог чинного законодавства суб'єктами торгівлі;

- прискорення економічного розвитку країни;

- заохочення іноземних інвестицій;

б) переваги для суб'єктів торгівлі:

- зниження витрат і скорочення затримок у ході здійснення торговельної діяльності;

- прискорення митного оформлення товарів завдяки застосуванню передбачуваних офіційних процедур;

- спрощення комерційних аспектів ведення внутрішньої та міжнародної торгівлі;

- підвищення конкурентоспроможності продукції.

Оскільки електронні системи зв'язку та мережа Інтернет можуть значно сприяти раціоналізації процедур та документації у про-

цесі міжнародної торгівлі, спрощення процедур торгівлі стає дедалі все більш пов'язаним з питанням розвитку електронної комерції.

2. Спрощення процедур торгівлі та стратегія розвитку торгівлі.

Спрощення процедур торгівлі доцільно розглядати в контексті загальної стратегії розвитку торгівлі, метою якої є розвиток і розширення стійких торгових потоків для підтримки економічного розвитку країни.

Зокрема, спрощення процедур торгівлі можна прийняти за один з чотирьох компонентів комплексної стратегії розвитку торгівлі. Серед цих компонентів доцільно виділити такі:

а) управління торговельними відносинами;

Відносини в рамках міжнародної торгівлі включають розвиток дружніх торговельних відносин з іншими країнами для забезпечення торговельних інтересів своєї країни та забезпечення, зокрема, доступу на ринки для власних товарів і послуг. Згадані відносини мають, як правило, трирівневу структуру:

- двосторонні (торговельні відносини між двома країнами);

- регіональні (регіональні торговельні механізми, наприклад, Зона вільної торгівлі Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) — АФТА);

- багатосторонні (Світова організація торгівлі (СОТ);

б) сприяння торгівлі;

Сприяння торгівлі складається з програм і заходів з підтримки й розвитку торгівлі з іншими країнами та включає в себе:

- заходи з допомоги в організації та підвищенні ефективності участі країни, або суб'єкта підприємницької діяльності, у виставках, ярмарках, торговельно-рекламних кампаніях;

- надання інформації та консультування з питань зовнішніх ринків, перспектив їхнього розвитку, а також контактних даних та іншої інформації, необхідної для виходу на ці ринки.

Таким чином, результативність сприяння торгівлі є індикатором того, наскільки ефективно країна допомагає вітчизняним експор-

терам виходити на зовнішні ринки та підвищувати конкурентоспроможність їхньої продукції.

в) розвиток інфраструктури;

Розвиток інфраструктури необхідний для досягнення більших обсягів торгівлі та підвищення рівня диверсифікації торгівлі товарами та послугами. До розвитку інфраструктури належать: забезпечення послуг енерго- та водопостачання, розвиток складського господарства, організація відвантаження, транспортування та доставки продукції, розвиток інформаційних технологій, а також організація діяльності відповідних адміністративних органів і систем.

г) спрощення процедур торгівлі;

Спрощення процедур торгівлі робить свій внесок у загальну стратегію розвитку торгівлі шляхом оптимізації використання торговельної інфраструктури, а також доповнює зусилля зі сприяння торгівлі шляхом поліпшення іміджу країни як ефективного торгового центру. Спрощення процедур торгівлі, зокрема, сприяє розвитку та регулюванню міжнародних торговельно-економічних відносин шляхом забезпечення більшої прозорості правил і процедур ведення торгівлі та їх відповідності міжнародним конвенціям і стандартам.

3. Важливість спрощення процедур торгівлі.

Спрощення процедур торгівлі є важливим інструментом поліпшення економічного стану як для країн, що розвиваються, так і для розвинених країн. На зразок основних результатів від реалізації системи заходів, спрямованих на спрощення процедур торгівлі, можливо очікувати:

а) зростання експорту;

Уряди багатьох країн приступили до розробки стратегій розвитку експорту, що передбачають збільшення продажів традиційних товарів, а також налагодження виробництва та нарощування продажів інших видів продукції з метою освоєння нових перспективних ринків. Разом із цим, у рамках реалізації урядових ініціатив у сфері промислового розвитку для модернізації та піднесення експортного виробництва, необхідно врахо-

вувати, що відсутність ефективної системи спрощення процедур торгівлі може ускладнити та відстрочити поставку продукції на зарубіжні ринки. Це, у свою чергу, негативно вплине на здатність експортерів задовольняти потреби своїх клієнтів за кордоном та уповільнить розвиток експорту країни.

б) підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг;

СОТ з її торговельною політикою, що ґрунтується на визначених правилах, створила більш рівні умови для конкурентної боротьби на світовому ринку. Тарифні бар'єри були знижені, триває процес ліквідації нетарифних бар'єрів. Однак, країни, що розвиваються, не можуть розраховувати лише на пільгові тарифи та отримання тарифних поступок задля просування власного експорту. Їх експортна продукція має бути конкурентоспроможною на світовому ринку. Це вимагає впровадження ефективної політики, спрямованої на зменшення собівартості продукції. При цьому має бути поліпшена її якість. Крім того, необхідно налагодити виробництво нових видів продукції та знайти нові ринки для їх реалізації.

Важливим фактором розвитку експортної конкурентоспроможності є національна політика щодо спрощення процедур торгівлі. Дієва система спрощення процедур торгівлі здатна значно підвищити спроможність країни до реалізації заходів зі сприяння торгівлі. Ефективне торговельне середовище — це передусім ефективні послуги і дешевий імпорт, що дає можливість знизити інфляцію і вартість виробництва. Здешевлення імпорту сировини для виробничого сектора має істотне значення для забезпечення економічної вигоди та конкурентоспроможності національного експорту. Водночас, зі зростанням обсягів торгівлі, валютні надходження сприятимуть піднесенню економіки країни та забезпеченню більш високого рівня життя для всіх верств населення.

в) залучення прямих іноземних інвестицій;

На сучасному етапі найбільша частка прямих іноземних інвестицій у країни, що розвиваються, припадає на виробничі потужності, продукція яких призначена переваж-

но для експорту в інші країни, а не для реалізації на внутрішньому ринку. При цьому, значна кількість компаній — виробників такої продукції має необхідність у переміщенні деяких своїх ресурсів за межі країни, у якій розташовано виробничу базу. В результаті, більшість прямих іноземних інвесторів звертає увагу на те, наскільки легким й економічно ефективним є імпорт та експорт товарів і послуг, перш ніж прийняти рішення щодо того, в яку країну вкладати інвестиції. Таким чином, країна, яка взяла на себе зобов'язання щодо спрощення процедур торгівлі, матиме більше шансів у забезпеченні надходження прямих іноземних інвестицій.

г) розширення участі малих і середніх підприємств (МСП) у міжнародній торгівлі.

МСП часто визнаються як рушійна сила економічного зростання не тільки в країнах, що розвиваються, а й у розвинених країнах. Однак, більшість з них, як правило, не мають досвіду міжнародної торгівлі. МСП, які прагнуть до безпосередньої участі в імпортно-експортних операціях, часто відмовляються від цієї ідеї, з огляду на складність і непрозорість відповідних процедур. Спрощення процедур торгівлі шляхом їх раціоналізації може дати можливість більшій кількості МСП скористатися перевагами міжнародної торгівлі, коли досягнення відповідно до вимог діючих правил та норм торгівлі стане більш простим і дешевим.

Міжнародна торгівля є складною операцією за участю більш ніж 12 учасників, що діють як сполучні ланки між покупцем і продавцем. Усі ці учасники відіграють важливу роль в успішному завершенні всього комплексу торговельної операції. До складу цих учасників, як правило, належать: виробники, експедитори, перевізники, банки, страхові компанії, транспортні оператори, митниці, одержувачі вантажу, установи охорони здоров'я, портова влада, консульства, органи ліцензування та контролю, державні установи.

У 1998 р. Світова організація торгівлі звернулася до асоціацій імпортерів та експортерів з проханням ідентифікувати основні проблемні питання щодо спрощення про-

цедур торгівлі, які потребують вирішення. Серед цих проблемних питань, що були визначені імпортерами та експортерами, слід відзначити:

- надмірну кількість документації та складність вимог до порядку її ведення;
- відсутність автоматизації та недостатнє використання інформаційних технологій;
- відсутність прозорості, незрозумілі та нечітко визначені вимоги щодо порядку здійснення імпортних та експортних операцій;
- недосконалу методику процедурного порядку, особливо відсутність контролю на основі аудиту та методик оцінки ризиків;
- недостатню модернізацію митних органів, а також низький рівень співробітництва між митними та іншими державними органами, що значно зменшує ефективність управління торговими потоками [2, 1–5].

Трьома основними учасниками торгових операцій, які безпосереднім чином відчують на собі вплив ефекту від спрощення процедур торгівлі, є трейдери, уряд та оператори послуг. Інтереси й підходи до визначення відповідних ризиків у цих трьох груп різні, і тому існує необхідність в інституційному механізмі, який сприяв би конструктивному співробітництву і забезпеченню позитивного сприйняття, а також розуміння ними цілей і завдань заходів зі спрощення процедур торгівлі у межах всього ланцюжка торгових операцій.

Очевидно, що це питання, в цілому, становить найбільший інтерес для трейдерів. Разом з тим, воно є досить важливим і для урядів, зокрема, щодо оцінювання потреб у сфері спрощення процедур торгівлі з урахуванням інтересів вітчизняних імпортерів та експортерів, особливо з числа малих і середніх підприємств з найбільшою віддачею, з метою розподілення обмежених ресурсів для вжиття відповідних заходів.

Слід враховувати, що нереалізація заходів зі спрощення процедур торгівлі тягне за собою значні збитки. Так, за оцінками експертів, витрати на формальності, що пов'язані з митними вимогами та процедурами імпорту, становлять майже 10 відсотків від загального обсягу світової торгівлі това-

рами [1, 7]. В умовах зростаючої глобальної конкуренції, коли приватні та державні підприємства намагаються скоротити вартість своєї продукції, жодний уряд не може собі дозволити самоусунення від активних дій, націлених на зниження витрат, пов'язаних з веденням бізнесу трейдерами та інвесторами.

Більшість торгових та інвестиційних операцій нині проводяться великими транснаціональними корпораціями та мережами менших за розмірами підприємств, які міцно закріпилися у міжнародному бізнес-середовищі та прагнуть до оптимізації ефективності своїх міжнародних постачальних мереж. Такі суб'єкти торгівлі, що сконцентровані на максимізації прибутків, шукають найбільш конкурентоспроможні місця для організації виробництва своєї продукції та послуг. Як правило, вони виробляють компоненти своєї продукції не в одному, а в різних місцях з урахуванням переваг їх конкурентоспроможності. З огляду на це, здатність до ефективного переміщення зазначених компонентів для виробництва кінцевої продукції між країнами набуває першорядної важливості.

Отже, держава, яка не сприяє спрощенню міжнародної торгівлі, заважає власній інтеграції до міжнародних мереж поставок, що призводить до значних втрат робочих місць та до гальмування загальнонаціонального економічного зростання.

Література

1. UN ESCAP. Trade Facilitation Handbook for the Greater Mekong Subregion, ST/ESCAP/2224. New York, 2002.
2. Grainger A. Trade Facilitation: A Review. Kingston upon Thames, United Kingdom, 2007.
3. WTO. Trade Facilitation: Introduction. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.wto.org/English/tratop_e/tradfa_e/tradfa_intro_e.htm
4. WTO. Trade Facilitation Issues in the Doha Ministerial Declaration Review of the GATT Articles V. Communication from the World Customs Organization, WTO. G/C/W/426, 8 October 2002.
5. Wilson J. S., Mann C. L., Otsuki T. Trade Facilitation and Economic Development: A New Approach to Quantifying the Impact. World Bank Economic Review, Volume 17, Issue 3, 2003.
6. UNECE. Trade Facilitation: the Challenges for Growth and Development. United Nations, Geneva, 2003.

Розглянуто переваги від спрощення процедур міжнародної торгівлі для учасників зовнішніх торговельних операцій та для країн світу в цілому. Обґрунтовано важливість та необхідність реалізації відповідних заходів на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях.

Рассмотрены преимущества от упрощения процедур международной торговли для участников внешнеторговых операций и для стран мира в целом. Обоснована важность и необходимость реализации соответствующих мероприятий на внутригосударственном и международном уровнях.

There were reviewed the advantages of trade facilitation for the participants of foreign trade operations and to the countries of the world as a whole. The importance and the need to implement appropriate measures at domestic and international levels were substantiated.

Надійшла 21 жовтня 2013 р.

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В СИСТЕМІ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ БІБЛІОТЕКИ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 210–213

Порушуються питання прийняття управлінських рішень, пов'язаних з маркетинговим менеджментом бібліотеки, розглядаються методи прийняття обґрунтованих управлінських рішень у менеджменті бібліотеки, використовуючи математичне моделювання соціально-комунікаційних показників бібліотеки для побудови оптимізаційних моделей і створення механізму формування та реалізації прийняття управлінських рішень у системі маркетингового менеджменту бібліотеки.

Упровадження обґрунтованих управлінських рішень в систему маркетингового менеджменту бібліотеки має пряме відношення до реалізації конкурентоспроможної продукції (послуг) на сучасних і перспективних ринках, активного впливу на ринок, у тому числі і в соціально-комунікаційних аспектах, і у сфері формування іміджу.

Прийняття управлінських рішень з упровадження маркетингових нововведень в бібліотечну установу для ефективного її функціонування пов'язане з розширенням її стратегічних маркетингових проектів.

У бібліотеці, з метою отримання нею максимального соціально-комунікаційного прибутку, необхідно впроваджувати механізм формування та реалізації прийняття управлінських рішень у систему маркетингового менеджменту бібліотеки [1–5].

Розробимо науково обґрунтовані напрями вдосконалення прийняття управлінських рішень в системі маркетингового менеджменту бібліотеки.

Успіх використання механізму формування та реалізації прийняття управлінських рішень у системі маркетингового менеджменту бібліотеки залежить від широкого застосування новітніх наукових до-

сягнень, розвитку наукового потенціалу і визначення національних стратегічних пріоритетів, використовуючи зарубіжний досвід.

Вибір певних соціально-комунікаційних напрямів для виконання маркетингових проектів накладає свої особливості на прийняття обґрунтованих управлінських рішень, що стосуються, зокрема [1–4]:

- прогнозування стратегії виконання маркетингового бізнес-плану;
- проектування нових соціально-комунікаційних послуг;
- перспективного і поточного маркетингового бізнес-планування;
- проектування маркетингового соціально-комунікаційного процесу;
- реалізації оновлення маркетингового соціально-комунікаційного процесу;
- реалізації конкурентоспроможних соціально-комунікаційних послуг;
- упровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій для стимулювання та керування постачанням соціально-комунікаційних послуг, таких як види реклами, виставкові заходи, інструменти PR, управління бібліотечним персоналом, управління процесом соціально-комунікаційних

послуг та управління інформаційно-телекомунікаційним інструментарієм для формування іміджу бібліотеки [1–3].

Зважаючи на завдання і цілі, необхідно аналізувати й оцінювати зовнішнє середовище (товарний ринок, ринок капіталу та ринок праці), обирати і реалізовувати стратегічні альтернативи управлінських рішень. На першому етапі визначаються завдання і цілі по конкурентоспроможним соціально-комунікаційним послугам, враховуючи їх зміст і прибутковість, фінансові показники. На другому — вибудовуються стратегії отримання прибутку, що ґрунтуються на аналізі позитивних і негативних сторін наявних систем управління, оцінок діяльності персоналу бібліотеки, стану обладнання, ситуації на ринку, структури капіталу, податкової системи, досліджуються стратегічні можливості та економічні ризики. На третьому — обираються методи дослідження (емпіричні, моделювання та ін.) [3–5].

Процедура стратегічних досліджень системи маркетингового менеджменту бібліотеки є такою:

- пошуки можливості конкурентоспроможних соціально-комунікаційних послуг порівняно з конкурентами, послуг на замовлення та ін.;
- з'ясування можливих потужностей і технологій, операційного ритму (постійний чи змінний), сезонності послуги, доступу до ресурсів, матеріально-технічних можливостей тощо.

У фінансовій частині стратегії маркетингового менеджменту бібліотеки менеджер має дослідити: можливості фінансування розробки та впровадження системи маркетингового менеджменту з урахуванням управлінської структури фінансових відносин (тобто визначення потреб у фінансових ресурсах та видів фінансування, уточнення джерел фінансування та їх особливостей (довгострокове, зовнішнє, акціонерне, інвестиції за допомогою облігацій, акцій, кредити під заставу, відсоткова ставка тощо), обіговий капітал, фінансовий контроль та ін. [3].

У маркетинговому дослідженні розглядаються:

- стан соціально-комунікаційних послуг і конкурентний захист обслуговування в бібліотеці (асортимент та якість послуг, дослідження ринкової ціни, канали реалізації послуг, пропозиції до і після реалізаційного обслуговування послуг);

- стан інформаційно-телекомунікаційної системи створення іміджу бібліотеки (різні види реклами, виставкова діяльність, управління стимулюванням послуг, паблік рилейшнз і т. п.).

Щодо стратегії матеріально-технічного забезпечення менеджменту бібліотеки менеджер досліджує:

- стратегічне забезпечення своєчасного використання у маркетинговому менеджменті бібліотеки всіх видів ресурсів (палива, теплоенергії, води, комп'ютерної техніки, обладнання, інструментів, транспортних засобів та ін.), в обсягах, необхідних для нормального функціонування бібліотеки;

- стратегію соціально-комунікаційних послуг та використання необхідних складових.

Стосовно здійснення необхідних конкурентоспроможних соціально-комунікаційних послуг стратегія визначення реалізаційної діяльності і післяреалізаційного обслуговування соціально-комунікаційних послуг (як вирішальної складової стратегії з реалізації соціально-комунікаційних послуг у наявній жорсткій ринковій конкуренції) залежить від [1–3]:

- досягнення конкурентних переваг бібліотеки, яке має запропонувати високоякісні соціально-комунікаційні послуги за привабливою ціною обслуговування і потрібно домогтися того, щоб високоякісні властивості соціально-комунікаційних послуг бібліотеки стали відомі багатьом її майбутнім користувачам;

- розробки й упровадження ефективної системи інформаційно-телекомунікаційного менеджменту (так званого рекламного менеджменту) бібліотеки, спрямованого на інформування користувачів соціально-комунікаційних послуг про свою діяльність і про запропоновані свої високоякісні послуги, а також на досягнення взаєморозуміння між

персоналом бібліотеки і користувачами її послуг, що формує імідж бібліотеки (паблік рилейшнз);

- масштабів соціально-комунікаційних послуг, кількості та інтенсивності соціально-комунікаційного обслуговування.

Прогнозування прийняття управлінських рішень застосовується для забезпечення стратегічного загального планування маркетингової діяльності бібліотеки, з оцінкою майбутніх змін ринків капіталу, праці і товарів, з урахуванням динаміки головних факторів, що пов'язані з виконанням маркетингового бізнес-плану.

Довгострокові стратегічні прогнози є фундаментом для складання і реалізації перспективного, поточного й оперативного планів як єдиної системи [4].

Розробка механізму формування та реалізації прийняття управлінських рішень у системі маркетингового менеджменту бібліотеки необхідна для функціонування в оптимальному режимі всіх систем бібліотеки, а також для прийняття обґрунтованих управлінських рішень з використанням математичного моделювання.

Методика прийняття управлінських рішень у системі маркетингового менеджменту бібліотеки спрямовує менеджера до вибору оптимальних варіантів рішень, які мають ґрунтуватися на зібраних соціально-комунікаційних показниках менеджменту бібліотеки (на достовірній статистичній соціально-комунікаційній інформації), з залученням експертних оцінок менеджерів високої фахової підготовки.

Такий масив соціально-комунікаційної інформації є основою побудови статистичної оптимізаційної моделі соціально-комунікаційних показників прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Статистична оптимізаційна математична модель соціально-комунікаційних показників прийняття управлінських рішень становить систему регресійних рівнянь, що пов'язують соціально-комунікаційні параметри системи.

Застосування багатофакторного регресійного аналізу дає можливість одержувати оптимальні значення соціально-комунікаційних показників, які можуть бути основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у системі маркетингового менеджменту бібліотеки за допомогою комп'ютерних обчислень і визначення оптимальних варіантів. Після одержання прогнозних (реальних) оцінок соціально-комунікаційного прибутку, з урахуванням якісних соціально-комунікаційних показників, проводиться прийняття управлінських рішень, пов'язаних з маркетинговим менеджментом бібліотеки в умовах подолання бібліотекою економічних ризиків, небезпеки кризових явищ та ситуацій.

Упровадження механізму формування та реалізації прийняття управлінських рішень в системі маркетингового менеджменту бібліотеки дає можливість прийняти обґрунтовані управлінські рішення в системі маркетингового менеджменту бібліотеки, що створює умови для одержання максимального соціально-комунікаційного прибутку в бібліотеці.

Література

1. Онищенко О. С., Горовий В. М., Попик В. І. та ін. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — К.: НБУВ, 2011. — 160 с.
2. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх поповнення та ресурс: НАН України, Нац. б-ка ім. В. І. Вернадського / Наук. ред. Л. А. Добровіна. — К., 2010. — 360 с.
3. Герасимова Л. Н., Кокойкина О. Н. Маркетинг в библиотеке: Учеб. пособие. — М.: 1993. — 59 с.
4. Вовчак А. В. Маркетинговий менеджмент: Підруч. — К.: Вид-во КНЕУ, 2000. — 286 с.
5. Виноградський М. Д. та ін. Менеджмент в організаціях: Навч. посіб. — К.: Кондор, 2004. — 598 с.

Упровадження запропонованого механізму прийняття управлінських рішень в системі маркетингового менеджменту бібліотеки створює умови для одержання максимального соціально-комунікаційного прибутку в бібліотеці.

Внедрение предложенного механизма принятия управленческих решений в системе менеджмента библиотеки создает условия для получения максимальной социально-коммуникационной прибыли в библиотеке.

Introduction of the offered mechanism of forming of influencing marketing to administrative decisions in the system of marketing to acceptance of administrative decisions in the system of marketing management enabled to perfect a management a marketing process on the of finding out the optimum levels of his indicators.

Надійшла 14 січня 2014 р.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ “ДЕРЖАВНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА”

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 214–217

Аналізуються основні наукові підходи та зміст поняття “державна інвестиційна політика”, що є ключовим елементом для розуміння її ролі та призначення в суспільному розвитку.

Проблеми інвестування для сучасної економічної науки і для політології нині є одним з найважливіших, оскільки не лише стан виробництва, соціально-технічний стан в економіці, а й увесь процес стабілізації і прогресу держав залежить від ефективності інвестиційної політики держави в цілому. Йдеться про оптимізацію, вивіреність передусім державної інвестиційної політики, розуміння сутності якої в науковому, суспільному плані було й лишається неоднозначним. Особливо якщо брати до уваги складність економічних трансформаційних процесів, світові і локальні економічні кризи та інші фактори.

Державна інвестиційна політика була і лишається в центрі уваги багатьох зарубіжних та вітчизняних фахівців. Серед останніх варто насамперед назвати імена П. Дзюби, І. Бланка, В. Базилевича, М. Борща [1], Є. Влізла [2], А. Гойка, А. Гальчинського, П. Гайдуцького, Н. Гуляєвої, А. Дудки, С. Єрохіна [3; 4], В. Корнєєва, О. Кириченка [3; 4], В. Міщенко, А. Мертенса, А. Музиченка, Т. Майорової, А. Пересади, М. Педана, Є. Панченка, А. Пехніка, М. Порвіна [9], О. Рогача, В. Польшакова, С. Трифонова, Н. Ткаленка, А. Черепа, Д. Черваньова, М. Чумаченка, Н. Шевченко [12], В. Шевчука, В. Федоренка [3; 10; 11] та ін. Так, лише останніми роками в Україні було захищено чимало дисертацій, що безпосередньо сто-

суються державної інвестиційної політики, серед яких, зокрема, виділимо такі: Є. М. Влізла “Формування ефективного механізму державного регулювання інвестиційного потенціалу в Україні” (Донецьк, 2011); М. Ю. Порвін “Механізми удосконалення державної політики в Україні” (Київ, 2011); Н. І. Шевченко “Розвиток державної інвестиційної політики України” (Київ, 2010) та ін.

Разом з тим у науковій літературі з цієї проблематики (інвестиційна політика) бракує більш-менш усталеного визначення поняття (і сутнісного характеру) “державна інвестиційна політика”.

Потрібно, у першу чергу, розрізняти поняття “інвестиційний менеджмент” (воно більш вузьке і предметне) і “державна інвестиційна політика” (воно цілісно-стратегічне). Це має такий вигляд.

З усіх визначень поняття “менеджмент інвестиційний” загалом вважаємо за доцільне брати те, що подано у словнику “Менеджмент”, виданому у 2007 р. в МАУП. “Менеджмент інвестиційний, — зазначається в ньому, — система управління інвестиційним процесом. Головна мета — забезпечити реалізацію загальної та фінансової стратегії компанії” [5, 291]. При цьому важливо брати до уваги ту обставину, що інвестиційний менеджмент покликаний створити умови для того, щоб: а) забезпечити максимізацію прибутків від інвестиційної діяльності;

б) зменшити можливі інвестиційні ризики;
в) забезпечити якомога більшу стабільність і платоспроможність організації.

Специфічним є і сам зміст, сутність менеджменту як соціально-управлінського процесу. “Інвестиційний менеджмент, — пише В. Г. Федоренко, — це процес управління всіма аспектами інвестиційної діяльності суб’єкта підприємництва” [10, 11]. Він же вводить доречну класифікацію інвестицій, а саме:

- за об’єктами вкладання коштів (майна);
- за характером участі в інвестуванні (прямі, непрямі інвестиції);
- за періодом інвестування (довгострокові, короткострокові);
- за формами власності інвесторів (приватні, державні інвестиції);
- за регіональною ознакою (внутрішні, іноземні) [10, 10].

Зрозуміло, що інвестиційний менеджмент має власні, лише йому притаманні функції, а саме:

- а) дослідження і прогнозування інвестиційного середовища;
- б) розробка стратегічних напрямів інвестиційної діяльності;
- в) розробка стратегії формування інвестиційних ресурсів;
- г) пошук і оцінювання інвестиційної користі проектів;
- д) оцінювання інвестиційних якостей фінансових інструментів;
- е) формування й оцінювання інвестиційного портфеля;
- ж) поточне планування та оперативне управління реалізацією окремих програм і проектів;
- з) підготовка рішень про своєчасний вихід з неефективних проектів і програм.

Так, автори словникового видання “Менеджмент” виділяють три основних наукових підходи до визначенні змісту “менеджменту”, а саме: а) менеджмент як процес управління; б) менеджмент як наука і мистецтво; в) менеджмент як сфера професійної діяльності [6, 809]. Вочевидь, що в контексті державної інвестиційної політики, як засади успішного соціально-економічного розвитку, нам важ-

ливо брати до уваги “менеджмент як процес управління”. Виходимо з того, що управління — це процес, а менеджмент — зміст цього процесу [6, 14]. Отже, сутність менеджменту як процесу управління проявляється через основні управлінські функції: прогнозування, планування, керування, координування, контроль, прийняття рішень, добір, навчання персоналу та ін. [6].

Тепер щодо державної інвестиційної політики як поняття і суспільно-економічного феномену.

Інвестиційна діяльність, — пишуть українські фахівці В. І. Польшаков та Н. В. Ткаленко, — це базис усього процесу розширеного відтворення, і швидка ліквідація багатьох диспропорцій у розвитку народного господарства залежить безпосередньо від неї” [8, 5]. За їх же класифікацією, основними суб’єктами інвестиційної діяльності є: інвестори; постачальники товарно-матеріальних цінностей; користувачі об’єктів інвестиційної діяльності; держава; виконавці робіт [8, 11].

“Державно інноваційно-інвестиційна політика, — зазначають згадані автори, — це діяльність держави, спрямована на створення сприятливих нормативно-правових та економічних умов для інвестицій взагалі і інвестицій в інновації, стимулювання процесу формування інвестиційних умов для інноваційного розвитку, а також формування ринку інновацій та інвестицій [8, 13]. Таке визначення нам видається достатньо точним і доречним, що відповідає суті самого інвестиційного процесу. Серед основних суб’єктів, що регулюють державну інвестиційну політику, українські дослідники (економісти) О. А. Кириченко та С. А. Єрохін називають Президента України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України (інші галузеві міністерства), Національний банк України, Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України, Державне агентство України з інвестицій та інновацій, Антимонопольний комітет, Українську фондову біржу [4, 76]. Зрозуміло, окремо маємо розглядати діяльність місцевих органів виконавчої влади, промислових підприємств тощо.

Варто, однак, зазначити, що держава хоча й розробляє та веде координаційну діяльність щодо стратегії інвестиційної політики, вона все ж є одним з найважливіших суб'єктів такої політики. Згідно з ринковою теорією А. Сміта “держава виконує лише ті функції, — зазначає С. В. Мочерний, — які не може виконати окремий індивід або робить він це економічно неефективно” [7, 110]. Свого часу саме Дж. М. Кейнс розробив механізм активного державного регулювання економіки саме з використанням важелів, які, відповідно, обумовлюють і характер державної інноваційної політики. Цілісно можна визначити основні вектори інвестиційної політики держави, які, головним чином, зводяться до такого: по-перше, створення сприятливого інвестиційного клімату; по-друге, забезпечення постійного зростання валового внутрішнього продукту; по-третє, активізація всіх можливих джерел інвестиційних ресурсів; по-четверте, створення у країні належних умов для збільшення внутрішніх інвестиційних ресурсів; по-п'яте, стимулювання розвитку економіки в країні загалом. Зрозуміло, що при цьому формуванні інвестиційної політики держави найважливіше місце має визначення стратегічних основ розвитку держави.

Державне регулювання інвестиційною діяльністю здійснюється за рахунок таких важелів:

1. Податкове законодавство. Основу тут становить Закон України “Про інвестиційну діяльність”. Саме він визначає інвестиції як усі види майнових й інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкт підприємницької діяльності, внаслідок чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [11, 14].

2. Регулювання фондового ринку.

3. Грошово-кредитна політика держави.

4. Законодавче забезпечення прав інвесторів та їх захист.

5. Амортизаційна політика.

6. Регулювання умов для іноземних інвестицій та інвестицій за межами країни.

Не менш важливою і цілісною є проблема створення в державі відповідного інвес-

тиційного клімату. Такий клімат вміщує: політичну стабільність; правову захищеність усіх суб'єктів інвестування; стабільність банківської сфери; наявність належного режиму оподаткування; врахування специфічних інтересів іноземних інвесторів та ін.

Література

1. Борщ Л. М. Інвестування: теорія і практика: Навч. посіб. — К.: Знання, 2005. — 470 с.

2. Влізло Є. М. Формування ефективного механізму державного регулювання інвестиційного потенціалу в Україні: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. — Донецьк, 2011. — 19 с.

3. Інвестування: Підруч. / В. Г. Федоренко, М. П. Денисенко, Т. Є. Воронкова, О. А. Кириченко, С. А. Єрохін, М. М. Єрмошенко, О. Ф. Уткін, С. В. Палиця, Ю. Б. Пінчук, Ю. І. Вегівська / За ред. В. Г. Федоренка, М. П. Денисенка [Текст] — К.: Алерта, 2012. — 272 с.

4. Кириченко О. А. Інвестування: Підруч. / О. А. Кириченко, С. А. Єрохін [Текст]. — К.: Знання, 2009. — 573 с.

5. Менеджмент: Понятійно-термінологічний словник / За ред. Г. В. Щокіна, М. Ф. Головатого, О. В. Антонюка, В. П. Сладкевича [Текст]. — К.: МАУП, 2007. — 744 с.

6. Менеджмент: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. Г. В. Щокіна, М. Ф. Головатого, О. В. Антонюка, В. П. Сладкевича [Текст]. — К.: МАУП, 2007. — 816 с.

7. Основи економічної теорії / За ред. С. В. Мочерного [Текст]. — К.: Вид. центр “Академія”, 1997. — 463 с.

8. Польшаков В. І., Ткаленко Н. В. Інвестиційний менеджмент: Навч. посіб. [Текст]. — К.: Конкорд, 2009. — 172 с.

9. Порвін Ю. М. Механізми вдосконалення державної інвестиційної політики в Україні: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. [Текст]. — К., 2011. — 23 с.

10. Федоренко В. Г. Інвестиційний менеджмент: Навч. посіб. — 2-ге вид., допов. [Текст]. — К.: МАУП, 2001. — 280 с.

11. Федоренко В. Г. Інвестознавство: Підруч. — 2-ге вид. переробл. [Текст]. — К.: МАУП, 2002. — 408 с.

12. Шевченко Н. І. Розвиток державної інвестиційної політики України: Автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. наук з держ. упр. [Текст]. — К., 2010. — 21 с.

Розглянуто основні проблеми теоретичного визначення поняття “державна інвестиційна політика”.

Рассмотрены основные проблемы теоретического определения понятия “государственная инвестиционная политика”.

This article deals with main problems of the theoretical meaning of the term “The state investitional politics”.

Надійшла 3 лютого 2014 р.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- **Абдулкеримов Тогрул Юнус огли** — докторант МАУП, м. Київ — 5; 46
- **Алмамедов Рустам Гамза огли** — докторант МАУП, м. Київ — 170
- **Астіон Світлана Іванівна** — здобувач МАУП, м. Київ — 97
- **Бідзюра Іван Павлович** — д-р політ. наук, проф. МАУП, м. Київ — 5
- **Бистрик Ганна Миколаївна** — канд. юрид. наук, здобувач, Нац. ун-т “Острозька Академія” — 85
- **Біленчук Петро Дмитрович** — канд. юрид. наук, доцент Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка — 143
- **Бодров Андрій Вікторович** — докторант МАУП, м. Київ — 53
- **Василевський Андрій Миколайович** — докторант, Луганський інститут МАУП — 223
- **Варзарь Іван Михайлович** — д-р політ. наук, проф. МАУП, м. Київ — 237
- **Головатий Микола Федорович** — д-р політ. наук, проф., проректор МАУП, м. Київ — 12
- **Гольцов Андрій Геннадійович** — канд. геогр. наук, проф. МАУП, м. Київ — 27
- **Дахно Іван Іванович** — д-р екон. наук, проф. МАУП, м. Київ — 127
- **Денисенко Микола Павлович** — д-р екон. наук, проф., Київський нац. ун-т технологій та дизайну МОН України — 134
- **Журавель Микола Іванович** — магістрант МАУП, м. Київ — 91
- **Заросило Володимир Олексійович** — д-р юрид. наук, проф. МАУП, м. Київ — 67
- **Заросило Віталій Володимирович** — викладач, Київський університет туризму, економіки і права — 67
- **Ігнатенко Анна Вадимівна** — докторант МАУП, м. Київ — 176
- **Іщук Сергій Іванович** — канд. юрид. наук, доцент Нац. ун-ту “Острозька академія” — 34
- **Кальянов Анатолій Володимирович** — д-р мед. наук, проф., Донецький інститут МАУП — 139
- **Козловець Микола Адамович** — д-р філос. наук, проф. Житомирського держ. ун-ту ім. Івана Франка — 20
- **Кудренко Оксана Володимирівна** — докторант МАУП, м. Київ — 218
- **Кушнір Олександр Володимирович** — докторант МАУП, м. Київ — 101
- **Литвинов Сергій Валентинович** — здобувач МАУП, м. Київ — 181
- **Литвиненко Віктор Іванович** — канд. юрид. наук, МАУП, м. Київ — 149
- **Марченко Світлана Миколаївна** — д-р філос. в галузі екон., проф. МАУП, м. Київ — 162
- **Михайлюк Олександр Віталійович** — докторант, Луганський інститут МАУП — 187
- **Медвідь Федір Михайлович** — канд. філос. наук, проф. МАУП, м. Київ — 143
- **Мельниченко Ольга Володимирівна** — канд. іст. наук, доцент МАУП, м. Київ — 218
- **Недюха Микола Петрович** — д-р філос. наук, проф., зав. сектору методології Ін-ту законодавства Верховної Ради України, Заслужений діяч науки і техніки України — 73
- **Олішевський Андрій Славович** — докторант МАУП, м. Київ — 193
- **Омельченко Олена Валеріївна** — викладач, Луганський інститут МАУП — 200
- **Панчук Ірина Олегівна** — магістр права, здобувач, Нац. ун-т “Острозька академія” — 105

- **Подоляка Анатолій Миколайович** — д-р юрид. наук, доцент, ректор МАУП, Заслужений юрист України, м. Київ — 73
- **Пригунов Павло Якович** — канд. психол. наук, доцент МАУП, м. Київ — 41
- **Романенко Андрій Миколайович** — докторант МАУП, м. Київ — 205
- **Санченко Сергій Павлович** — здобувач, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, м. Київ — 58
- **Скрипнюк Валентина Миколаївна** — д-р юрид. наук, доцент Нац. ун-ту “Острозька академія” — 80
- **Солопенко Сергій Ростиславович** — здобувач МАУП (фастівська філія) — 210
- **Соркін Борис Владиславович** — докторант МАУП, м. Київ — 111
- **Терещенко Наталія Миколаївна** — канд. пед. наук, доцент МАУП, м. Київ — 134
- **Толстенко Володимир Леонідович** — канд. юрид. наук, Нац. ун-т “Острозька академія” — 115
- **Ульмер Микола Миколайович** — здобувач МАУП, м. Київ — 122
- **Утвенко Володимир Валерійович** — канд. іст. наук, проф. МАУП, м. Київ — 155
- **Філіпов Руслан Валерійович** — докторант МАУП, м. Київ — 62
- **Хращевський Андрій Олексійович** — докторант МАУП, м. Київ — 228
- **Шашкова-Журавель Ірина Олександрівна** — д-р філос. в галузі права, доцент МАУП, м. Київ — 91
- **Шестак Максим Леонідович** — докторант МАУП, м. Київ — 214
- **Шконда Володимир Валентинович** — канд. техн. наук, доцент, директор Донецького інституту МАУП — 139
- **Шульга Юлія Олександрівна** — лаборант, Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка — 143

In collection of scientific works the articles of research workers, who are engaged in the problems of development of economy and management, political science, psychology and law, are published.

For research workers, teachers, students, and also for everyone who is interested by development of science in Ukraine.

Наукове видання

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Випуск 1(40)

Scientific edition

SCIENTIFIC WORKS OF THE INTER-REGIONAL ACADEMY OF PERSONNEL MANAGEMENT

Issue 1(40)

Відповідальний редактор за випуск *Ю. А. Носанчук*

Коректор *М. М. Гізієва*

Комп'ютерне верстання *О. Л. Тищенко*

Оформлення обкладинки *О. О. Стеценко*

Підп. до друку 02. 04.14. Формат 60×84/8. Папір офсетний. Друк ротатійний трафаретний.

Ум. друк. арк. 29,30. Обл.-вид. арк. 20,21. Наклад 300 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП "Видавничий дім "Персонал"

03039, Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*

Надруковано в друкарні ДП "Видавничий дім "Персонал"